

ΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

Π.Μ.Σ.: ΔΗΜΟΣΙΟ ΔΙΚΑΙΟ
ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: ΔΗΜΟΣΙΟ ΔΙΚΑΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΕΤΟΣ: 2023 – 2024

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Της Νεφέλης Κατσιγιαννάκη, του Θεοδώρου
Α.Μ.: 7340142301012

**Ο έλεγχος του περιεχομένου των ραδιοτηλεοπτικών προγραμμάτων
στο πλαίσιο του άρθρου 15 παράγραφος 2 του Συντάγματος**

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή:

Όνοματεπώνυμο

- Επίκουρη Καθηγήτρια Βασιλική Χρήστου (Επιβλέπουσα)
- Καθηγητής Σπυρίδων Βλαχόπουλος
- Επίκουρος Καθηγητής Νικόλαος Σημαντήρας

Αθήνα, Σεπτέμβριος 2024

Copyright © Νεφέλη Κατσιγιαννάκη, 2024

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα.

Οι απόψεις και θέσεις που περιέχονται σε αυτήν την εργασία εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Συντομογραφίες

Άρθρο	άρθρ.
Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης	ΔΕΕ
Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης	ΕΣΡ
Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου	ΕΔΔΑ
Ευρωπαϊκή Ένωση	ΕΕ
Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου	ΕΣΔΑ
Κώδικας Διοικητικής Διαδικασίας	ΚΔΔιαδ
Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας	ΜΜΕ
Νόμος	ν.
Παράγραφος	παρ.
Προεδρικό διάταγμα	π.δ.
Ραδιοτηλεόραση, ραδιοτηλεοπτ-	ρ/τ
Συμβούλιο της Επικρατείας	ΣτΕ
Σύνταγμα	Σ

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	6
Κεφάλαιο Πρώτο: Η ιδιαιτερότητα της ραδιοτηλεόρασης σε σύγκριση με άλλα μέσα μαζικής επικοινωνίας και ιδίως τον Τύπο.....	7
Κεφάλαιο Δεύτερο: Το πλαίσιο ουσιαστικού ελέγχου των ραδιοτηλεοπτικών προγραμμάτων από το ΕΣΡ	9
I. Το συνταγματικό πλαίσιο	9
II. Ο άμεσος έλεγχος που ασκεί το ΕΣΡ	10
Κεφάλαιο Τρίτο: Η αρμοδιότητα ελέγχου του περιεχομένου των ραδιοτηλεοπτικών προγραμμάτων μέσα από τις αποφάσεις του ΕΣΡ	13
I. Γενικές επισημάνσεις για τις αποφάσεις του ΕΣΡ	13
II. Η αντικειμενική και με ίσους όρους μετάδοση πληροφοριών και ειδήσεων	15
A. Η αρχή της πολυφωνίας.....	15
1) Η εφαρμογή του ποσοτικού κριτηρίου για παραβίαση της αρχής της πολυφωνίας από το ΕΣΡ	16
2) Η νομολογία του ΣτΕ: η εισαγωγή ποιοτικών κριτηρίων κατά τον έλεγχο της αιτιολογίας των αποφάσεων του ΕΣΡ	18
3) Η προσαρμογή της αιτιολογίας των αποφάσεων του ΕΣΡ προς τα νομολογιακά δεδομένα.....	19
4) Κριτική.....	21
B. Η ανακριβής μετάδοση γεγονότων και η μη αντικειμενική ενημέρωση	22
Γ. Η εμπειριστατωμένη και ψύχραιμη ενημέρωση και πληροφόρηση	24
III. Η ποιοτική στάθμη των προγραμμάτων	26
A. Η συνταγματική έννοια της ποιότητας: ιδεολογικός ή αντικειμενικός προσδιορισμός της;.....	26
B. Η εφαρμογή του κριτηρίου της ποιότητας των ρ/τ προγραμμάτων από το ΕΣΡ	28

1) Το κριτήριο της ευπρέπειας και καλαισθησίας στη γλώσσα και στη συμπεριφορά	28
1.2) Πώς εξειδικεύεται το κριτήριο χρήσης της γλώσσας στο αιτιολογικό των αποφάσεων του ΕΣΡ	30
1.2.1) Συνδυαστική εφαρμογή με την προστασία της παιδικής ηλικίας και νεότητας	30
1.2.2) Η μη λήψη υπόψη της ιδιότητας του προσώπου που εκφέρει λόγο	31
1.2.3) Η μη λήψη υπόψη του είδους της εκπομπής και το πλαίσιο αυτής.....	32
2) Η προστασία της αξίας του ανθρώπου και ο σεβασμός της τιμής, της υπόληψης και της προσωπικότητας.....	34
3) Η προστασία της παιδικής ηλικίας και νεότητας.....	36
4) Οι εκπομπές που τίθενται εκτός του συνταγματικού πεδίου επιτρεπτής ρ/τ προβολής	37
IV. Οι σατιρικές εκπομπές	38
Α. Οι σατιρικές εκπομπές υπό το πρίσμα της ελευθερίας της έκφρασης και ιδίως της νομολογίας του ΕΔΔΑ	38
Β. Το σκεπτικό των αποφάσεων του ΕΣΡ.....	40
1) Η σάτιρα που δεν εμπίπτει στη συνταγματική επιταγή της ποιοτικής στάθμης λόγω μη ευπρεπούς χρήσης της ελληνικής γλώσσας.....	40
2) Ιδίως η πολιτική σάτιρα: ενδεχόμενη φίμωση από το ΕΣΡ;.....	41
3) Η σάτιρα που προσβάλλει την προσωπικότητα του θιγόμενου ως προσώπου	43
V. Η στάση του ΕΣΡ ως προς ζητήματα διακρίσεων και ρητορικής μίσους	44
Κεφάλαιο Τέταρτο: Συμπεράσματα και αποτίμηση του έργου του ΕΣΡ Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.	
Επίμετρο: Η έκταση της αρμοδιότητας του ΕΣΡ σε παρόχους τηλεοπτικών εκπομπών αποκλειστικά μέσω διαδικτύου	51
Βιβλιογραφία - Αρθρογραφία.....	56
Παράρτημα Αποφάσεων ΕΣΡ.....	60

Εισαγωγή

Με την παρούσα μελέτη επιδιώκεται η συστηματοποίηση και συγκριτική ανασκόπηση των αποφάσεων που έχει εκδώσει το ΕΣΡ κατά την κυρωτική αρμοδιότητα ουσιαστικού ελέγχου του περιεχομένου των προγραμμάτων των ρ/τ σταθμών, όσα χρόνια δρα ως ανεξάρτητη διοικητική αρχή, ήτοι από το 2002 και εφεξής. Οι αποφάσεις του ΕΣΡ αποτελούν αδιαμφισβήτητα συχνά αντικείμενο επιστημονικού διαλόγου, σχολιασμού και κριτικής. Παρά ταύτα, μέχρι στιγμής, δεν έχει επιχειρηθεί ο γενικός και αφηρημένος σχολιασμός και η κριτική των αποφάσεων με ομαδοποίησή τους βάσει των κριτηρίων που χρησιμοποιεί το ΕΣΡ, παρά μόνο ο επιμέρους σχολιασμός με αφορμή μια συγκεκριμένη εκδοθείσα απόφαση.

Η ανάγκη συγγραφής της παρούσας μελέτης γεννήθηκε από τον σημαντικό ρόλο που κατέχει το ΕΣΡ σε μια δημοκρατική, πλουραλιστική κοινωνία. Η ελευθερία της έκφρασης κατέχει ιδιαίζουσα θέση στο πλαίσιο του δημοκρατικού πολιτεύματος και ο χώρος της ρ/τ αποτελεί ένα από τα κατεξοχήν μέσα όπου ασκείται η ελευθερία αυτή. Παράλληλα, η ρ/τ αποτελεί αδιαμφισβήτητα το ΜΜΕ που είναι περισσότερο προσβάσιμο σε όλες τις κοινωνικοοικονομικές τάξεις και απολαμβάνεται καταρχήν από όλους και όλες, ανεξαρτήτως της κοινωνικής θέσης και του μορφωτικού επιπέδου, με αποτέλεσμα να επιτελεί ταυτόχρονα μαζικό ψυχαγωγικό, ενημερωτικό και παιδευτικό ρόλο. Η σημαντική θέση της ρ/τ στην κοινωνία, και ιδίως στην ελληνική, αποτελεί αφενός αντικείμενο νομικής ρύθμισης, με τη διαμόρφωση ενός ιδιαίτερου συνταγματικού πλαισίου άσκησης της ελευθερίας της έκφρασης, όπου επιβάλλονται περισσότεροι περιορισμοί σε σύγκριση με άλλα ΜΜΕ, και αφετέρου αντανάκλαση του πολιτικού και πολιτιστικού πλουραλισμού και επιπέδου μιας κοινωνίας.

Για τη συστηματοποίηση των αποφάσεων του ΕΣΡ με βάση τα κριτήρια που χρησιμοποιεί η ίδια η ανεξάρτητη διοικητική αρχή και απορρέουν από τις συνταγματικές επιταγές του άρθρ. 15 παρ. 2 Σ μελετήθηκε καταρχήν το θεωρητικό πλαίσιο του ρόλου και της θέσης της ρ/τ στη σύγχρονη κοινωνία, καθώς και ιδίως το ελληνικό συνταγματικό πλαίσιο άμεσου ελέγχου επί της ρ/τ από το ΕΣΡ. Κύριο βάρος της εργασίας αποτέλεσε η μελέτη των αποφάσεων του ΕΣΡ, όπως έχουν αναρτηθεί τόσο στο Αρχείο Αποφάσεων στην οικεία ιστοσελίδα του¹, σχετικά με τις παλαιότερες αποφάσεις, όσο και στη «Διαύγεια» για όσες αποφάσεις αναρτώνται υποχρεωτικά στο Διαδίκτυο μετά τη θέση σε ισχύ του ν. 3861/2010, καθώς και η μελέτη του πλούσιου επιστημονικού σχολιασμού επιμέρους αποφάσεων. Με βάση αυτά τα θεωρητικά και πρακτικά εργαλεία επιχειρήθηκε η συστηματοποίηση των αποφάσεων του ΕΣΡ στις εξής κύριες θεματικές: (1) την αντικειμενική και με ίσους όρους μετάδοση ειδήσεων και γεγονότων, όπου περιλαμβάνεται η εξασφάλιση της πολιτικής πολυφωνίας, της ακριβούς μετάδοσης γεγονότων και της ψυχραιμίας και αντικειμενικής ενημέρωσης, (2) την εξασφάλιση της ποιοτικής στάθμης των προγραμμάτων, στην οποία περιλαμβάνεται η καλαίσθητη και ευπρεπής χρήση της γλώσσας, η προστασία της αξίας του ανθρώπου και ο σεβασμός της τιμής, της υπόληψης και της προσωπικότητας του προσώπου και η προστασία της παιδικής ηλικίας και νεότητας, (3) τις σατιρικές εκπομπές και (4) τη στάση του ΕΣΡ ως προς ζητήματα διακρίσεων.

¹ <https://www.esr.gr/>

Κεφάλαιο Πρώτο: Η ιδιαιτερότητα της ραδιοτηλεόρασης σε σύγκριση με άλλα μέσα μαζικής επικοινωνίας και ιδίως τον Τύπο

Η αγορά της ρ/τ έχει ορισμένα εγγενή χαρακτηριστικά, διαφορετικά από τις υπόλοιπες αγορές των ΜΜΕ και ιδίως του Τύπου.

Πρώτον, η δομή των προϊόντων του Τύπου δεν καθορίζεται κυρίως από τα διαφημιστικά έσοδα, αλλά από το αντίτιμο που καταβάλουν οι αγοραστές μιας εφημερίδας ή μιας περιοδικής έκδοσης. Αντιθέτως, η οικονομική βιωσιμότητα της ρ/τ βασίζεται στις διαφημίσεις, που προβάλλουν εταιρίες παραγωγής και διανομής προϊόντων ή/και παροχής υπηρεσιών με σκοπό την αύξηση των δικών τους εσόδων.

Η έλλειψη καταβολής χρηματικού αντιτίμου από τους άμεσους αποδέκτες του ρ/τ προϊόντος έχει ταυτόχρονα ένα πλεονέκτημα και ένα μειονέκτημα. Το πλεονέκτημα συνίσταται στην μέγιστη δυνατή απόλαυση του αγαθού αυτού από μεγάλο μέρος της κοινωνίας και από όλα τα οικονομικά στρώματα, ανεξάρτητα από το μορφωτικό επίπεδο και το πολιτιστικό κεφάλαιο. Όμως, το μειονέκτημα του οικονομικού μοντέλου της ρ/τ είναι η δημιουργία ενός τηλεοπτικού κοινού, το οποίο (πρέπει να) είναι πρόθυμο να δει διαφημίσεις και κατά συνέπεια (να πειστεί) να αγοράσει τα προϊόντα που προβάλλονται στις διαφημίσεις. Αποτέλεσμα του μοντέλου αυτού είναι ότι οι ρ/τ σταθμοί πρέπει να εξασφαλίσουν στη διαφημιστική βιομηχανία τα μέγιστα ποσοστά τηλεθέασης και ακροαματικότητας, με την προβολή ρ/τ προγραμμάτων που λαμβάνουν μαζικής αποδοχής². Το βασικό πρόβλημα της χρησιμοποίησης της διαφήμισης για τη χρηματοδότηση ραδιοτηλεοπτικών εκπομπών συνίσταται στην επίδρασή της στη διαμόρφωση του προγράμματος κι αυτό διότι η διαφήμιση πετυχαίνει καλύτερα το στόχο της, όταν έχει όσο το δυνατόν περισσότερους δέκτες³.

Έτσι οικονομικός ανταγωνισμός στο πεδίο της ρ/τ για την κατάκτηση ολοένα μεγαλύτερων μεριδίων ακροαματικότητας ή τηλεθέασης και την συνακόλουθη εξασφάλιση όσο κατά το δυνατόν περισσότερων και οικονομικά προσοδοφόρων διαφημίσεων μπορεί να οδηγήσει στην επικράτηση των κοινωνικών και ιδεολογικών ρευμάτων με τη μεγαλύτερη απήχηση και σε διαρκώς αυξανόμενη τυποποίηση και ομοιομορφία των προγραμμάτων μεταξύ τους⁴.

Με την συνεχή προβολή ομοιόμορφων και τυποποιημένων προγραμμάτων από τους κυρίαρχους και μεγάλης εμβέλειας ρ/τ σταθμούς, διαμορφώνεται ένα σταθερό τηλεοπτικό κοινό που τα παρακολουθεί κι ως εκ τούτου σημειώνονται σταθερά υψηλά ποσοστά τηλεθέασης. Αποτέλεσμα αυτού είναι να δημιουργούνται «prime time ζώνες τηλεθέασης» με προβολή των προγραμμάτων αυτών, που εξασφαλίζουν τα μέγιστα δυνατά έσοδα από τη διαφημιστική βιομηχανία⁵. Ταυτόχρονα η ρ/τ επικρίνεται για «χαμηλή ποιοτική στάθμη» των προγραμμάτων και έκλειψη του

² Π. Ζερή, Η διασφάλιση της «ποιότητας» του ραδιοτηλεοπτικού προγράμματος. Ρυθμιστικές δυνατότητες και προοπτικές, Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης, τεύχος 22, Δεκέμβριος 2003, 53 – 68

³ Π. Ζερή, Η διασφάλιση της «ποιότητας» του ραδιοτηλεοπτικού προγράμματος, ό.π.

⁴ Α. Τσεβάς, Πολυφωνία και έλεγχος συγκέντρωσης στα μέσα ενημέρωσης [Pluralism and media concentration control]. (20/4/2017). Διαθέσιμο στο <http://www.constitutionalism.gr/>.

⁵ Π. Ζερή, Η διασφάλιση της «ποιότητας» του ραδιοτηλεοπτικού προγράμματος, ό.π.

μορφωτικού, παιδευτικού και ουσιώδους ψυχαγωγικού της χαρακτήρα, ενώ το ίδιο το προαναφερθέν οικονομικό μοντέλο δημιουργεί τις προϋποθέσεις διαμόρφωσης του περιεχομένου και της ποιότητας των προγραμμάτων.

Δεύτερον, ιδίως στη ρ/τ είναι κατά κάποιο τρόπο ενσωματωμένος ένας μηχανισμός ανάπτυξης και λειτουργίας υψηλής συγκέντρωσης, λόγω, ενδεικτικά, του υψηλού αρχικού κεφαλαίου που απαιτείται για την οργάνωση μιας ρ/τ επιχείρησης, του υψηλού κόστους παραγωγής των πληροφοριών, της δυσχέρεια υπολογισμού της «τιμής» μιας πληροφορίας, καθώς η πληροφορία, σε αντίθεση με άλλα αγαθά και υπηρεσίες αποτιμάται δύσκολα σε χρήμα, και του άυλου χαρακτήρα του περιεχομένου των πληροφοριών⁶.

Τρίτον, η ρ/τ σε σύγκριση με τον Τύπο έχει μεγαλύτερη επιρροή στη διαμόρφωση της γνώμης και της συνείδησης των πολιτών, καθώς και της ηθικής και πνευματικής τους διαμόρφωσης λόγω της χρήσης τεχνικών άμεσης επικοινωνίας (ταυτόχρονη χρήση εικόνας και λόγου, ηχητικά εφέ) και της επικαιρότητας του μηνύματος που εκπέμπει. Η μεγαλύτερη επιρροή των ρ/τ μέσων, σε σύγκριση με τα στατικά ΜΜΕ, συνίσταται στην ικανότητά τους να μεταδίδουν νοήματα μέσω του ήχου ή/και της εικόνας, στην παθητική κατανάλωση του ρ/τ προϊόντος από τον τηλεθεατή χωρίς καμία διαδραστική αλληλεπίδραση, στη δομική ανισοτιμία μεταξύ πομπού και δέκτη και στη διείσδυσή τους στο μέσο νοικοκυριό⁷, υπό την έννοια ότι κάθε νοικοκυριό στις δυτικές δημοκρατίες, ανεξαρτήτως οικονομικής διαστρωμάτωσης, μορφωτικού επιπέδου και κοινωνικών καταβολών, διαθέτει τηλεόραση ή/και ραδιόφωνο, συγκριτικά με όσους/όσες αγοράζουν και διαβάζουν, για παράδειγμα εφημερίδες⁸. Η τηλεόραση, έτσι, χαρακτηρίζεται και από την ικανότητα που έχει, μέσω του διαρκούς της οπτικοακουστικού της προγράμματος, να καθιλώνει το τηλεοπτικό κοινό⁹. Ιδιαίτερα για μεγάλο τμήμα του πληθυσμού, όπως η ομάδα των ηλικιωμένων, η τηλεόραση και το ραδιόφωνο εξακολουθούν να αποτελούν σημαντική πηγή ενημέρωσης και πληροφόρησης¹⁰ και συνακόλουθα διαμόρφωσης της πολιτικής συνείδησης και των πολιτικών – εκλογικών κριτηρίων μεγάλου μέρους του εκλογικού σώματος.

Τα διαφορετικά αυτά δομικά χαρακτηριστικά της ραδιοτηλεόρασης σε σύγκριση με τον Τύπο οδήγησαν σε σημαντικούς περιορισμούς και ελέγχους από το ίδιο το κράτος και στη λειτουργία της ρ/τ με το μοντέλο της δημόσιας κοινωνικής υπηρεσίας, υπό την έννοια ότι η ρ/τ οφείλει να διαφυλάττει την πολιτική ουδετερότητα και την ανεξαρτησία από τα οργανωμένα πολιτικά και κοινωνικά συμφέροντα, αφενός, και να επιδιώκει την παροχή ποιοτικών υπηρεσιών, σύμφωνα με την εκάστοτε χρονική περίοδο και τον τόπο, αφετέρου¹¹. Έτσι, η ρ/τ οφείλει να αναπτύξει τον μέγιστο δυνατό βαθμό αυτονομίας τόσο από οικονομικά συμφέροντα όσο και από το κράτος¹².

⁶ Π. Ζερή, Η διασφάλιση της «ποιότητας» του ραδιοτηλεοπτικού προγράμματος, ό.π.

⁷ Κ. Στρατηλάτης, Άρθρο 15 σε Σύνταγμα, Κατ' άρθρο Ερμηνεία (Επιμέλεια Σ. Βλαχόπουλος, Ξ. Κοντιάδης, Γ. Τασόπουλος), Ηλεκτρονική Έκδοση (2023), σελ. 108, ο οποίος αναφέρεται στον όρο της «οικιακής οικειότητας» που δημιουργεί η τηλεόραση. Διαθέσιμο στο <https://www.syntagmawatch.gr/to-syntagma-mou/syntagma-kata-arthro-ermineia/>.

⁸ Ενδεικτικά αποφάσεις ΕΔΔΑ Radio France και άλλοι κ. Γαλλίας, αρ. 53984/00, 30.4.2004, σκ. 39 – 40, NIT S.R.L. κ. Δημοκρατία της Μολδαβίας, αρ. 28470/12, 14.10.2020, σκ. 182, Manole και άλλοι κ. Μολδαβίας, αρ. 26360/19, 18.07.2023, σκ. 97.

⁹ Α. Κουσουνή-Πανταζοπούλου, Η συνταγματική έννοια της τηλεόρασης και οι σύγχρονες τεχνολογικές εξελίξεις, ΔιΜΕΕ, 2/2009, σελ. 179 – 185

¹⁰ Κ. Στρατηλάτης, Άρθρο 15 σε Σύνταγμα, Κατ' άρθρο Ερμηνεία, σελ. 108.

¹¹ Ντ. ΜακΚουέλ, Εισαγωγή στη θεωρία της μαζικής επικοινωνίας, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα (1997), σελ. 269

¹² Π. Ζερή, Ραδιοτηλεοπτική πολιτική και ραδιοτηλεοπτική τάξη. Ελληνικές ιδιαιτερότητες, Το Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών, τεύχος 22, Σεπτέμβριος 1997, σελ. 31 – 50

Κεφάλαιο Δεύτερο: Το πλαίσιο ουσιαστικού ελέγχου των ραδιοτηλεοπτικών προγραμμάτων από το ΕΣΡ

I. Το συνταγματικό πλαίσιο

Κατά την κρατούσα στη θεωρία άποψη¹³ οι προστατευτικές διατάξεις της ελευθερίας της έκφρασης στη ραδιοφωνία και την τηλεόραση είναι ειδικότερες από αυτές των άρθρ. 14 παρ. 1 Σ, 16 παρ. 1 Σ και 5^Α Σ. Εφόσον, όμως δεν εμπεριέχεται αντίθετη ρύθμιση στο άρθρο 15 Σ, η ελευθερία της έκφρασης, η δημοσιογραφική ελευθερία και η ελευθερία της τέχνης αφορούν οποιοδήποτε μέσο έκφρασης και διάδοσης των στοχασμών, των απόψεων και των προϊόντων τέχνης και λόγου του καθενός κι ως εκ τούτου περιλαμβάνουν και ως επιτρεπτά μέσα μετάδοσης αυτών τη ραδιοφωνία και την τηλεόραση, με τις αυξημένες, όμως, θεσμικές εγγυήσεις που προσφέρει το άρθρ. 15 παρ. 2.

Με την αναθεώρηση του Συντάγματος το 2001, η τροποποιημένη παρ. 2 του άρθρ. 15 Σ κατοχυρώνει πλέον ειδική ανεξάρτητη διοικητική αρχή ελέγχου της ρ/τ, το ΕΣΡ, με αποκλειστική αρμοδιότητα των έλεγχου και επιβολή διοικητικών κυρώσεων στους ρ/τ σταθμούς¹⁴. Από την κατοχύρωση του ΕΣΡ ως ανεξάρτητης διοικητικής αρχής συνεπάγεται η εφαρμογή του άρθρο 101^Α Σ, σχετικά με την προσωπική και λειτουργική ανεξαρτησία των μελών και την υπαγωγή της ανεξάρτητης αρχής μόνο σε κοινοβουλευτικό έλεγχο, χωρίς δυνατότητα άσκησης εποπτείας από τον αρμόδιο Υπουργό.

Ο συνταγματικός νομοθέτης με την επιλογή του «άμεσου ελέγχου του κράτους» επί της ρ/τ θέλησε ο έλεγχος του ΕΣΡ να είναι ευρύτερος και εντονότερος από της κρατικής εποπτείας και να επιτρέπει την επέμβαση του κράτους στη λειτουργία των ρ/τ σταθμών, με τη χορήγηση άδειας λειτουργίας, η οποία βεβαίως πρέπει να γίνεται με αντικειμενικά κριτήρια, χωρίς να καταλείπεται ευρύ περιθώριο διακριτικής ευχέρειας. Τούτο διότι, τουλάχιστον κατά το ιστορικό επιχείρημα υπαγωγής της ρ/τ σε καθεστώς «άμεσου κρατικού ελέγχου», ο περιορισμένος φυσικός πόρος του ηλεκτρομαγνητικού φάσματος αποτελεί από τη φύση του εθνική περιουσία και ευρωπαϊκή περιουσία, την οποία το κράτος διαθέτει στους ενδιαφερόμενους ιδιώτες σύμφωνα με κανόνες κατανομής βάσει των αρχών της ισότητας και τυπικότητας. Κανένας δεν μπορεί, επομένως, να καταλάβει αυθαίρετα μια συχνότητα επικαλούμενος το δικαίωμά του στην ελεύθερη έκφραση¹⁵.

¹³ Κ. Στρατηλάτης, Άρθρο 15 σε Σύνταγμα, Κατ' άρθρο Ερμηνεία, ό.π., σελ. 10.

¹⁴ Α. Τσεβάς, Η κυρωτική λειτουργία του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης και ο δικαστικός της έλεγχος, ΔιΔικ 4/2002, σελ. 860 – 889

¹⁵ Κ. Στρατηλάτης, Τα παραδοσιακά επιχειρήματα υπέρ της διαφοροποιημένης κανονιστικής μεταχείρισης του γραπτού και του ηλεκτρονικού τύπου αντίστοιχα σε: Συντάσσοντας το δικαίωμα στη δημόσια ηλεκτρονική επικοινωνία, εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη (2006), σελ. 196, Π. Μαντζούφας, Ο πλουραλισμός στην ενημέρωση και το δημόσιο αγαθό των τηλεοπτικών συχνοτήτων στην διαδικασία αδειοδότησης των ραδιοτηλεοπτικών σταθμών, ΕφημΔΔ 2/2018, σελ. 202 – 211

Υφίσταται, συνεπώς, συνταγματική υποχρέωση του νομοθέτη για την καθιέρωση ενός συστήματος αδειοδότησης ιδιωτικών ρ/τ σταθμών προκειμένου να ρυθμιστεί το δημόσιο αγαθό των ρ/τ συχνοτήτων και να εξασφαλιστεί η κοινή άσκησή του από περισσότερους χρήστες στους οποίους θα διατεθούν και οι αντίστοιχες συχνότητες¹⁶. Βέβαια, η θέσπιση κρατικού ρ/τ μονοπωλίου εν όψει και της τεχνολογικής υπέρβασης του ζητήματος της σπανιότητας των συχνοτήτων, αντιβαίνει στο δικαίωμα παθητικής πληροφόρησης του κοινού (άρθρ. 5^ΑΣ) και στην απαίτηση για εξασφάλιση ολοένα και μεγαλύτερης εξωτερικής πολυφωνίας¹⁷.

Η υπαγωγή της ραδιοτηλεόρασης στον άμεσο έλεγχο του κράτους αποτελεί μια κανονιστική επιταγή για τη διασφάλιση της αντικειμενικής, ποιοτικής και υπό ίσους όρους πληροφόρησης και επικοινωνίας¹⁸ και δεν θεμελιώνει ένα κλασικό ατομικό δικαίωμα ίδρυσης ρ/τ σταθμού κι ως εκ τούτου δεν καθιερώνεται ελευθερία της ρ/τ ανάλογη με την ελευθερία του Τύπου¹⁹.

Ο άμεσος κρατικός έλεγχος στη ρ/τ είναι αναγκαίος, πρώτον, για την προστασία και διαχείριση της φυσικής σπανιότητας των συχνοτήτων, καθώς σε διαφορετική περίπτωση, θα δημιουργούταν αδικαιολόγητο προνόμιο υπέρ όσων προλάβουν να ιδιοποιηθούν μια συχνότητα για να εκφραστούν μέσω της ραδιοφωνίας και της τηλεόρασης, αποκλείοντας οποιονδήποτε άλλον ενδιαφερόμενο²⁰. Δεύτερον, ο άμεσος κρατικός έλεγχος ανάγει τη ρ/τ σε δημόσια υπηρεσία υπό λειτουργική έννοια, με στόχο την εκπλήρωση συγκεκριμένων σκοπών δημοσίου συμφέροντος, όπως η αντικειμενική και ίση μετάδοση γεγονότων και ειδήσεων, η ποιότητα των προγραμμάτων, ο σεβασμός της αξίας του ανθρώπου και η προστασία της παιδικής ηλικίας και της νεότητας²¹. Ο έλεγχος αυτός περιλαμβάνει τη μέριμνα, ώστε να εξυπηρετούνται οι ως άνω αναφερόμενοι συγκεκριμένοι σκοποί δημοσίου ενδιαφέροντος²², δεν φτάνει όμως μέχρι το σημείο επιβολής κρατικού μονοπωλίου επί της ρ/τ²³.

II. Ο άμεσος έλεγχος που ασκεί το ΕΣΡ

Το ΕΣΡ έχει κατά βάση κυρωτική αρμοδιότητα στο πεδίο της ρ/τ, καθώς ελέγχει την τήρηση των όρων και των προϋποθέσεων που προβλέπονται στην ισχύουσα ρ/τ νομοθεσία για τη νόμιμη,

¹⁶ Π. Μαντζούφας, Ο πλουραλισμός στην ενημέρωση και το δημόσιο αγαθό των τηλεοπτικών ό.π., σελ. 202 – 211

¹⁷ Κ. Γιαννακόπουλος, Η μετάλλαξη του υποκειμένου των συνταγματικών δικαιωμάτων, ΕφημΔΔ 2/2012, σελ. 146 – 171

¹⁸ Π. Ζερή, Ραδιοτηλεοπτική πολιτική και ραδιοτηλεοπτική τάξη, ό.π.

¹⁹ Π.Δ. Δαγτόγλου, Ραδιοτηλεόραση και Σύνταγμα, Εκδόσεις Σάκκουλας Αντ. Ν., Αθήνα (1989), σελ. 37 επ.

²⁰ Σ. Βλαχόπουλος, Κ. Χρυσόγονος, Ελευθερία της έκφρασης και του τύπου σε: Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, τέταρτη αναθεωρημένη έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα (2017), σελ. 357

²¹ Σπ. Τάσσης, Η ελευθερία της έκφρασης – Τύπος – Ραδιοτηλεόραση σε: Θεμελιώδη Δικαιώματα (επιμέλεια Σ. Βλαχόπουλος), Νομική Βιβλιοθήκη (2017), σελ. 304

²² Χ. Ανθόπουλος, Οι συνταγματικές βάσεις του δικαιώματος για πλουραλιστική πληροφόρηση σε: Νέες διαστάσεις των θεμελιωδών δικαιωμάτων, εκδόσεις Σάκκουλας Αθήνα – Θεσσαλονίκη (2001), σελ. 17 – 25. Βλ. αποφάσεις 240/2017, 4898/2014, 986/2018, 289/2019 ΣτΕ Δ' Τμήματος.

²³ Παλιότερα Π.Δ. Δαγτόγλου, Ραδιοτηλεόραση και Σύνταγμα, ό.π., σελ. 116, ο οποίος υποστήριζε ότι το Σύνταγμα δεν απαγορεύει το κρατικό μονοπώλιο. Όμως η νομολογία του ΕΔΔΑ τόνισε ότι, σύμφωνα με την ερμηνεία του άρθρου 10 ΕΣΔΑ, το κρατικό μονοπώλιο στη ρ/τ είναι το κυριότερο, δυσανάλογο και μη αναγκαίο, μέσο περιορισμού της ελευθερίας της έκφρασης σε μια δημοκρατική κοινωνία (βλ. ενδεικτικά απόφαση ΕΔΔΑ Informationsverein Letnina και άλλοι κ. Αυστρίας, αρ. 13914/88, 15041/89, 15717/89, 15779/89, 17207/90, 24.11.1993), με αποτέλεσμα να εγκαταλειφθεί η άποψη αυτή από την ελληνική συνταγματική θεωρία.

διαφανή και ποιοτική λειτουργία των ρ/τ φορέων και διασφαλίζει την πολιτική και πολιτιστική πολυμέρεια, καθώς και τον σεβασμό της αξίας του ανθρώπου, της παιδικής ηλικίας και της νεότητας, με την επιβολή των κατάλληλων διοικητικών κυρώσεων είτε αυτεπαγγέλτως είτε κατόπιν καταγγελίας οποιουδήποτε έχει έννομο συμφέρον²⁴.

Οι διοικητικές κυρώσεις που μπορεί να επιβάλλει το ΕΣΡ σε ρ/τ σταθμό είναι οι εξής α) σύσταση για συμμόρφωση με προειδοποίηση επιβολής άλλης κύρωσης β) χρηματικό πρόστιμο γ) προσωρινή αναστολή μέχρι τρεις μήνες ή οριστική διακοπή συγκεκριμένης εκπομπής δ) προσωρινή αναστολή μετάδοσης μέχρι τρεις μήνες κάθε προγράμματος ε) ανάκληση άδειας λειτουργίας σταθμού και στ) ηθικές κυρώσεις, όπως η μετάδοση ανακοίνωσης με συγκεκριμένο περιεχόμενο. Παρατηρείται ότι ορισμένες εκ των κυρώσεων έχουν χαρακτήρα μόνο ηθικής συμμόρφωσης προς την ρ/τ νομοθεσία, ενώ άλλες περιλαμβάνουν παράλληλα και οικονομική επιβάρυνση στον σταθμό, είτε με πρόστιμο είτε με αναστολή/ανάκληση λειτουργίας, με σκοπό τον έμμεσο εξαναγκασμό προς τις συνταγματικές επιταγές του επιβαλλόμενου περιεχομένου των ρ/τ προγραμμάτων.

Η επιλογή συγκεκριμένης διοικητικής κύρωσης ως της πιο κατάλληλης κρίνεται *in concreto*, ανάλογα με τη βαρύτητα της παράβασης, τα ποσοστά τηλεθέασης της συγκεκριμένης εκπομπής, το μερίδιο αγοράς που κατέχει ο ρ/τ σταθμός, το ύψος της επένδυσης του σταθμού, καθώς και την ύπαρξη τυχόν υποτροπών, ήτοι τη λήψη υπόψη από το ΕΣΡ προηγούμενων αποφάσεων του, με τις οποίες έχει επιβληθεί στο συγκεκριμένο ρ/τ σταθμό διοικητική κύρωση.

Η επιβολή των διοικητικών κυρώσεων γίνεται για παράβαση της ρ/τ νομοθεσίας, ως εξειδίκευση των συνταγματικών επιταγών του άρθρ. 15 παρ. 2 Σ, και ενδεικτικά για παράβαση των διατάξεων του π.δ. 77/2003 (Κώδικας Δεοντολογίας ειδησεογραφικών, δημοσιογραφικών και πολιτικών εκπομπών), του Κανονισμού 2/1991 (Κώδικας Ραδιοτηλεοπτικών Προγραμμάτων), βάσει της εξουσιοδότησης του άρθρ. 3 παρ. 2 του ν. 1886/1989 και των ν. 2863/2000 και 2328/1995.

Το ΕΣΡ συντάσσει ετήσια Έκθεση πεπραγμένων για το προηγούμενο έτος, η οποία συζητείται και εγκρίνεται σε ειδική συνεδρίαση της ολομέλειας της Αρχής και υποβάλλεται στη Βουλή των Ελλήνων και στον Υπουργό Τύπου και ΜΜΕ²⁵.

Πέραν της ως άνω αναφερόμενης κυρωτικής λειτουργίας του, το ΕΣΡ αξιοποιεί και τις ρυθμιστικές αρμοδιότητες του («soft law») για την προστασία των θεμελιωδών ελευθεριών και δικαιωμάτων. Συγκεκριμένα, το ΕΣΡ έχει εκδώσει Οδηγίες σχετικά με ζητήματα όπως η ραδιοτηλεοπτική κάλυψη της προεκλογικής περιόδου²⁶, η ορθή χρήση της ελληνικής γλώσσας²⁷ και η εξασφάλιση της πολιτικής πολυφωνίας στα ρ/τ μέσα²⁸, καθώς και Συστάσεις σχετικά με ζητήματα όπως ο τρόπος παρουσίασης ευαίσθητων αστυνομικών ειδήσεων²⁹ και η παρουσίαση

²⁴ Κ. Στρατηλάτης, Άρθρο 15 σε Σύνταγμα, Κατ' άρθρο Ερμηνεία, ό.π., σελ. 35. Η γενική διάταξη για την κυρωτική αρμοδιότητα του ΕΣΡ είναι το άρθρ. 4 παρ. 1 του ν. 2328/1995, όπου ορίζεται ότι επιβάλλεται η κατάλληλη διοικητική κύρωση σε περίπτωση παράβασης της εθνικής νομοθεσίας, του ενωσιακού δικαίου ή/και του διεθνούς δικαίου, συμπεριλαμβανομένων των κανόνων δεοντολογίας.

²⁵ Άρθρ. 4 παρ. 4 του ν. 2863/2000, Η. Μαυρομούστακου, Ρύθμιση και Δικαιώματα: συγκλίνουσες ή αποκλίνουσες τάσεις;, ΕφημΔΔ 3/2008, σελ. 399 – 410

²⁶ Οδηγία 2/2015 με θέμα: Ραδιοτηλεοπτική κάλυψη της προεκλογικής περιόδου των βουλευτικών εκλογών της 20ής Σεπτεμβρίου 2015.

²⁷ Οδηγία 2/2008 με θέμα: Ορθή χρήση της Ελληνικής Γλώσσας

²⁸ Οδηγία ΕΣΡ 2/2023 για την τήρηση από τους παρόχους των κανόνων της πολιτικής πολυφωνίας

²⁹ Σύσταση 1/2009.

δημοσκοπήσεων³⁰, με αποτέλεσμα να θέτει το ίδιο το ΕΣΡ τα κριτήρια που καθορίζουν τη δράση του και στηρίζουν τις ατομικές πράξεις του.³¹

³⁰ Σύσταση 3/2003.

³¹ *Ε. Πρεβεδούρου*, Οι οδηγίες ή κατευθυντήριες γραμμές σε: Κανόνες soft law στο Διοικητικό Δίκαιο, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη (2017), σελ. 81 – 84

Κεφάλαιο Τρίτο: Η αρμοδιότητα ελέγχου του περιεχομένου των ραδιοτηλεοπτικών προγραμμάτων μέσα από τις αποφάσεις του ΕΣΡ

Ι. Γενικές επισημάνσεις για τις αποφάσεις του ΕΣΡ

Σύμφωνα με το άρθρ. 17 παρ. 2 ΚΔΔιαδ η αιτιολογία της απόφασης ενός διοικητικού οργάνου πρέπει να είναι σαφής, ειδική και πλήρης. Η αιτιολογία, που προκύπτει από τα στοιχεία του φακέλου, είναι αυτή που εν τέλει διασφαλίζει ότι οι αποφάσεις ενός διοικητικού οργάνου δε θα ακυρωθούν κατά τον ακυρωτικό έλεγχο από το δικαστικό όργανο³². Η αιτιολογία συνίσταται αφενός στην έκθεση των κανόνων δικαίου που αφορούν την υπό κρίσιν περίπτωση, καθώς και της ερμηνείας αυτών, και αφετέρου στη συνδρομή των πραγματικών ή νομικών καταστάσεων, καθώς και των κριτηρίων επί τη βάση των οποίων θεμελίωσε την κρίση του το διοικητικό όργανο. Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι η ουσιαστική εκτίμηση, καθώς και η αξιολόγηση των πραγματικών δεδομένων, αποτελούν τη βάση του συμπεράσματος του διοικητικού οργάνου. Η αιτιολογία της διοικητικής πράξης κρίνεται, δηλαδή, από το χειρισμό του πραγματικού της υπόθεσης και όχι από τη νομική αιτία της πράξης. Συμπερασματικά, ο διοικητικός συλλογισμός εμφανίζει ομοιότητες με τον δικανικό συλλογισμό ενός δικαιοδοτικού οργάνου, υπό την έννοια ότι η υπαγωγή του πραγματικού στον κανόνα δικαίου αποτελεί τη θεμελιώδη βάση επί της οποίας οικοδομείται ο συλλογισμός και αναδεικνύει τον τρόπο με τον οποίο ερμηνεύθηκε και εφαρμόστηκε το νομοθετικό πλαίσιο³³.

Συγκεκριμένα όσον αφορά το ΕΣΡ, η Ολομέλειά του απαρτίζεται από εννέα μέλη που λαμβάνουν τις κυρωτικές αποφάσεις και προέρχονται από διάφορα περιβάλλοντα, δηλαδή πρόκειται για νομικούς – δικηγόρους και πρώην δικαστικούς λειτουργούς μέχρι δημοσιογράφους και μέλη ΔΕΠ στο αντικείμενο των ΜΜΕ, της επικοινωνίας και της ενημέρωσης. Η υπόδειξη των μελών του ΕΣΡ μέσω της Διάσκεψης των Προέδρων της Βουλής δεν ευνόησε εν τέλει την παρουσία εξειδικευμένων προσώπων στην εννεαμελή σύνθεση της Ολομέλειας, ενώ αντίθετα η θητεία συνταξιούχων δικαστικών λειτουργών κυρίως από την ποινική και πολιτική Δικαιοσύνη ως Προέδρων της αρχής, κατέληξε αφενός στην έμφαση στην κυρωτική αρμοδιότητα της Αρχής, υποβαθμίζοντας τον ρυθμιστικό της ρόλο, και δεύτερον, στην απουσία μελών που έχουν εξειδικευμένες νομικές γνώσεις συνταγματικού και διοικητικού δικαίου, απαραίτητου για την κατανόηση και ασφαλέστερη λήψη αποφάσεων στο πεδίο της ρ/τ³⁴.

³² Βλ. *Ε. Πρεβεδούρου*, Η αιτιολογία των διοικητικών πράξεων (Γενικό Διοικητικό Δίκαιο. Εμβάθυνση Δημοσίου Δικαίου. Διάγραμμα) (08/01/2014), «Η αιτιολογία μιας πράξεως είναι μη νόμιμη, όταν περιορίζεται στην επανάληψη στερεότυπων εκφράσεων που προέρχονται από τον νόμο που διέπει την υπόθεση ή να στηρίζεται σε αντιφατικά στοιχεία. Επίσης, η αιτιολογία θεωρείται ανεπαρκής εάν απλώς αναφέρει τις προϋποθέσεις που απαιτεί ο νόμος, αποτελώντας πιστή επανάληψη της διάταξής του, χωρίς να αναδεικνύεται ο αναγκαίος σύνδεσμος με τη συγκεκριμένη περίπτωση.»

³³ *Μ. Πικραμένος*, Το περιεχόμενο της αιτιολογίας των διοικητικών πράξεων και η συγκρότηση του διοικητικού συλλογισμού σε: Η αιτιολογία των διοικητικών πράξεων, Εκδόσεις Σάκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη (2012), σελ. 59 – 61

³⁴ *Α. Οικονόμου*, Quo Vadis Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης; Μια πρόταση για το μέλλον της Ανεξάρτητης Αρχής, e-ΠΟΛΙΤΕΙΑ, τεύχος 8, σελ. 474 επ.

Η απόφαση του ΕΣΡ διατυπώνεται κατόπιν ακροάσεως των ενδιαφερομένων, σύμφωνα με τα άρθρ. 20 παρ. 2 Σ και άρθρ. 6 παρ. 1 ΚΔΔιαδ, κατά τη διάρκεια μίας τουλάχιστον συνεδριάσεως της Ολομέλειας και συνιστά εκτελεστή διοικητική πράξη, καθώς και εκτελεστό τίτλο, σύμφωνα με τις διατάξεις του ΚΕΔΕ.³⁵

Η σύνθεση του ΕΣΡ αντανακλάται πολύ συχνά στον τρόπο με τον οποίο διαρθρώνονται οι αποφάσεις ή ακόμα και προσεγγίζονται τα κρίσιμα νομικά ζητήματα. Τα μέλη, που δεν έχουν τις κατάλληλες εξειδικευμένες γνώσεις, είναι δυσχερέστερο να αντιληφθούν σε τι συνίσταται η νόμιμη αιτιολογία ατομικής διοικητικής πράξης, όπως αναλύθηκε ανωτέρω. Αυτό οδηγεί συχνά σε αποφάσεις του ΕΣΡ, στις οποίες δεν έχει υπάρξει σωστή υπαγωγή των πραγματικών περιστατικών στις νομικές (συνταγματικές και νομοθετικές) διατάξεις και η αιτιολογία της πράξης αποτελεί απλή αναπαραγωγή των κρίσιμων νομικών διατάξεων, χωρίς περαιτέρω εξειδίκευση.

Κατά των πράξεων του ΕΣΡ μπορεί να ασκηθεί αίτηση ακύρωσης ενώπιον του ΣτΕ και, άρα, ο έλεγχος των πράξεων του ΕΣΡ είναι ακυρωτικός, ήτοι εξετάζεται μόνο η νομιμότητα της πράξης και το Δικαστήριο δεν προβαίνει σε έλεγχο ουσίας. Τούτο σημαίνει ότι η στάθμιση της μεταξύ της σοβαρότητας της παραβάσεως και η κρίση περί της κατάλληλης διοικητικής κύρωσης, για την επίτευξη των ως άνω επιδιωκόμενων σκοπών δημοσίου συμφέροντος, ανάγονται στην ουσιαστική εκτίμηση του ΕΣΡ³⁶. Έτσι, οι αποφάσεις του δεν μπορούν να ακυρωθούν λόγω της ουσιαστικής τους κρίσης, για παράδειγμα λόγω της εξειδίκευσης της αόριστης νομικής έννοια της «ποιοτικής στάθμης των πραγμάτων» ή της «πολιτιστικής ανάπτυξης της χώρας» με ένα συγκεκριμένο αξιολογικό τρόπο. Δίδεται με αυτό τον τρόπο στην ανεξάρτητη αρχή απεριόριστο εύρος ουσιαστικής εξειδίκευσης των συνταγματικών επιταγών του άρθρ. 15 παρ. 2 Σ, χωρίς τη δυνατότητα ουσιαστικού δικαστικού ελέγχου αυτών. Επίσης, οι σκοποί του άμεσου ελέγχου του κράτους, ήτοι η αντικειμενική και με ίσους όρους μετάδοση ειδήσεων, η ποιοτική στάθμη των προγραμμάτων, η προστασία της αξίας του ανθρώπου, καθώς και η προστασία της παιδικής ηλικίας και νεότητας αποτελούν συνάμα τα κριτήρια για τον δικαστικό έλεγχο των πράξεων του ΕΣΡ³⁷.

Με βάση τα προαναφερθέντα, είναι τώρα ευχερέστερο να προβούμε σε συστηματοποίηση των αποφάσεων που έχει λάβει το ΕΣΡ τα τελευταία είκοσι χρόνια με βάση τη θεματολογία τους.

³⁵ *Ε. Πρεβεδούρου*, Η διαδικασία επιβολής κυρώσεων σε τηλεοπτικούς σταθμούς κατά το άρθρο 4 του νόμου 2328/1995 σε: Η σύνθετη διοικητική ενέργεια, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη (2005), σελ. 40

³⁶ *Κ. Μανωλάκογλου*, Η αρχή της αναλογικότητας ως τεχνική του δικαστικού ελέγχου πράξεων διακριτικής ευχέρειας της διοίκησης. (22/4/2011). Διαθέσιμο στο <https://www.constitutionalism.gr/>.

³⁷ *Σ. Βλαχόπουλος, Κ. Χρυσόγονος*, Ελευθερία της έκφρασης και του τύπου σε: Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, ό.π., σελ. 363

II. Η αντικειμενική και με ίσους όρους μετάδοση πληροφοριών και ειδήσεων

A. Η αρχή της πολυφωνίας

Η συνταγματική επιταγή για αντικειμενική και με ίσους όρους μετάδοση πληροφοριών και ειδήσεων συνεπάγεται την τήρηση εκ μέρους των ρ/τ σταθμών της αρχής της πολυφωνίας, η οποία υποστηρίζεται³⁸ ότι εδράζεται στη δημοκρατική αρχή³⁹ του άρθρ. 1 παρ. 1 Σ, καθώς η μονομέρεια στα ρ/τ μέσα οδηγεί σε φαλκίδευση του απαραίτητου για τη δημοκρατική αρχή κοινωνικού και πολιτικού πλουραλισμού⁴⁰.

Η επικρατούσα διάκριση της πολυφωνίας έγκειται σε εξωτερική και εσωτερική: η μεν εξωτερική εξασφαλίζεται με την ύπαρξη ευρέος φάσματος ρ/τ σταθμών που ελέγχονται από πολλά και διαφορετικά πρόσωπα, η δε εσωτερική με την ισότιμη μετάδοση των απόψεων της κοινωνίας, είτε αυτές εκφράζονται μέσω των πολιτικών κομμάτων είτε μέσω άλλων φορέων ή προσώπων στα ρ/τ μέσα⁴¹. Στην ελληνική έννομη τάξη την εξωτερική πολυφωνία προσπάθησε να διασφαλίσει το άρθρ. 14 παρ. 9 Σ⁴².

Η εξωτερική πολυφωνία είναι αναγκαίος αλλά όχι επαρκής όρος για την επίτευξη της πολυφωνίας⁴³. Οι κρατικές αρχές πρέπει ως εκ τούτου να ελέγχουν την τήρηση της εσωτερικής πολυφωνίας⁴⁴. Η εσωτερική πολυφωνία, όμως, δεν συνεπάγεται απόλυτη αντικειμενικότητα, υπό την έννοια της της πλήρους αμεροληψίας ή της συμψηφιστικής ουδετερότητας⁴⁵, αλλά θετική

³⁸ Π.Δ. Δαγτόγλου, Ραδιοτηλεόραση και Σύνταγμα, ό.π., σελ. 229 – 230, Κ. Χρυσόγονος, Το περιεχόμενο του κρατικού ελέγχου σε: Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα - Θεσσαλονίκη (2023), σελ. 490 – 494

³⁹ Ν. Αλιβιζάτος, Β. Μάλλιος, Ο πολιτικός λόγος στο Στρασβούργο, ΔιΜΕΕ, 4/2008, σελ. 438 – 445, οι οποίοι επισημαίνουν ότι κατά το ΕΔΔΑ η ελευθερία της έκφρασης δεν είναι απλώς ένα δικαίωμα που αναγνωρίζεται στο άτομο, για την προβολή των ιδεών και την υπεράσπιση των συμφερόντων του: είναι επί πλέον μια διαδικαστική εγγύηση για την εκφορά, την υπεράσπιση, τη σύγκρουση και εν τέλει τη σύνθεση αντιτιθέμενων γνωμών και απόψεων χάριν της «δημοκρατικής κοινωνίας», που αποτελεί το πρώτο μέλημα, αλλά και τον δικαιολογητικό λόγο της ευρωπαϊκής προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

⁴⁰ Κ. Χρυσόγονος, Το περιεχόμενο του κρατικού ελέγχου, ό.π.

⁴¹ Α. Οικονόμου, Ρυθμίσεις και αρρυθμίες στην εφαρμογή της αρχής της πολυφωνίας στην τηλεόραση (με αφορμή το ιταλικό παράδειγμα), ΔιΜΕΕ, 4/2021, σελ. 553 – 555

⁴² Π. Μαντζούφας, Ο πλουραλισμός στην ενημέρωση και το δημόσιο αγαθό των τηλεοπτικών συχνοτήτων ό.π., σελ. 202 – 211

⁴³ Βλ. απόσπασμα από απόφαση ΕΔΔΑ NIT S.R.L. κ. Μολδαβίας, ό.π., «καμία από τις δύο πτυχές, εσωτερική ή εξωτερική [πολυφωνία], δεν θα πρέπει να εξετάζεται σε απομόνωση από την άλλη. Αντίθετα, οι δύο πτυχές θα πρέπει να εξετάζονται συνδυαστικά».

⁴⁴ Κ. Στρατηλάτης, Η ανεκπλήρωτη συνταγματική επιταγή για αντικειμενική και με ίσους όρους μετάδοση πληροφοριών και ειδήσεων. Μελέτη που δημοσιεύτηκε στη σειρά «Θεσμοί, Δημοκρατία, Πολιτική» του Ινστιτούτου «Νίκος Πουλαντζάς» (7.12.2020). Διαθέσιμη στο <https://poulantzas.gr/yliko/kostas-stratilatis-i-anekpliroti-syntagmatiki-epitagi-gia-antikeimeniki-kai-me-isous-orous-metadosi-pliroforion-kai-eidiseon/>.

⁴⁵ Π.Δ. Δαγτόγλου, Ραδιοτηλεόραση και Σύνταγμα, ό.π., σελ. 176 – 177, ο οποίος ερμηνεύει την ουδετερότητα και ως συμψηφιστική ουδετερότητα, υπό την έννοια ότι το ρ/τ βήμα προσφέρεται σε όλους τους σπουδαιότερους συνασπισμούς ιδεών και συμφερόντων ή και γνωστές προσωπικότητες όλων των κατευθύνσεων. Βλ. επίσης Ν. Αλιβιζάτος, Κράτος και ραδιοτηλεόραση. Η θεσμική διάσταση, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, (1986), σελ. 69, ο οποίος υποστηρίζει ότι αν η πολυφωνία ερμηνευτεί συνδυαστικά με την επιταγή για ισότητα πρέπει να νοηθεί ως «συμψηφιστική ουδετερότητα».

υποχρέωση για αποφυγή της προπαγάνδας και αρνητική υποχρέωση μη απόκρυψης γεγονότων, καθώς και σε μια εν γένει στοιχειώδη τήρηση κανόνων ισονομίας⁴⁶.

Η εσωτερική πολυφωνία υποστηρίζεται⁴⁷ ότι συναντά όρια που προκύπτουν καταρχήν από τη δημοσιογραφική ελευθερία (άρθρ. 14 παρ. 1 Σ). Από την άλλη, το δικαίωμα του κοινού στην πληροφόρηση (η παθητική πλευρά της ελευθερίας της πληροφορίας⁴⁸, άρθρ. 5^Α Σ), οριοθετεί τη δημοσιογραφική ελευθερία, καθώς εγκυμονεί ο κίνδυνος της χρήσης αυτής εις βάρος της πλουραλιστικής πληροφόρησης του κοινού.

Καταρχήν, σε συνθήκες ύπαρξης πολλών ρ/τ μέσων που ανήκουν σε διαφορετικά πρόσωπα, με αποτέλεσμα την ύπαρξη ευρέος ιδεολογικού, πολιτικού και κοινωνικού φάσματος, καθίσταται αναγκαία η μέγιστη δυνατή εγγύηση της εξωτερικής πολυφωνίας και ο περιορισμός της έντασης ελέγχου της εσωτερικής πολυφωνίας, ώστε με τον «πληροφοριακό ανταγωνισμό» μεταξύ περισσότερων και ανεξάρτητων ρ/τ σταθμών να ικανοποιηθεί, έστω έμμεσα, το δικαίωμα των πολιτών για πλήρη, αμερόληπτη και αντικειμενική ενημέρωση⁴⁹. Σε μια τέτοια συνθήκη η επιφορτισμένη με τον έλεγχο της ραδιοτηλεόρασης κρατική αρχή αρκείται στον έλεγχο τήρησης του συνταγματικού *minimum*. Σε μια συνθήκη, όμως, όπου η ύπαρξη πολλών πηγών πληροφόρησης δεν αρκεί, και αυτό συμβαίνει εδώ και πολύ καιρό στην Ελλάδα⁵⁰, η κρατική αρχή οφείλει να λάβει τα κατάλληλα κυρωτικά μέτρα, διαθέτοντας ορισμένο περιθώριο εκτίμησης ως προς το είδος και την έντασή τους, όχι όμως και ως προς αυτή καθ' εαυτή τη λήψη τους⁵¹.

Κατά την πρακτική εναρμόνιση των δύο συνταγματικών δικαιωμάτων, ήτοι της δημοσιογραφικής ελευθερίας και του δικαιώματος του κοινού στην πληροφόρηση, το συνταγματικά βέλτιστο είναι η μέγιστη δυνατή εξασφάλιση του εξωτερικού και του εσωτερικού πλουραλισμού με τελικό κριτήριο, εφόσον οι (ιδανικές) συνθήκες επίτευξης της εξωτερικής πολυφωνίας δεν υφίστανται, την πλήρη *in concreto* ικανοποίηση του δικαιώματος πληροφόρησης των πολιτών⁵².

1) Η εφαρμογή του ποσοτικού κριτηρίου για παραβίαση της αρχής της πολυφωνίας από το ΕΣΠ

⁴⁶ Κ. Χρυσόγονος, Το περιεχόμενο του κρατικού ελέγχου, ό.π., Π. Μαντζούφας, Ο πλουραλισμός στην ενημέρωση και το δημόσιο αγαθό των τηλεοπτικών συχνοτήτων ό.π., σελ. 202 – 211

⁴⁷ Χ. Ανθόπουλος, Οι συνταγματικές βάσεις του δικαιώματος για πλουραλιστική πληροφόρηση ό.π., σελ. 17 – 25

⁴⁸ Π.Δ. Δαγτόλου, Συνταγματικό Δίκαιο - Ατομικά Δικαιώματα, 4η έκδ., Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη (2012), σελ. 369, για περαιτέρω ανάλυση.

⁴⁹ Χ. Ανθόπουλος, Οι συνταγματικές βάσεις του δικαιώματος για πλουραλιστική πληροφόρηση, ό.π.

⁵⁰ Βλ. την Έρευνα (2024) του Ινστιτούτου Reuters, σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης, του Ν. Newman “Overview and key findings of the 2024 Digital News Report” όπου αναφέρεται ότι η ελληνική αγορά ΜΜΕ χαρακτηρίζεται από τον υψηλό βαθμό συγκέντρωσης των ρ/τ μέσων σε λίγους επιχειρηματίες, από τον κατακερματισμό των ψηφιακών μέσων, την υψηλή χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και την εν γένει χαμηλή εμπιστοσύνη λόγω της πολιτικής πόλωσης και των ανησυχιών του κοινού για την αθέμιτη επιρροή στα ΜΜΕ από πολιτικούς και οικονομικούς παράγοντες. Διαθέσιμη στο <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/digital-news-report/2024/dnr-executive-summary>.

⁵¹ Κ. Στρατηλάτης, Το πρόβλημα της πολιτικής πολυφωνίας στην τηλεοπτική ενημέρωση (με αφορμή την απόφαση του ΕΣΠ 239/2022), ΔιΜΕΕ, 4/2022, σελ. 483 - 493

⁵² Χ. Ανθόπουλος, Σύνταγμα, τηλεόραση και πλουραλισμός, Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΔτΑ) 71/2012, σελ. 111 – 124

Το ΕΣΡ, από την αρχή της συγκρότησής του ως ανεξάρτητης διοικητικής αρχής, είχε αναπτύξει συγκεκριμένο σκεπτικό επιβολής διοικητικών κυρώσεων σε ρ/τ σταθμούς για μη τήρηση της αρχής της πολυφωνίας⁵³, με πρόθεση να παρέμβει στο ρ/τ τοπίο προς εξασφάλιση της συνταγματικής επιταγής για αντικειμενική και με ίσους όρους μετάδοση ειδήσεων και πληροφοριών⁵⁴ και ειδικότερα προς επίτευξη της εσωτερικής πολυφωνίας. Σημειωτέον, βέβαια, ότι κατά την τελευταία εικοσαετία μικρό ποσοστό επί των συνολικών αποφάσεων του ΕΣΡ, όπως και μικρό ποσοστό επί του συνολικού ύψους των επιβαλλόμενων χρηματικών προστίμων, αντιστοιχούν σε θέματα που εμπίπτουν στη συνταγματική έννοια της αντικειμενικής και με ίσους όρους μετάδοσης πληροφοριών και ειδήσεων⁵⁵.

Το σκεπτικό των αποφάσεων του στηριζόταν στην έλλειψη αναφοράς στις δραστηριότητες των πολιτικών κομμάτων στα δελτία ειδήσεων των ρ/τ σταθμών, με βάση τη μαθηματική κατανομή του χρόνου μεταξύ των κομμάτων ανάλογα με την κοινοβουλευτική τους δύναμη⁵⁶. Αν υπήρχε σημαντική απόκλιση μεταξύ των συγκρινόμενων ποσοστών, ήτοι της ρ/τ προβολής κάθε κόμματος και του ποσοστού που είχε λάβει το κοινοβουλευτικό κόμμα στις τελευταίες εκλογές, τότε αυτό ερμηνευόταν ως παράβαση των κανόνων της πολιτικής πολυφωνίας⁵⁷.

Η αιτιολογία των αποφάσεων του βασιζόταν αμιγώς σε ποσοτικά κριτήρια⁵⁸, κατ' εφαρμογή της αναλογικής ισότητας⁵⁹, παραθέτοντας στο κείμενο της απόφασης το ποσοστό που είχε λάβει το πολιτικό κόμμα στις τελευταίες εθνικές κοινοβουλευτικές εκλογές και το ποσοστό προβολής του στο ρ/τ σταθμό, καταλήγοντας, κατά τη σύγκριση των δύο ποσοστών, στο συμπέρασμα ότι αν το ποσοστό ρ/τ προβολής υπολείπεται κατά πολύ της προτίμησης του εκλογικού σώματος κατά τις τελευταίες κοινοβουλευτικές εκλογές, τότε παραβιάζεται η συνταγματική επιταγή του άρθρ. 15 παρ. 2. Ο συγκεκριμένος τρόπος (μαθηματικού) υπολογισμού της παραβίασης της αρχής της πολυφωνίας, καθώς και το λεκτικό της αιτιολογίας, επαναλαμβανόταν απαρέγκλιτα σε όλες τις υπό εξέταση αποφάσεις του ΕΣΡ.

Η πρακτική αυτή του ΕΣΡ είχε ως αποτέλεσμα την επιβολή αρκετών διοικητικών κυρώσεων σε τηλεοπτικούς σταθμούς σε μη προεκλογική περίοδο, καθώς παρατηρούνταν συστηματική μη προβολή πολιτικών κομμάτων κυρίως της αντιπολίτευσης (μείζονας και ελάσσονας), που να είναι ανάλογη με το ποσοστό της κοινοβουλευτικής τους δύναμης.

⁵³ Βλ. ενδεικτικά αποφάσεις ΕΣΡ 18/2004, 47/2004, 48/2004, 89/2004, 164/2005, 165/2005, 166/2005, 167/2005, 168/2005, 36/2006, 235/2006, 236/2006, 237/2006

⁵⁴ *Κ. Στρατηλάτης*, Η ανεκπλήρωτη συνταγματική επιταγή για αντικειμενική και με ίσους όρους μετάδοση πληροφοριών και ειδήσεων, ό.π.

⁵⁵ *Κ. Στρατηλάτης*, Η ανεκπλήρωτη συνταγματική επιταγή για αντικειμενική και με ίσους όρους μετάδοση πληροφοριών και ειδήσεων, ό.π., ο οποίος παρατηρεί ότι το μεγαλύτερο ποσοστό επί των αποφάσεων του ΕΣΡ, καθώς και επί των επιβαλλόμενων χρηματικών προστίμων, αφορά παράβαση της νομοθεσίας για τις διαφημίσεις.

⁵⁶ *Ο. Γαρουφαλιά*, Πολιτική πολυφωνία στη ραδιοτηλεόραση, ΔιΜΕΕ, 1/2024, σελ. 130 – 135

⁵⁷ *Γ. Αναγνωσταράς*, Οι αποφάσεις του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης μέσα από τη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας: τομείς βασικών αποκλίσεων, σε: ΕφημΔΔ 3/2019, σελ. 337 – 347

⁵⁸ *Χ. Ανθόπουλος*, Οι συνταγματικές βάσεις του δικαιώματος για πλουραλιστική πληροφόρηση, ό.π., σελ. 17 – 25

⁵⁹ Βλ. την υπ' αριθμ. 1/21.2.2006 Οδηγία του ΕΣΡ, κατά την οποία οι τηλεοπτικοί σταθμοί της χώρας όφειλαν κατά την εκπομπή του κεντρικού δελτίου ειδήσεων να παρουσιάζουν τις απόψεις των πολιτικών κομμάτων που εκπροσωπούνται στην Ελληνική Βουλή και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο σε χρόνο που προσεγγίζει την αναλογία προτίμησης του εκλογικού σώματος όπως αυτή προκύπτει από τις εκάστοτε εθνικές κοινοβουλευτικές εκλογές.

2) Η νομολογία του ΣτΕ: η εισαγωγή ποιοτικών κριτηρίων κατά τον έλεγχο της αιτιολογίας των αποφάσεων του ΕΣΡ

Η επιβολή χρηματικών προστίμων ως διοικητικών κυρώσεων, όπως ήταν εύλογο, οδήγησε σε άσκηση εκ μέρους των θιγόμενων ρ/τ σταθμών αιτήσεων ακυρώσεως κατά των αποφάσεων του ΕΣΡ ενώπιον του ΣτΕ. Το ΣτΕ, σε σειρά αποφάσεων του 2012⁶⁰, έκανε δεκτές τις αιτήσεις και ακύρωσε τις αποφάσεις, γιατί έκρινε ότι το ΕΣΡ στηρίχθηκε μόνο στην μαθηματική κατανομή του χρόνου μεταξύ των κομμάτων ανάλογα με την κοινοβουλευτική τους δύναμη (ποσοτικό κριτήριο) για να συμπεράνει την παράβαση ή μη της αρχής της πολυφωνίας, χωρίς να έχει προηγουμένως αιτιολογημένα διαπιστώσει ότι κατά την χρονική αυτή περίοδο τα πολιτικά κόμματα είχαν δραστηριότητες ή είχαν διατυπώσει απόψεις που να αποτελούν γεγονότα της πολιτικής επικαιρότητας άξια παρουσιάσεως και αρκέστηκε στην αόριστη μνεία ότι υφίσταντο σημαντικά γεγονότα που αφορούσαν τα εν λόγω κόμματα⁶¹.

Το ΣτΕ έκρινε ότι για να διαγνωστεί παράβαση της αρχής της πολυφωνίας εκ μέρους κάποιου ρ/τ σταθμού θα πρέπει το ΕΣΡ να τεκμηριώσει ότι αποσιωπήθηκαν ή ότι δεν προβλήθηκαν στον ανάλογο βαθμό «άξια μεταδόσεως» δραστηριότητες ή απόψεις συγκεκριμένου ή συγκεκριμένων πολιτικών κομμάτων στα δελτία ειδήσεων και στα άλλα ενημερωτικά προγράμματα του σταθμού. Συνεπώς, κατά τον ακυρωτικό έλεγχο της αιτιολογίας των αποφάσεων του ΕΣΡ, το ΣτΕ αναγνωρίζει την υποχρέωση του ΕΣΡ να αιτιολογεί τις αποφάσεις του για κάθε θέμα και ειδικότερα για την τήρηση της αρχής της πολυφωνίας. Πρέπει, δηλαδή, τεκμηριωμένα και αιτιολογημένα να διαπιστώνεται από το ΕΣΡ ότι κατά τη διάρκεια συγκεκριμένης χρονικής περιόδου υπήρξαν δραστηριότητες πολιτικού κόμματος ή είχαν διατυπωθεί απόψεις τέτοιες που να αποτελούν γεγονότα της πολιτικής επικαιρότητας άξια μεταδόσεως, που όμως δεν προβλήθηκαν κατά συστηματικό τρόπο. Εξαιρέση από τον προαναφερθέντα νομολογιακό κανόνα της επί μακρό χρονικού διαστήματος συστηματικής αποσιώπησης των δράσεων και απόψεων του πολιτικού κόμματος επιτρέπεται όταν επρόκειτο για δήλωση ή δράση άξια μεταδόσεως στη συγκεκριμένη κάθε φορά πολιτική συγκυρία⁶².

Επιπλέον, το ΣτΕ⁶³ αποσαφήνισε την υποχρέωση των ρ/τ σταθμών για ισομερή, κατ' αρχήν, κατανομή του χρόνου μεταξύ των πολιτικών κομμάτων προεχόντως στο πλαίσιο των εκπομπών πολιτικού (και ευρύτερα ενημερωτικού) περιεχομένου, καθώς και τα δελτία ειδήσεων. Από τον νομολογιακό αυτό κανόνα προκύπτει ότι για τον έλεγχο τήρησης της πολυφωνίας στα ρ/τ μέσα, πρώτον, το ΕΣΡ δύναται να ελέγξει μόνο τέτοιου είδους εκπομπές, καθιστώντας άλλες κατηγορίες εκπομπών με μη πολιτικό / ενημερωτικό περιεχόμενο καταρχήν κανονιστικά αδιάφορες για το κατά πόσον κατανέμουν ισομερώς τον χρόνο μεταξύ των πολιτικών κομμάτων και, δεύτερον, η χρήση του επιρρήματος «προεχόντως» στις ανωτέρω αποφάσεις του ΣτΕ δεν αποκλείει παρά ταύτα την υπαγωγή στο πεδίο ελέγχου και άλλων κατηγοριών εκπομπών, όπως για παράδειγμα

⁶⁰ Ενδεικτικά αποφάσεις ΣτΕ Δ' Τμήματος 240/2012, 243/2012, 245/2012, 248-253/2012, 255/2012.

⁶¹ Χ. Ανθόπουλος, Οι συνταγματικές βάσεις του δικαιώματος για πλουραλιστική πληροφόρηση, ό.π.

⁶² Βλ. απόσπασμα από την υπ' αριθμ. 1715/2020 απόφαση του ΣτΕ Δ' Τμήματος «Λόγω δε του ιδιαίτερου χαρακτήρα του ως άνω γεγονότος της μη εκλογής Προέδρου της Δημοκρατίας και των άμεσων και ραγδαίων συνεπειών του για την πολιτική ζωή της Χώρας δεν ήταν κρίσιμο για την παράβαση των ως άνω διατάξεων για την πολιτική πολυφωνία ότι η παράλειψη του σταθμού συνετελέσθη με το προαναφερθέν ένα δελτίο ειδήσεων και δεν είχε διάρκεια»

⁶³ Βλ. ΣτΕ Δ' Τμήματος 1425/217, 240 - 255/2012. Βλ. ΣτΕ Δ' Τμήματος 1879/2021 ιδίως για την περίοδο του δημοψηφίσματος το 2015.

των ψυχαγωγικών ή ποικίλης ύλης εκπομπών, εφόσον βέβαια αυτές έχουν εν προκειμένω ενημερωτικό ή πολιτικό περιεχόμενο.

Το ενδιαφέρον των αποφάσεων του ΣτΕ έγκειται στην απόρριψη χρήσης αμιγώς ποσοτικών κριτηρίων και η εισαγωγή μιας δέσμης ποιοτικών κριτηρίων που θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά τον υπολογισμό του χρόνου κάθε πολιτικού φορέα, χωρίς όμως να προσδιορίζει ειδικώς και με σαφήνεια το περιεχόμενο και τον τρόπο εφαρμογής των κριτηρίων αυτών⁶⁴. Η εισαγωγή ποιοτικών κριτηρίων αξιολόγησης έχει συνταγματική θεμελίωση στη δημοσιογραφική ελευθερία του άρθρ. 14 παρ. 1 Σ⁶⁵. Κατά το σκεπτικό του ΣτΕ⁶⁶ ο έλεγχος της δημοσιογραφικής ελευθερίας, σε ό,τι αφορά το συγκεκριμένο αυτό ζήτημα είναι έλεγχος τηρήσεως ενός ελαχίστου πλαισίου ισόρροπης πολυμέρειας.

Οι κρίσεις του ΣτΕ επιβεβαιώθηκαν και με μεταγενέστερες αποφάσεις του⁶⁷, δημιουργώντας με αυτό τον τρόπο πάγια νομολογία. Προς συμμόρφωση με το δεδικασμένο των αποφάσεων, το ΕΣΡ αναδιαμόρφωσε το σκεπτικό του για παραβίαση της αρχής της πολυφωνίας για να κριθεί νόμιμη η αιτιολογία των μεταγενέστερων αποφάσεων του και να απορριφθούν ενδεχόμενες αιτήσεις ακυρώσεως.

3) Η προσαρμογή της αιτιολογίας των αποφάσεων του ΕΣΡ προς τα νομολογιακά δεδομένα

Όπως ήταν εύλογο, το ΕΣΡ, συμμορφωμένο με τον νομολογιακό κανόνα αναδιαμόρφωσε την αιτιολογία των πράξεων του⁶⁸ για να εκφύγει του ακυρωτικού ελέγχου του ΣτΕ.

Στην αρχή, το ΕΣΡ προσπαθώντας να ανταποκριθεί στο νομολογιακά διαμορφωμένο κριτήριο παράβασης της πολιτικής πολυφωνίας, που συνδυάζει τόσο ποιοτικά όσο και ποιοτικά κριτήρια, επέβαλλε ανεπιτυχώς διοικητικές κυρώσεις με όλως αόριστες και πλημμελείς αιτιολογίες, ήτοι με αόριστη αναφορά σε γεγονότα που αφορούσαν συγκεκριμένα πολιτικά κόμματα που αποσιωπήθηκαν⁶⁹. Η αόριστη αυτή αναφορά οδήγησε σαφέστατα, κατά τον ακυρωτικό έλεγχο των αποφάσεων από το ΣτΕ, σε ακύρωση των αποφάσεων του ΕΣΡ λόγω μη νόμιμης αιτιολογίας⁷⁰, και το ΣτΕ επισήμανε ιδίως ότι, παρά την αόριστη – έστω – αναφορά σε «σημαντικά

⁶⁴ Α. Οικονόμου, Ρυθμίσεις και αρρυθμίες στην εφαρμογή της αρχής της πολυφωνίας στην τηλεόραση, ό.π., *Ο. Γαρουφαλιά*, Πολιτική πολυφωνία στη ραδιοτηλεόραση, ΔιΜΕΕ, 1/2024, σελ. 130 – 135

⁶⁵ ΣτΕ Δ' Τμήματος 3620/2008 και 1218/2018 αποφάσεις, οι οποίες εξαίρουν τη δημοσιογραφική ελευθερία, ήτοι την ευχέρεια του εν δημοσιογράφου να ιεραρχεί και να αξιολογεί τις κριθείσες ως καταρχήν μεταδοτές ειδήσεις ως περισσότερο ή λιγότερο σημαντικές μεταξύ τους και να αποφασίζει πόσος χρόνος θα διατεθεί σε κάθε μία από αυτές στα πλαίσια ενός δελτίου ειδήσεων, από τον κυρωτικό έλεγχο του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης.

⁶⁶ Το οποίο παραπέμπει στο Γερμανικό Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο (Απόφαση της 4.11.1986, BverfGE 73, 118).

⁶⁷ Ενδεικτικά αποφάσεις ΣτΕ Δ' Τμήματος 2675/2014, 2676/2014, 986/2018, 289/2018, 1962/2018, 2139/2019, 27/2020.

⁶⁸ Βλ. ενδεικτικά αποφάσεις ΕΣΡ 239/2022, 240/2022, 241/2022, 242/2022, 243/202, 244/2022

⁶⁹ Αποφάσεις ΕΣΡ 530/2013 και 244/2014, όπου αναφέρεται ότι οι απόψεις πολιτικού κόμματος (Χ.Α. και ΚΚΕ, αντίστοιχα) σε τηλεοπτικούς σταθμούς εθνικής εμβέλειας προβλήθηκαν δυσαναλόγως λιγότερο σε σχέση με άλλους σταθμούς ίδιας εμβέλειας, παρά ταύτα δεν περιγράφονται στο αιτιολογικό της απόφασης τα σημαντικά γεγονότα που αποσιωπήθηκαν.

⁷⁰ Αποφάσεις 985-986/2018 ΣτΕ Δ' Τμήματος.

γεγονότα που αποσιωπήθηκαν», το ΕΣΡ έλαβε υπόψη μόνο ποσοτικά κριτήρια για τη διάγνωση της παράβασης⁷¹.

Το ΕΣΡ πλέον κρίνει κατά κανόνα ότι δεν υπάρχει παραβίαση των διατάξεων περί πολιτικής πολυφωνίας⁷², καθώς, εφόσον δεν μπορεί αφενός να βασιστεί μόνο σε ποσοτικά κριτήρια και αριθμητικά δεδομένα, λόγω έλλειψης επαρκών στοιχείων, δεν δύναται και αφετέρου να προβεί σε αξιολόγηση των ποιοτικών χαρακτηριστικών της δραστηριότητας των πολιτικών κομμάτων. Το ΕΣΡ έκρινε ότι οι σταθμοί έχουν μεν υποχρέωση να παρουσιάζουν σε βάση αναλογικής ισότητας τις δράσεις και τις απόψεις των κομμάτων που περιέχονται εις γνώση τους με οποιονδήποτε τρόπο, δεν βαρύνονται, όμως, και με θεσπισμένη ιδιαίτερη νομική υποχρέωση να αναζητούν με δική τους πρωτοβουλία και δικά τους μέσα τις δράσεις αυτές. Όμως, στον πυρήνα της δημοσιογραφικής ελευθερίας βρίσκεται η υποχρέωση αναζήτησης και μετάδοσης των σημαντικών απόψεων και δραστηριοτήτων των κομμάτων για την εξασφάλιση της πληρότητας της ενημέρωσης των πολιτών επί ζητημάτων δημοσίου ενδιαφέροντος⁷³.

Επίσης, παρότι κρίθηκε αποδεδειγμένα ότι κατά δίμηνο χρονικό διάστημα ενημερωτικά προγράμματα συγκεκριμένου ρ/τ σταθμού δεν πρόβαλαν τις πολιτικές δραστηριότητες των πολιτικών κομμάτων σε χρόνο έστω κατά προσέγγιση ανάλογο της εκλογικής δύναμής τους⁷⁴ το ΕΣΡ δεν επέβαλε καμία διοικητική κύρωση, ούτε αυτή της συστάσεως. Κύριο πρόβλημα του νέου συλλογισμού του ΕΣΡ αποτελεί το γεγονός ότι θα πρέπει να συντρέχει η «αυτονόητη προϋπόθεση ότι έλαβε με οποιονδήποτε τρόπο γνώση συγκεκριμένων πολιτικών δράσεων ή απόψεων των κομμάτων». Απουσία απόδειξης τέτοιας γνώσης οδηγεί, κατά το ΕΣΡ, σε αδυναμία διάγνωσης υπαιτιότητας και, επομένως, σε αδυναμία στοιχειοθέτησης της τέλεσης του «διοικητικού αδικήματος»⁷⁵. Με την κρίση του αυτή το ΕΣΡ υπέπεσε στα εξής σφάλματα: πρώτον, στην εποχή του Διαδικτύου η αναζήτηση των θέσεων των πολιτικών κομμάτων επί των γεγονότων της επικαιρότητας έχει καταστεί ιδιαίτερα ευχερής και, δεύτερον, όπως προελέχθη, στον πυρήνα της δημοσιογραφικής ελευθερίας και των καθηκόντων και ευθυνών που συνεπάγεται αυτή, σύμφωνα με το άρθρ. 10 παρ. 2 της ΕΣΔΑ, εμπίπτει η αναζήτηση των θέσεων των πολιτικών κομμάτων επί των θεμάτων της πολιτικής επικαιρότητας⁷⁶.

⁷¹ Γ. Αναγνωσταράς, Οι αποφάσεις του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης μέσα από τη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας: τομείς βασικών αποκλίσεων, ΕφημΔΔ 3/2019, σελ. 337 – 347

⁷² Βλ. νέα Οδηγία ΕΣΡ 2/2023 (σε ισχύ από 1.1.2024), στην οποία ρητά προτείνεται η συνδυαστική εφαρμογή ποσοτικών και ποιοτικών κριτηρίων, εν αντιθέσει με την προϊσχύσασα 1/2006 Οδηγία ΕΣΡ, στην οποία προτεινόταν μόνο το ποσοτικό κριτήριο.

⁷³ Βλ. νέα Οδηγία ΕΣΡ 2/2023 (σε ισχύ από 1.1.2024), σελ. 8, όπου «. Οι δημόσιοι φύλακες (public watchdogs) και ειδικά ο Τύπος δυνάμει του άρθρου 10 της ΕΣΔΑ οφείλουν να συμμορφώνονται με τα καθήκοντα και τις ευθύνες του δημοσιογράφου και την επακόλουθη υποχρέωση της «υπεύθυνης δημοσιογραφίας». Μία από τις πιο σημαντικές πτυχές της αυξημένης προστασίας που αναγνωρίζεται σε αυτούς και των καθηκόντων και ευθυνών που την διέπει, σύμφωνα με το άρθρο 10 παρ. 2 της ΕΣΔΑ, είναι η συλλογή πληροφοριών και δη οι δραστηριότητες αναζήτησης και έρευνας (Οδηγός Άρθρου 10 της ΕΣΔΑ, Ελευθερία έκφρασης, 31.8.2022, Συμβούλιο της Ευρώπης, παρ. 305, 306, 307).»

⁷⁴ Βλ. απόφαση 239/2022 ΕΣΡ (ΣΚΑΪ), όπου παρότι ορθώς επισημαίνεται ότι τα πολιτικά κόμματα έλαβαν στις εθνικές εκλογές τον Ιούλιο του 2019 τα εξής ποσοστά: ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ (39,85), ΣΥΡΙΖΑ (31,53), ΚΙΝΑΛ (8,10), ΚΚΕ (5,30), ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΥΣΗ (3,70), ΜΕΡΑ 25 (3,44) και η ρ/τ προβολή τους σε δελτία ειδήσεων του σταθμού ήταν εμφανώς δυσανάλογη, ήτοι ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ: 36,7% 2) ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ: 43,9% 3) ΣΥΡΙΖΑ: 10,0% 4) ΚΙΝΑΛ: 6,3% 5) ΚΚΕ: 2,1% 6) ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΥΣΗ : 0,1% 7) ΜΕΡΑ25: 0,8% το ΕΣΡ απήλλαξε τον σταθμό από τις κατηγορίες εφαρμόζοντας τα ποιοτικά κριτήρια της νομολογίας του ΣτΕ.

⁷⁵ Κ. Στρατηλάτης, Το πρόβλημα της πολιτικής πολυφωνίας στην τηλεοπτική ενημέρωση, ό.π.

⁷⁶ Κ. Στρατηλάτης, Το πρόβλημα της πολιτικής πολυφωνίας στην τηλεοπτική ενημέρωση, ό.π.

Παρατηρείται ως εκ τούτου ότι το ΕΣΡ προβαίνει το ίδιο σε αξιολόγηση⁷⁷ των πολιτικών γεγονότων ως σημαντικών ή μη και κατ' αποτέλεσμα ως άξιων μεταδόσεως με βάση τα αόριστα και ασαφή κριτήρια που διέπλεσε νομολογιακά το ΣτΕ⁷⁸. Τα κριτήρια αυτά κατατείνουν να θεωρούν ως «σημαντικά πολιτικά γεγονότα» μόνο όσα έχουν εξαιρετικά μείζονα πολιτική / συνταγματική / κοινοβουλευτική αξία για την πολιτική πορεία της χώρας, εξαιρώντας καθημερινά, εξίσου όμως σημαντικά για την πλουραλιστική πληροφόρηση του κοινού, πολιτικά γεγονότα, από τη νομική έννοια του «σημαντικού γεγονότος»⁷⁹. Κατά συνέπεια ο εκάστοτε ρ/τ σταθμός δύναται εν τέλει να αποσιωπάει σημαντικά καθημερινά πολιτικά γεγονότα, καταστρατηγώντας κατά αυτόν τον τρόπο τη συνταγματική επιταγή για αντικειμενική και με ίσους όρους μετάδοση πληροφοριών και ειδήσεων.

4) Κριτική

Μετά τη συμμόρφωση του ΕΣΡ προς τη νομολογία του ΣτΕ από το 2012 και εξής, σχετικά με το πότε παραβιάζεται η αρχή της πολυφωνίας στα ρ/τ μέσα, παρατηρείται καταρχήν ότι περιορίστηκε κατά πολύ η επιβολή διοικητικών κυρώσεων στους ρ/τ σταθμούς, καθώς το ΕΣΡ, μη βασιζόμενο πια μόνο σε ποσοτικά και αριθμητικά κριτήρια, ήτοι αντικειμενικά κριτήρια τα οποία μπορούν πολύ εύκολα να υπαχθούν στα εκάστοτε πραγματικά περιστατικά, αδυνατεί να ερευνήσει, συλλέξει και αξιολογήσει προσηκόντως τις ειδήσεις και τα πολιτικά γεγονότα που μεταδίδουν οι ρ/τ σταθμοί.

Επιπροσθέτως, όταν οι αποκλίσεις της ρ/τ προβολής των δράσεων και των απόψεων των πολιτικών κομμάτων από τα εκλογικά ποσοστά τους δεν είναι σημαντικές ή όταν οι αποκλίσεις υπέρ ή σε βάρος συγκεκριμένου πολιτικού κόμματος σε ορισμένο ρ/τ σταθμό «ισοσκελίζονται» από αντίστροφες αποκλίσεις στους άλλους ρ/τ σταθμούς επειδή έχει επιτευχθεί η εξωτερική πολυφωνία στο ρ/τ πεδίο, τότε τυχόν διάγνωση παράβασης της πολιτικής πολυφωνίας θα πρέπει όντως να στηρίζεται σε πολύ ισχυρά ποιοτικά στοιχεία⁸⁰. Όταν, όμως, η δυσαναλογία του εκλογικού ποσοστού εκάστοτε πολιτικού κόμματος με τη ρ/τ προβολή του δείχνουν συστηματική εύννοια ενός σταθμού υπέρ κάποιου πολιτικού κόμματος για ευρύ χρονικό μάλιστα και δεν μπορεί να κριθεί συγκυριακή⁸¹, εάν μάλιστα και οι άλλοι σταθμοί παρουσιάζουν παρόμοιες αποκλίσεις,

⁷⁷ Βλ. ενδεικτικά απόφαση ΕΣΡ 240/2022 (ANTENNA), όπου «Για την στοιχειοθέτηση του αδικήματος απαιτείται προσθέτως να γίνεται σχετική ποιοτική αξιολόγηση των συγκεκριμένων δράσεων και απόψεων των πολιτικών κομμάτων βάσει της ειδησεογραφικής τους αξίας από το ΕΣΡ (πρβλ. ΣτΕ 27/2020, 2139/2019, 1962/2019) [...]»

⁷⁸ Βλ. ενδεικτικά απόφαση ΕΣΡ 242/2022 (STAR CHANNEL), όπου τα δύο εξεταζόμενα ως άξια μεταδόσεως πολιτικά ζητήματα (το οικονομικό πρόγραμμα πολιτικού κόμματος της μείζονος αντιπολίτευσης και το περιβαλλοντικό νομοσχέδιο) δεν μπορούσαν να θεωρηθούν «σημαντικότερα γεγονότα» κατά τη νομική έννοια, όπως είναι η προκήρυξη πρόωρων εθνικών εκλογών και η παράλειψη αναφοράς των απόψεων κοινοβουλευτικού κόμματος (πρβλ. ΣτΕ 1715/2020).

⁷⁹ Βλ. όμως νέα Οδηγία ΕΣΡ 2/2023 (σε ισχύ από 1.1.2024), σελ. 8 όπου «Ως τέτοιες άξιες μετάδοσης πολιτικές ειδήσεις νοούνται αυτές που αφορούν σε γεγονότα της πολιτικής επικαιρότητας που προκάλεσαν το δικαιολογημένο γενικό ενδιαφέρον, σε θέματα τρέχοντος δημοσίου πολιτικού διαλόγου, έντονης πολιτικής αντιπαράθεσης, μείζονος εθνικής ή διεθνούς πολιτικής σημασίας και γενικότερα σε πολιτικά ζητήματα για τα οποία το κοινό θα είχε εύλογο ενδιαφέρον να ενημερωθεί (πρβλ. Οδηγός Άρθρου 10 της ΕΣΔΑ, Ελευθερία έκφρασης, 31.8.2022, Συμβούλιο της Ευρώπης, 31.3.2020, παρ. 123)».

⁸⁰ Κ. Στρατηλάτης, Το πρόβλημα της πολιτικής πολυφωνίας στην τηλεοπτική ενημέρωση, ό.π.

⁸¹ Όπως παρατηρείται χαρακτηριστικά, για παράδειγμα, στην Έκθεση Πεπραγμένων για το έτος 2020 του ΕΣΡ, σελ. 57, Πίνακας 1: Χρονική Έκθεση ανά Τ/Σ 2020 (ποσοστό επί του συνολικού χρόνου παρουσίας των πολιτικών κομμάτων σε όλα τα δελτία ειδήσεων), ενώ το κυβερνόν κόμμα και το κόμμα της μείζονας αντιπολίτευσης είχαν λάβει

τότε τυχόν δικαστική ακύρωση απόφασης του ΕΣΡ που επιβάλλει κυρώσεις θα συνιστούσε παραβίαση της θετικής υποχρέωσης όλων των κρατικών Αρχών, υπό το άρθρο 10 ΕΣΔΑ, να διασφαλίζουν «αληθινή» ή «αποτελεσματική» πολυφωνία⁸².

Ο περιορισμός της κυρωτικής λειτουργίας του ΕΣΡ σε μια χώρα όπως η Ελλάδα, με υψηλό βαθμό συγκέντρωσης των ρ/τ μέσων σε λίγους επιχειρηματίες όπως επισημάνθηκε και ανωτέρω, με αποτέλεσμα να μην εξασφαλίζεται σε υψηλό βαθμό η απαίτηση για εξωτερική πολυφωνία, δυσχεραίνει την επίτευξη της κανονιστικής υποχρέωσης που απορρέει εκ του Συντάγματος και της θεσμικής αποστολής για αντικειμενική και με ίσους όρους μετάδοση πληροφοριών και ειδήσεων⁸³. Η προγενέστερη πρακτική εφαρμογής μόνο του ποσοτικού κριτηρίου εκ μέρους του ΕΣΡ οδηγούσε σε ασφαλέστερα συμπεράσματα και προωθούσε με πιο λυσιτελή τρόπο την εσωτερική πολυφωνία στο ρ/τ τοπίο, μέσω της επιβολής χρηματικών προστίμων.

Το βαθύτερο πρόβλημα, όμως, του νέου συλλογισμού του ΕΣΡ είναι ότι δεν εξετάζει το ζήτημα της πολιτικής πολυφωνίας και του τρόπου ελέγχου της υπό την οπτική του δικαιώματος του κοινού στην πληροφόρηση, αλλά μόνο ως άσκηση της δημοσιογραφικής ελευθερίας με ελάχιστα *minima* όρια. Όμως, το πρόβλημα της πολιτικής πολυφωνίας εξ επόψεως συνταγματικού δικαίου συνιστά ζήτημα καταρχήν πρακτικής εναρμόνισης των δύο συνταγματικών δικαιωμάτων και *in concreto* στάθμισης και υπεροχής του δικαιώματος του κοινού στην πληροφόρηση για όσο δεν επιτυγχάνεται η εξωτερική πολυφωνία στην Ελλάδα και ιδίως σε περιπτώσεις δυσανάλογης ρ/τ προβολής των πολιτικών κομμάτων της αντιπολίτευσης σε σχέση με το κυβερνών κόμμα.

B. Η ανακριβής μετάδοση γεγονότων και η μη αντικειμενική ενημέρωση

Η συνταγματική επιταγή για αντικειμενική και με ίσους όρους μετάδοση γεγονότων και ειδήσεων, υπό την έννοια της αντικειμενικής και ακριβούς ενημέρωσης και μετάδοσης γεγονότων, μπορεί να συστηματοποιηθεί σε απαίτηση για ουδετερότητα κατά την έκθεση γεγονότων, πληροφοριών και απόψεων, αφενός, και σε απαίτηση για εμπειριστατωμένη και ψύχραιμη πληροφόρηση και ενημέρωση, αφετέρου.

Υπέρ του δημοσιογράφου ισχύει τεκμήριο ότι ενεργεί καλή τη πίστει κατά την κάλυψη θεμάτων γενικού, πολιτικού, κοινωνικού και οικονομικού ενδιαφέροντος, παρέχοντας ακριβή πληροφόρηση⁸⁴. Το τεκμήριο ανατρέπεται σε περίπτωση που ο δημοσιογράφος βασίζει την είδηση σε μη πραγματικούς ισχυρισμούς ή/και εν γνώσει του προβάλλει την είδηση με τρόπο παραπλανητικό προς το κοινό, με σκοπό την υπέρμετρη προβολή μιας άποψης⁸⁵.

στις βουλευτικές εκλογές του 2019 τα εξής εκλογικά ποσοστά: ΝΔ (39,85%) ΣΥΡΙΖΑ (31,53%), ο Μ.Ο. της ρ/τ προβολής τους ΝΔ (61,7%) ΣΥΡΙΖΑ (16,2%) είχε απόκλιση της τάξης του 45%.

⁸² Βλ. απόφαση ΕΔΔΑ, Manole and Others κ. Μολδαβίας, ό.π., όπου επισημαίνεται ότι εγγυητής του πλουραλισμού στο χώρο της ραδιοτηλεόρασης είναι το κράτος. Ειδικότερα, το κράτος, «ως ύστατος εγγυητής του πλουραλισμού, πρέπει να διασφαλίζει, μέσω του νόμου και της πρακτικής, ότι το κοινό έχει πρόσβαση, μέσω της τηλεόρασης και του ραδιοφώνου, σε αμερόληπτη και ακριβή πληροφόρηση και σε ένα εύρος απόψεων και σχολίων, τα οποία αντανακλούν *inter alia* την ποικιλομορφία του πολιτικού τοπίου της χώρας»

⁸³ Α. Κεσσόπουλος, Δημοκρατικός διάλογος και ραδιοτηλεοπτική μεροληψία. (12/4/2020) Διαθέσιμο στο <https://www.constitutionalism.gr/>.

⁸⁴ Απόφαση ΕΔΔΑ Alex Springer AG κ. Γερμανίας, αρ. 39954/08, 7.2.2012, σκ. 93.

⁸⁵ Αποφάσεις ΕΔΔΑ Arnarson κ. Ισλανδίας, αρ. 58781/13, 13.6.2017, σκ. 43, Bergers Tidende και άλλοι κ. Νορβηγίας, αρ. 26132/95, 2.8.2000, σκ. 56 – 57, Stoll κ. Ελβετίας, αρ. 69698/01, 10.12.2007, σκ. 152.

Η έννοια της ουδετερότητας μπορεί να λάβει μορφής ως εξής: πρώτον, ως πλήρη αποχή από οποιαδήποτε θέση και περιορισμό του δημοσιογράφου στην αυστηρή, αντικειμενική, χωρίς σχόλια ειδησεογραφία, δεύτερον, ως έκθεση όλων των απόψεων και ιδεών που αναπτύσσονται στην κοινωνία και την προβολής τους χωρίς εσκεμμένη έκθεση ή υποβάθμιση της μιας ή της άλλης άποψης και, τρίτον, ως συμψηφιστική ουδετερότητα, ήτοι ως προβολή όλων των ιδεών και απόψεων από όλες τις κατευθύνσεις με ίση κατανομή του χρόνου μεταξύ τους και παρουσίαση όλων των αντιμαχόμενων απόψεων⁸⁶.

Σε μια δημοκρατική κοινωνία, όπου κυριαρχεί ο πλουραλισμός των απόψεων και ο κοινωνικός και πολιτικός ανταγωνισμός, η έννοια της ουδετερότητας στη ρ/τ συναντάται κυρίως με συνδυαστική εφαρμογή των δύο τελευταίων μορφών τους, ήτοι με τη μετάδοση των σημαντικότερων γεγονότων της επικαιρότητας με τη μεγαλύτερη δυνατή πληρότητα και αμεροληψία⁸⁷. Τούτο συνεπάγεται την τήρηση ουδετερότητας εκ μέρους του δημοσιογράφου κατά την έκθεση των γεγονότων και ειδήσεων, υπό την έννοια της αντικειμενικής ειδησεογραφίας, που εκθέτει όλες τις σπουδαίες ειδήσεις, χωρίς εσκεμμένη, ποσοτική και ποιοτική, προβολή ή υποβάθμιση της σπουδαιότητας της ειδήσεως και με σχολιασμό της είδησης, χωρίς προπαγάνδα υπέρ της μιας ή της άλλης άποψης που ευνοεί μια συγκεκριμένη πολιτική / ιδεολογική θέση ή/και κοινωνική ομάδα⁸⁸.

Ως προς την εξασφάλιση της ουδετερότητας στα ρ/τ μέσα κατά την άσκηση της κυρωτικής λειτουργίας του ΕΣΡ, ενδιαφέρουν παρουσιάζουν κυρίως οι αποφάσεις που έχει εκδώσει και αφορούσαν την προβολή ειδήσεων στην πυκνή ελληνική πολιτική συγκυρία των ετών 2012 - 2015⁸⁹.

Το σκεπτικό των αποφάσεων του ΕΣΡ βασίστηκε καταρχήν στις αυξημένες υποχρεώσεις που υπέχουν οι ρ/τ φορείς κατά τις πολιτικά ευαίσθητες και, ιδιαίτερα κατά τις χρονικά συμπυκνωμένες προεκλογικές και προδημοψηφισματικές περιόδους για αυξημένο μέτρο ευθύνης κατά την έκθεση των γεγονότων και ειδήσεων. Ενώ δηλαδή ισχύει, σύμφωνα με το ΕΣΡ και τη νομολογία του ΣτΕ όπως αναλύθηκε και ανωτέρω, ο γενικός κανόνας της απαγόρευσης συστηματικής παρουσίας, για μεγάλο χρονικό διάστημα, ορισμένων μόνο από τις απόψεις που αφορούν ένα μείζον πολιτικό και κοινωνικό ζήτημα και η αποσιώπηση των υπολοίπων⁹⁰, εν προκειμένω πρέπει να εφαρμοστεί η εξαίρεση της απαγόρευσης σε μεμονωμένη πολιτική εκπομπή που προβάλλεται κατά την προεκλογική και προδημοψηφισματική περίοδο εσκεμμένη έκθεσης ή υποβάθμισης συγκεκριμένων απόψεων και θέσεων.

Κατά την εξειδίκευση των ως άνω, καταρχάς παρουσιάζει ενδιαφέρον ότι το ΕΣΡ επέβαλλε διοικητικές κυρώσεις σε ρ/τ σταθμούς για μη προβολή δελτίο τύπου μόνο συγκεκριμένου πολιτικού κόμματος με κοινοβουλευτική εκπροσώπηση⁹¹, αναφορικά με μείζον πολιτικό και

⁸⁶ Π.Δ. Δαγτόγλου, Συνταγματικό Δίκαιο - Ατομικά Δικαιώματα, ό.π., σελ. 610 – 612

⁸⁷ Ν. Ανδρουτσόπουλος, Η αντικειμενικότητα και η κοινωνική αποστολή της τηλεόρασης, ΕλλΔνη 7/1996, σελ. 1485 – 1493, Π.Δ. Δαγτόγλου, Ραδιοτηλεόραση και Σύνταγμα, ό.π., σελ. 43

⁸⁸ Π.Δ. Δαγτόγλου, Ραδιοτηλεόραση και Σύνταγμα, ό.π., σελ. 175 – 176

⁸⁹ Αποφάσεις ΕΣΡ 80/2015, 83/2015, 97/2015, 298/2015, 301/2015, 85/2017, 91/2017, 96/2017

⁹⁰ Βλ. όπως και ανωτέρω αποφάσεις 243/2012 και 245/2012 του ΣτΕ Δ' Τμήματος. Βλ. επίσης απόφαση ΕΔΔΑ Animal Defenders Interntal κ. ΗΒ, αρ. 48876/08, 22.4.2013, σκ. 111, όπου «η δημοκρατική διαδικασία είναι διαρκής και θα πρέπει να τροφοδοτείται καθ' όλες τις περιόδους από έναν ελεύθερο και πλουραλιστικό δημόσιο διάλογο.»

⁹¹ Πρόκειται για το πρώην πολιτικό κόμμα Χρυσή Αυγή (Χ.Α.), το οποίο σύμφωνα με το καταστατικό του είχε σαφώς ναζιστικές και φασιστικές θέσεις και εξ αυτού του λόγου οι ρ/τ σταθμοί δεν πρόβαλλαν τις θέσεις και τις δράσεις του, σε σύγκριση με τα υπόλοιπα κοινοβουλευτικά κόμματα.

δημοκρατικό ζήτημα που απασχολούσε έντονα την επικαιρότητα, ήτοι τη μη εκλογή Προέδρου της Δημοκρατίας και την προκήρυξη πρόωρων βουλευτικών εκλογών τον Ιανουάριο του 2015⁹². Κατά την κρίση του ΕΣΡ οι ρ/τ σταθμοί είχαν αυξημένη υποχρέωση για αντικειμενική, αμερόληπτη και ισότιμη παρουσίαση όλων των απόψεων όλων των πολιτικών κομμάτων που εκπροσωπούνται στη Βουλή και στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Παρά ταύτα, το ΣτΕ, επιλαμβανόμενο αίτησης ακύρωσης κατά απόφασης του ΕΣΡ, έκρινε ότι δεν παραβιάστηκε εν προκειμένω η αρχή της πολυφωνίας και της απαίτησης για ουδετερότητα, ιδίως σε προεκλογικές περιόδους, καθώς το συγκεκριμένο δελτίο τύπου δεν είχε το χαρακτήρα πολιτικής είδησης και έκφρασης πολιτικών απόψεων, αλλά εμπειρείχε προσβλητικό περιεχόμενο που δεν υποχρέωνε τους ρ/τ σταθμούς να το προβάλλουν⁹³. Συνεπώς, σύμφωνα με την προαναφερθείσα νομολογία ο τρόπος εκφοράς λόγου, καθώς και το πολιτικό περιεχόμενο του λόγου αυτού, αποτελούν κριτήριο για την κρίση περί παράβασης ή μη της αρχής της ουδετερότητας κατά την προβολή απόψεων, θέσεων και γεγονότων στη ρ/τ. Πέραν της επιβολής διοικητικής κύρωσης σε ρ/τ σταθμούς λόγω μη προβολής της άποψης συγκεκριμένου πολιτικού κόμματος επί μείζονος ζητήματος πολιτικού και πολιτειακού χαρακτήρα, το ΕΣΡ εκείνη την περίοδο είχε επιβάλει και άλλες διοικητικές κυρώσεις σε ρ/τ σταθμούς, λόγω γενικότερης μη προβολής του συγκεκριμένου κοινοβουλευτικού κόμματος και των απόψεών, των θέσεων και των δράσεων του, σε σύγκριση με τα λοιπά κοινοβουλευτικώς εκπροσωπούμενα πολιτικά κόμματα⁹⁴.

Επιπλέον, το ΕΣΡ επέβαλλε σε αρκετές περιπτώσεις διοικητικές κυρώσεις για μεμονωμένη προβολή σε ενημερωτικές και πολιτικές εκπομπές συγκεκριμένης πολιτικής θέσης αναφορικά με το δημοψήφισμα της 7^{ης} Ιουλίου 2015⁹⁵, καθώς και για πρόκληση εσκεμμένα σύγχυσης και πανικού στους πολίτες για την οικονομική και εν γένει εθνική πορεία της χώρας, σε περίπτωση συγκεκριμένου αποτελέσματος του δημοψηφίσματος, με αόριστες και μη εμπειριστατωμένες κινδυνολογίες και χρήση μη επίκαιρων φωτογραφικών υλικών⁹⁶. Όμως, το ΕΣΡ, χωρίς αιτιολογημένη απόκλιση, σε συγκεκριμένη περίπτωση απήλλαξε ρ/τ σταθμό από τις σχετικές κατηγορίες, ενώ προκλήθηκε πράγματι σύγχυση και πανικός στο κοινό με κινδυνολογική εκφορά λόγου, σε περίπτωση συγκεκριμένου αποτελέσματος του δημοψηφίσματος⁹⁷. Η απόκλιση αυτή, με βάση την υπαγωγή των πραγματικών περιστατικών και την αιτιολογία της αποφάσεως δεν μπορεί να δικαιολογηθεί ως εξαίρεση, καθώς παραβιάζεται η αρχή της ισότητας κατά την μεταχείριση όμοιων περιπτώσεων με όμοιο τρόπο.

Γ. Η εμπειριστατωμένη και ψύχραιμη ενημέρωση και πληροφόρηση

Η απαίτηση για εμπειριστατωμένη και ψύχραιμη ενημέρωση και πληροφόρηση, η οποία συνάγεται

⁹² ΕΣΡ 80/2015, 83/2015, 97/2015

⁹³ ΣτΕ Δ' Τμήματος 289/2019, σκ. 5

⁹⁴ ΕΣΡ 140/2015, 171/2015, 172/2015, 299/2015, 324/2015 για μη προβολή των απόψεων και των θέσεων του κόμματος Χ.Α. σε κεντρικά δελτία ειδήσεων και προεκλογικών συγκεντρώσεων του με αποτέλεσμα την κατ' επανάληψη παραβίαση της αρχής της αντικειμενικότητας, της αμεροληψίας και της ισότητας από τους ρ/τ σταθμούς και 97/2015 συγκεκριμένα γιατί «Δεν προβλήθηκαν οι απόψεις του κόμματος της Χρυσής Αυγής παρότι είχε εκδώσει δελτίο σχετικό με τη συνεδρίαση του eurogroup το οποίο είχε αποσταλεί σε όλους τους συντάκτες και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και είχε αναρτηθεί στο Αθηναϊκό Πρακτορείο Ειδήσεων.»

⁹⁵ ΕΣΡ 333/2015, 88/2017, 91/2017

⁹⁶ ΕΣΡ 298/2015 και 301/2015

⁹⁷ ΕΣΡ 96/2017

από τη συνταγματική επιταγή για αντικειμενική και με ίσους όρους μετάδοση γεγονότων και ειδήσεων, εξειδικεύεται από το ΕΣΡ σε καταρχήν δύο υποχρεώσεις για τους ρ/τ σταθμούς: πρώτον, να μην μεταδίδουν ανακριβείς πληροφορίες, οι οποίες είτε είναι εν συνόλω ανακριβείς είτε εμπεριέχουν μόνο μέρος της αλήθειας και, δεύτερον, ακόμα και όταν μεταδίδουν ακριβείς και αληθείς πληροφορίες⁹⁸, αυτές τόσο από το λεκτικό όσο και από όλο το συνοδευόμενο οπτικοακουστικό υλικό να μην προκαλούν σύγχυση και πανικό στο κοινό, με μόνο σκοπό την αύξηση της τηλεθέασης.

Όσον αφορά την πρώτη υποχρέωση, το ΕΣΡ έχει επιβάλλει διοικητικές κυρώσεις λόγω ανακριβούς μετάδοσης είδησης από τον δημοσιογράφο του κεντρικού δελτίου ειδήσεων ή της ενημερωτικής εκπομπής⁹⁹, δηλαδή είτε λόγω μετάδοσης πλήρους ανακριβούς γεγονότος¹⁰⁰ είτε λόγω μετάδοσης φημολογίας με συνοδεία δραματοποιημένου λόγου και απαξιωτικών χαρακτηρισμών για το πρόσωπο που αφορά με αποτέλεσμα την πρόκληση σύγχυσης στο κοινό για την αλήθεια του γεγονότος είτε λόγω γενίκευσης χαρακτηρισμών για μια κοινωνική ομάδα με αφορμή ένα γεγονός. Επιπλέον, στην ως άνω αναφερόμενη υποχρέωση περιλαμβάνεται και η επιβολή διοικητικών κυρώσεων λόγω προβολής ενός αληθούς γεγονότος, αλλά με συνοδεία οπτικοακουστικού υλικού είτε εντελώς άσχετου με το εν λόγω γεγονός είτε σχετικού μεν, αλλά προηγούμενων ετών δε¹⁰¹.

Ενδιαφέρον προκαλεί, στο πλαίσιο αυτό, η επιβολή διοικητικής κύρωσης σε ρ/τ σταθμού λόγω μετάδοσης ενός καθόλα αληθούς γεγονότος, το οποίο όμως είχε παρέλθει προ ετών (παρωχημένο γεγονός), λόγω καταχρηστικής άσκησης του συνταγματικού δικαιώματος πληροφόρησης του κοινού¹⁰². Το δικαίωμα στη λήθη φαίνεται να είναι το βασικό νομικό επιχείρημα στο οποίο στηρίζεται το ΕΣΡ για να θεμελιώσει την κρίση του¹⁰³. Όπως επισημαίνεται¹⁰⁴ η επιβολή τέτοιου είδους περιορισμών στη δημοσιογραφική ελευθερία πρέπει να αντιμετωπίζεται με σύνεση, καθώς η ανοιχτή συζήτηση περί παρελθόντων, αλλά καθόλα αληθών γεγονότων, βοηθά στην πληρέστερη και καλύτερη ενημέρωση του κοινού και, επιπλέον, όταν επρόκειτο για πολιτικό πρόσωπο¹⁰⁵,

⁹⁸ Βλ. και νομολογία ΕΔΔΑ, σύμφωνα με την οποία ο δημοσιογράφος έχει υποχρέωση να αποδεικνύει την αλήθεια επί πραγματικών γεγονότων, ενώ η επιβολή μιας τέτοιας υποχρέωσης επί αξιολογικών κρίσεων παραβιάζει τη δημοσιογραφική ελευθερία (ΕΔΔΑ Lingens κ. Αυστρίας, αρ. 9815/82, 8.7.1986). Για τη διάκριση ανάμεσα σε «value judgments» και «statements of fact» βλ. *I. Καράκωστας*, Το Δίκαιο των ΜΜΕ, Αντ. Ν. Σάκκουλας (2003), σελ. 235 επ.

⁹⁹ Βλ. ενδεικτικά αποφάσεις ΕΣΡ 2/2005, 51/2006, 64/2006, 155/2006, 356/2006 494/2006, 495/2006, 194/2007, 228/2007, 179/2017, 135/2018

¹⁰⁰ Βλ. και την απόφαση 2903/2016 ΣτΕ Δ' Τμήματος, η οποία αφορά αίτηση ακύρωσης κατά της απόφασης ΕΣΡ 228/2007, σύμφωνα με την οποία «η κρίση του Ε.Σ.Ρ. περί μετάδοσης από τον σταθμό της αιτούσης ανακριβών ειδήσεων, χωρίς την προσήκουσα προσοχή και αίσθημα ευθύνης, με αποτέλεσμα τη δημιουργία σύγχυσης στο κοινό είναι νομίμως και επαρκώς αιτιολογημένη [...] ανεξαρτήτως του ότι, εν πάση περιπτώσει, ο σταθμός προέβη εν προκειμένω σε μερική μόνο διόρθωση, δηλαδή μόνο για τη μετάδοση της δεύτερης ανακριβούς πληροφορίας»

¹⁰¹ Βλ. ενδεικτικά αποφάσεις ΕΣΡ 33/2020, 74/2021, 159/2021, 186/2023, 187/2023, 95/2024

¹⁰² ΕΣΡ 51/2007

¹⁰³ *Χ. Ανθόπουλος*, Ελευθερία της πολιτικής συζήτησης και προστασία της τιμής των πολιτικών προσώπων. Οι αποφάσεις 467/10.10.2006 και 51/30.1.2007 του ΕΣΡ υπό το φως της νομολογίας του ΕΔΔΑ. σε: ΕφημΔΔ 2/2009, σελ. 234 – 249

¹⁰⁴ *Β. Χρήστου*, σχόλιο σε ΕΣΡ 51/30.1.2007, ΕφημΔΔ 1/2007, σελ. 65 – 76

¹⁰⁵ *Τ. Σταυρινάκη*, Άρθρο 10 Ελευθερία έκφρασης σε: Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Ερμηνεία κατ' άρθρο (επιμέλεια *Α.-Α. Σισιλιάνος*), Νομική Βιβλιοθήκη (2017), σελ. 488, όπου σύμφωνα με τη νομολογία του ΕΔΔΑ τα όρια της αποδεκτής κριτικής κατά πολιτικού είναι ευρύτερα από τα συνήθη για τα λοιπά κοινά πρόσωπα, καθώς θέτει όποια πράξη και εκφορά λόγου του σε αυστηρό έλεγχο εκ μέρους της κοινής γνώμης και των δημοσιογράφων κι ως εκ τούτου οφείλει να επιδεικνύει μεγαλύτερη ανοχή. Βλ. αποφάσεις ΕΔΔΑ Lingens κ. Αυστρίας, ό.π., *Vides Aizsardzibas Klubs* κ. Λετονίας, αρ. 57829/00, 27.5.2004, *Lopes Gomes da Silva* κ. Πορτογαλίας, αρ. 37698/97, 28.9.2000.

οφείλει να ανέχεται ακόμη και οξεία κριτική για παρελθοντικές πράξεις τους, οι οποίες αφορούν την άσκηση των καθηκόντων τους κι ως εκ τούτου την ίδια τη λειτουργία του κοινοβουλευτικού πολιτεύματος. Συνεπώς, εν προκειμένω θα έπρεπε να είχε αντιστραφεί ο έλεγχος των περιορισμών, ήτοι θα πρέπει καταρχήν να θεωρείται συνταγματική, στο πλαίσιο της δημοσιογραφικής ελευθερίας η μετάδοση παρωχημένων αληθών γεγονότων περί πολιτικών προσώπων, και μόνο κατ' εξαίρεση, σε περίπτωση που παραβιάζεται η αρχή της αναλογικότητας να κριθεί ο περιορισμός της ελευθερίας της έκφρασης του δημοσιογράφου ως επιτρεπτός.

Όσον αφορά την δεύτερη υποχρέωση, το ΕΣΡ έχει επιβάλλει διοικητικές κυρώσεις λόγω μετάδοσης ενός πλήρους αληθούς και ακριβούς γεγονότος, με τέτοιο τρόπο όμως, ήτοι με δραματοποίηση του γεγονότος είτε με συνοδεία οπτικοακουστικού υλικού που επιχειρεί να προκαλέσει συναισθηματική φόρτωση στο κοινό είτε με μη ψύχραιμη εκφορά λόγου εκ μέρους του δημοσιογράφου που μεταδίδει το γεγονός είτε με εν γένει τρόπο που δεν επιδεικνύει αίσθημα ευθύνης και γίνεται απλώς προς αύξηση της τηλεθέασης της εκπομπής¹⁰⁶.

III. Η ποιοτική στάθμη των προγραμμάτων

A. Η συνταγματική έννοια της ποιότητας: ιδεολογικός ή αντικειμενικός προσδιορισμός της;

Η συνταγματική επιταγή για εξασφάλιση της ποιοτικής στάθμης των ρ/τ προγραμμάτων ενέχει μια αόριστη έννοια και μάλιστα αξιολογικού χαρακτήρα, την ποιότητα. Στο ισχύον συνταγματικό κείμενο η εξασφάλιση της ποιοτικής στάθμης των ρ/τ προγραμμάτων συνάδει με την κοινωνική αποστολή των ΜΜΕ και με την πολιτιστική ανάπτυξη της χώρας, τον σεβασμό της ανθρώπινης αξίας και την προστασία της παιδικής ηλικίας και νεότητας.

Η έννοια της ποιότητας έχει σαφώς ρευστό περιεχόμενο, καθώς αφήνει σημαντικά περιθώρια υποκειμενικών αξιολογήσεων¹⁰⁷. Συνεπώς, πρόκειται για μια δυναμική έννοια, άμεσα συνδεδεμένη με τις εκάστοτε κοινωνικές και πολιτισμικές συνθήκες κι ως εκ τούτου ανεπίδεκτη γενικεύσεων¹⁰⁸. Η ποιότητα, για να μην συνεπάγεται συμμόρφωση σε έναν παραδοσιακό πολιτιστικό κανόνα, μπορεί να καθοριστεί με όρους όπως η δημιουργικότητα, η αυθεντικότητα ή η διαφοροποίηση της πολιτιστικής ταυτότητας¹⁰⁹.

¹⁰⁶ Ενδεικτικά αποφάσεις ΕΣΡ 64/2006, 457/2006, 475/2006, 497/2006, 498/2006, 499/2006, 500/2006, 251/2022, 22/2024, 94/2024. Πρβλ. όμως και απόφαση ΕΣΡ 75/2024, η οποία απήλλαξε τον ρ/τ σταθμό από τις κατηγορίες, ενώ, εκτός του ότι είχε μεταδώσει και παραποιημένο ένα αληθές γεγονός, κυρίως πρόβαλλε με μη ψύχραιμο και χωρίς αίσθημα ευθύνης γεγονός, το οποίο κατά την τότε ελληνική συγκυρία είχε ιδιάζουσα θέση στην ελληνική επικαιρότητα (προσφυγικό ζήτημα) και έχρηζε προσοχής από τους δημοσιογράφους κατά την μετάδοση και προβολή των διαπληκτισμών που προκαλούνταν στα νησιά υποδοχής μεταξύ προσφύγων και ντόπιων κατοίκων, λόγω του ενδεχόμενου πρόκλησης μίσους προς την κοινωνική ομάδα των προσφύγων.

¹⁰⁷ Ν. Αλιβιζάτος, Κράτος και ραδιοτηλεόραση. Η θεσμική διάσταση, ό.π., σελ. 66

¹⁰⁸ Α. Κουσουνή-Πανταζοπούλου, Η ελευθερία της τηλεόρασης - Κρατικός έλεγχος και απαγόρευση της Λογοκρισίας, ΔιΜΕΕ, 1/2010, σελ. 13 – 20, Βλ. επίσης την υπ' αριθμ. 3490/2006 απόφαση ΣτΕ Δ' Τμήματος σε: ΝοΒ 2007, 1676 επ. με σχόλια Κ. Σαμαρτζή, η οποία είναι ενδεικτική της άμεσης σύνδεσης της ποιότητας των εκπομπών και της εκάστοτε εποχής.

¹⁰⁹ Ντ. ΜακΚουέλ, Εισαγωγή στη θεωρία της μαζικής επικοινωνίας, ό.π., σελ. 174

Ο νομοθέτης, έχοντας εκχωρήσει εν προκειμένω τον προσδιορισμό της αξιολογικής έννοιας της ποιότητας στο ΕΣΡ, τού δίδει ευρύ περιθώριο εκτιμήσεως να χαρακτηρίσει ρ/τ εκπομπές ως υποβαθμισμένης ποιοτικής στάθμης¹¹⁰. Κατ' αποτέλεσμα, είναι ιδιαίτερα σημαντικό η αιτιολογία των αποφάσεων του ΕΣΡ να έχει τα γενικά στοιχεία της αιτιολογίας των διοικητικών πράξεων, ήτοι να είναι σαφής, ειδική και επαρκής, και να αιτιολογεί την κρίση του με αναφορά σε πραγματικά περιστατικά και σε κανόνες δικαίου¹¹¹, ώστε να καθίσταται ευχερής ο δικαστικός έλεγχος.

Παρόλο, όμως, που η ποιοτική στάθμη έχει ρευστό περιεχόμενο, το ζητούμενο επίπεδο ποιότητας των ρ/τ εκπομπών προσδιορίζεται από δύο επίσης ευρείες και ασαφείς έννοιες, ήτοι «την κοινωνική αποστολή της ραδιοτηλεόρασης» και «την πολιτιστική ανάπτυξη της χώρας»¹¹².

Όσον αφορά την «κοινωνική αποστολή της ραδιοτηλεόρασης», ευκαίω να δοθεί ένας αντικειμενικός ορισμός που δε θα συνεπάγεται την επιβολή συγκεκριμένης αισθητικής και ιδεολογικών προτύπων, που επικρατούν σε δεδομένη χρονική στιγμή. Για να επιτευχθεί αυτό, ορθό είναι να επισημανθεί ο ρόλος της ρ/τ ως δημόσιας υπηρεσίας, η οποία υπάγεται σε ειδικό καθεστώς ελέγχου, ιδίως ως προς την οργάνωση και λειτουργία της με γνώμονα την εξωτερική και εσωτερική πολυφωνία, και δεν προέχει το κέρδος και η εξυπηρέτηση των ιδιωτικοοικονομικών συμφερόντων αλλά το δημόσιο συμφέρον¹¹³.

Σχετικά με την «πολιτιστική ανάπτυξη της χώρας», αυτή μπορεί να νοηθεί ως η πολιτιστική καλλιέργεια που συμβάλλει στην ανύψωση του πολιτιστικού επιπέδου των πολιτών, με προβολή προγραμμάτων υψηλής ποιοτικής στάθμης και προγραμματικής ποικιλότητας, καθώς το υψηλό πολιτιστικό επίπεδο συντελεί και αυτό στην δημιουργία ώριμων και ελεύθερων δημοκρατικών πολιτών¹¹⁴. Η πολιτιστική λειτουργία της ρ/τ οφείλει να θέτει όρια στην οικονομική δραστηριότητα που αποσκοπεί στην προσέλκυση θεατών και διαφημιστικών εσόδων¹¹⁵. Καθ' αυτό τον τρόπο συμπλέκεται με την κοινωνική αποστολή της ρ/τ ως δημόσιας υπηρεσίας.

¹¹⁰ Βλ. ΣτΕ ΕΑ 33/2006, όπου το ΣτΕ κρίνει ότι η συνταγματική επιταγή περί ποιοτικής στάθμης «υποχρεώνει το νομοθέτη και τη Διοίκηση να μεριμνούν ώστε οι ραδιοφωνικές και τηλεοπτικές εκπομπές να έχουν ένα ελάχιστο επίπεδο ποιότητας»

¹¹¹ Χ. Τσίγκου, Η λειτουργία του ποιοτικού κριτηρίου στον έλεγχο των ραδιοτηλεοπτικών εκπομπών, ΔιΜΕΕ, 1/2007, σελ. 46 – 57, «Κατ' αποτέλεσμα, κάθε ατομική διοικητική πράξη επιβολής κυρώσεων για να είναι ειδικώς και εμπειριστωμένως αιτιολογημένη πρέπει να περιλαμβάνει αναφορά των επίμαχων στοιχείων ή χαρακτηριστικών ενός προγράμματος και υπαγωγή αυτών σε συγκεκριμένους απαγορευτικούς κανόνες δικαίου... Εάν, με άλλα λόγια ένα πρόγραμμα εμφανίζεται ποιοτικώς ελλειμματικό διότι δεν προάγει την αισθητική, τη γνώση ή τον πολιτισμό, χωρίς ωστόσο να περιέχει στοιχεία που παραβιάζουν τους κανόνες της ισχύουσας νομοθεσίας, τότε η μετάδοσή του αποτελεί έκφραση της ελευθερίας της έκφρασης και δεν υφίσταται νομικό έρεισμα για επιβολή κυρώσεων»

¹¹² Ν. Αλιβιζάτος, Κράτος και ραδιοτηλεόραση. Η θεσμική διάσταση, ό.π., σελ. 76, Π.Δ. Δαγτόλου, Συνταγματικό Δίκαιο – Ατομικά Δικαιώματα, ό.π., σελ. 677, «... δεν είναι σαφές ποια είναι ακριβώς η "κοινωνική αποστολή" της ραδιοτηλεόρασης και πώς διαπιστώνεται το επίπεδο της "πολιτιστικής ανάπτυξεως της χώρας" ... Εν πάση περιπτώσει, η συνταγματική επιταγή της ποιότητας των ραδιοτηλεοπτικών προγραμμάτων δεν είναι χωρίς νομικό περιεχόμενο, αν θεωρηθεί ότι διασφαλίζει ένα minimum. Η επιταγή αυτή παραβιάζεται αν αναδιοργανωθεί η ραδιοτηλεόραση με τρόπο που να μην εγγυάται ένα minimum ποιότητας»

¹¹³ Π. Δημητρόπουλος, σχόλιο στην απόφαση ΕΣΡ 75/2020 - Το κριτήριο της ποιότητας κατά τον έλεγχο των τηλεοπτικών προγραμμάτων και η επιβολή κυρώσεων από το ΕΣΡ, ΔιΜΕΕ 3/2020, σελ. 502 – 506

¹¹⁴ ΣτΕ Ολ 1901/2014, η οποία αν και αφορούσε την κατάργηση της ΕΡΤ Α.Ε., δίδει (νομολογιακό) ορισμό της συνταγματικής έννοιας της «πολιτιστικής ανάπτυξης της χώρας». Βλ. ιδίως μειοψηφία, σκ. 19.

¹¹⁵ Η. Μικρούλας, Ραδιοτηλεοπτικό πρόγραμμα και Ραδιοτηλεοπτικοί Φορείς - Με αφορμή την απόφαση 1901/2014 της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας, ΔιΜΕΕ, 3/2014, σελ. 341 - 345

Η ποιότητα των προγραμμάτων δύναται να διακριθεί σε δύο έννοιες, μια τεχνική και μια ιδεολογική, ήτοι στην τεχνική αρτιότητα και στο ιδεολογικό περιεχόμενο του προγράμματος¹¹⁶, δηλαδή στο μήνυμα που εμπεριέχει και μεταδίδει στον τηλεθεατή. Υποστηρίζεται¹¹⁷ ότι η συνταγματική επιταγή για ποιότητα των εκπομπών δεν αφορά το περιεχόμενο του μηνύματος, δηλαδή την ιδεολογική έννοια της ποιότητας, καθώς η όποια παρέμβαση πάνω στο (ιδεολογικό) περιεχόμενο του μηνύματος δεν μπορεί να στηρίζεται στην ενδεχόμενη διαφωνία του ΕΣΡ, κάποιας μερίδας της κοινής γνώμης ή ακόμη και της κοινωνικής πλειοψηφίας με τον ιδεολογικό χαρακτήρα του μηνύματος.

Συνεπώς, η ποιότητα των ρ/τ εκπομπών μπορεί να συνδεθεί άμεσα μόνο με την τήρηση συνταγματικών ορίων¹¹⁸, ως εγγύηση της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων, υπό το πρίσμα μάλιστα της αρχής της αξίας του ανθρώπου¹¹⁹, η οποία, αφενός, έχει ιδιαίτερη θέση στην εθνική και ευρωπαϊκή έννομη τάξη¹²⁰ και, αφετέρου, αποτελεί ρητή συνταγματική επιταγή για την εξασφάλιση της ποιοτικής στάθμης των προγραμμάτων. Τούτο σημαίνει ότι ως έλεγχος ποιότητας νοείται ο έλεγχος προστασίας των δικαιωμάτων και όχι ο έλεγχος προβαλλόμενων κοινωνικών και ιδεολογικών προτύπων. Ως έλεγχος προστασίας των δικαιωμάτων νοείται η διαπίστωση του αν παραβιάζεται η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή¹²¹, το τεκμήριο αθωότητας των κατηγορουμένων¹²², η τιμή και η υπόληψη των προσώπων που εμφανίζονται σε αυτές¹²³ και αν το περιεχόμενό των εκπομπών καλλιεργεί διακρίσεις μεταξύ των ομάδων του πληθυσμού¹²⁴.

B. Η εφαρμογή του κριτηρίου της ποιότητας των ρ/τ προγραμμάτων από το ΕΣΡ

1) Το κριτήριο της ευπρέπειας και καλαισθησίας στη γλώσσα και στη συμπεριφορά

¹¹⁶ Φ. Σπυρόπουλος - Σ. Τσακυράκης, Ποιοτική στάθμη εκπομπών και άλλοι τινές περιορισμοί της τηλεόρασης (γνωμ.), ΔιΜΕΕ, 2/2007, σελ. 175 – 179

¹¹⁷ Φ. Σπυρόπουλος - Σ. Τσακυράκης, ό.π., οι οποίοι υποστηρίζουν ότι σε μια φιλελεύθερη δημοκρατία ο μόνος τρόπος περιορισμού της επιρροής μηνυμάτων, με τα οποία δεν συμφωνούμε, είναι ο αντίλογος και η κριτική.

¹¹⁸ Χ. Τσίγκου, Η λειτουργία του ποιοτικού κριτηρίου ό.π., σελ. 46 – 57

¹¹⁹ Π. Δημητρόπουλος, Παρατηρήσεις στην Απόφ. ΕΣΡ 75/2020 - Το κριτήριο της ποιότητας κατά τον έλεγχο των τηλεοπτικών προγραμμάτων και η επιβολή κυρώσεων από το ΕΣΡ, ΔιΜΕΕ, 3/2020, σελ. 502 - 506

¹²⁰ Βλ. απόφαση ΕΔΔΑ Goodwin κατά Ηνωμένου Βασιλείου, αρ. 28957/95, 11.7.2002, σκ. 90, «Η ίδια η ουσία της Σύμβασης είναι ο σεβασμός της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και της ανθρώπινης ελευθερίας». Βλ. επίσης για περαιτέρω ανάλυση, Σ. Βλαχόπουλος, Άρθρο 2, σε: Σύνταγμα Ερμηνεία Κατ' Άρθρο, Επιμέλεια Σ. Βλαχόπουλου \ Ξ. Κοντιάδη \ Γ. Τασόπουλου, Syntagma watch, Ηλεκτρονική έκδοση (2023), του ίδιου, Η αξία του ανθρώπου σε: Θεμελιώδη Δικαιώματα, Νομική Βιβλιοθήκη (2017), σελ. 33 επ.

¹²¹ Βλ. ενδεικτικά αποφάσεις ΕΣΡ 400/2004, 403/2004, 404/2004, 74/205, 113/2005, 114/2005, 115/2005, 123/2005, 128/2005, 194/2005, 57/2006, 203/2006, 431/2009, 363/2010, 256/2014

¹²² Βλ. ενδεικτικά αποφάσεις ΕΣΡ 4/2002, 5/2002, 6/2002, 7/2002, 324/2006, 336/2004, 10/2020, 79/2024

¹²³ Βλ. ενδεικτικά αποφάσεις ΕΣΡ 326/2008, 467/2010

¹²⁴ Π. Δημητρόπουλος, Παρατηρήσεις στην Απόφ.ΕΣΡ 75/2020, ό.π. Βλ. επίσης Χ. Τσίγκου, Η λειτουργία του ποιοτικού κριτηρίου, ό.π., η οποία συστηματοποιεί τις διατάξεις που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με την ποιότητα στις δημοσιογραφικές εκπομπές σε αυτές που αφορούν στον τρόπο συγκέντρωσης της δημοσιογραφικής ύλης, στη χρήση αυτής και στην κατανομή της.

Κατά την εξειδίκευση της συνταγματικής επιταγής για υψηλή ποιοτική στάθμη των ρ/τ προγραμμάτων, ένα από τα κριτήρια που χρησιμοποιείται είναι η τήρηση των γενικά παραδεκτών κανόνων της ευπρέπειας και καλαισθησίας στη γλώσσα και τη συμπεριφορά¹²⁵. Παρόλο που το συγκεκριμένο κριτήριο φαίνεται εκ πρώτης όψεως αντικειμενικό, καθώς μπορεί να διακριβωθεί η μη τήρησή του με κριτήρια, όπως η μη ορθή γραμματική και συντακτική χρήση της γλώσσας, καθώς και η χρήση ύβρεων και απρεπών φράσεων, τίθεται το ερώτημα αν αποτελεί μήπως ένα μέτρο κρίσης, το οποίο αφήνει υποκειμενικά περιθώρια αξιολογήσεως στην εκάστοτε Ολομέλεια του ΕΣΡ. Το κριτήριο της ευπρέπειας στη γλώσσα και στη συμπεριφορά μπορεί πράγματι να αναδειχθεί σε ασφαλιστική δικλείδα οριοθέτησης του κρατικού ελέγχου όσον αφορά χαρακτηρισμούς ρ/τ εκπομπών ως υποβαθμισμένης ποιοτικής στάθμης λόγω παραβίασης αυτού του κριτηρίου¹²⁶ μόνο όταν εφαρμόζεται με συνέπεια και όχι προσχηματικά κατ' επίκληση χαμηλής ποιοτικής στάθμης του προγράμματος όλως αορίστως.

Η δυνατότητα να χαρακτηρίζεται από το ΕΣΡ μία ρ/τ εκπομπή ως έχουσα υποβαθμισμένη ποιοτική στάθμη λόγω χρήσης φράσεων που εντάσσονται στο καθημερινό λεξιλόγιο ενός «μέσου» ανθρώπου ή της νεολαίας ή αποτελούν μέρος της καθομιλουμένης γλώσσας, δεν συνάδουν, όμως, με τις αισθητικές αντιλήψεις ή νοοτροπίες των μελών των εκάστοτε κρινόντων της ανεξάρτητης αρχής, ενδέχεται να αγγίξει τα όρια της λογοκρισίας¹²⁷. Για να αποφευχθεί αυτό, είναι σημαντικό, όταν εφαρμόζει το ΕΣΡ το κριτήριο αυτό, να λαμβάνει υπόψη το συγκείμενο εκφοράς του λόγου, ήτοι το είδος (ενημερωτικού / πολιτικού ή ψυχαγωγικού / καλλιτεχνικού χαρακτήρα ή σατιρική) της εκπομπής και το πλαίσιο μέσα στην ίδια την εκπομπή, η ώρα και η ζώνη μετάδοσής της, καθώς και το πρόσωπο (δημοσιογράφος / συντελεστής του σταθμού ή απλώς καλεσμένος) που εκφέρει το λόγο και χρησιμοποιεί εν προκειμένω τη γλώσσα.

¹²⁵ Άρθρ. 2 παρ. 5 Κανονισμού 2/1991 ΕΣΡ

¹²⁶ Α. Δεδούλη – Λαζαράκη, Το ζητούμενο της ποιοτικής στάθμης στις ραδιοτηλεοπτικές εκπομπές: το κριτήριο της ευπρέπειας και καλαισθησίας στη γλώσσα και στη συμπεριφορά, ΔιΜΕΕ, 4/2008, σελ. 460 - 471

¹²⁷ Μ. Κωστοπούλου, σχόλιο σε: ΣτΕ 3490/2006 Τμ. Δ', Το κριτήριο της ποιότητας κατά την άσκηση των ελεγκτικών αρμοδιοτήτων του ΕΣΡ, ΕφημΔΔ 6/2006, σελ. 705 – 711

1.2) Πώς εξειδικεύεται το κριτήριο χρήσης της γλώσσας στο αιτιολογικό των αποφάσεων του ΕΣΡ

1.2.1) Συνδυαστική εφαρμογή με την προστασία της παιδικής ηλικίας και νεότητας

Το ΕΣΡ έχει επιβάλλει την τελευταία εικοσαετία πολλές διοικητικές κυρώσεις σε ρ/τ σταθμούς με αιτιολογική βάση τη χρήση απρεπούς γλώσσας ως εξειδίκευση της ποιοτικής στάθμης είτε αυτοτελώς είτε σε συνδυασμό με άλλες συνταγματικές επιταγές, όπως η προστασία της παιδικής ηλικίας και νεότητας,¹²⁸ καθώς δεν υπάρχει η ανάλογη σήμανση στην εκπομπή που περιέχει φράσεις ακαλαίσθητες ή απρεπείς, ή η εκπομπή μεταδόθηκε σε ώρα παιδικής και νεανικής τηλεθέασης και ακροαματικότητας¹²⁹. Καταρχήν οι διοικητικές κυρώσεις που επιβάλλει το ΕΣΡ λόγω της ως άνω παραβίασης συνίστανται σε χρηματικά πρόστιμα, με χαρακτηριστικές εξαιρέσεις, ιδίως στην αρχή της λειτουργίας του ως ανεξάρτητης διοικητικής αρχής, κατά την οποία επέβαλε δυσμενέστερες διοικητικές κυρώσεις, κατά παράβαση της αρχής της αναλογικότητας¹³⁰.

Σύμφωνα με το σκεπτικό των αποφάσεων, η μη τήρηση της καλαισθησίας στη χρήση της ελληνικής γλώσσας όχι μόνο δεν συμβάλλει εν γένει στην πολιτιστική ανάπτυξη της χώρας, αλλά ειδικώς εξοικειώνει τη νεολαία με απρεπές φρασεολόγιο. Καταρχήν κρίνεται ως ορθή η αιτιολογική βάση των αποφάσεων του ΕΣΡ, καθώς σε ώρες μετάδοσης, οι οποίες απευθύνονται σε όλη την οικογένεια, η ρ/τ οφείλει να επιτελεί μείζονα παιδαγωγικό/εκπαιδευτικό και ουσιαστικό ψυχαγωγικό ρόλο.

Παρά ταύτα κατά τη σύγκριση αποφάσεων που αφορούσαν την ως άνω αναφερόμενη παραβίαση σε ζώνη παιδικής και νεανικής τηλεθέασης και ακροαματικότητας και σε ζώνη που απευθύνεται αποκλειστικά σε ενήλικες, παρατηρείται ότι δεν λαμβάνεται υπόψη το είδος των βωμολογιών ή/και η συνεχή ή όχι επανάληψη αυτών κατά της διάρκειας της ρ/τ εκπομπής ή/και αν αυτές αποτελούν μέρος του συνήθους τρόπου έκφρασης μεταξύ ενηλίκων στην καθημερινότητα και τη χρήση της «αργκώς» γλώσσας¹³¹, για να κριθεί αν παραβιάστηκε ο κανόνας ευπρέπειας και καλαισθησίας σε γλώσσα¹³².

¹²⁸ Βλ. ενδεικτικά αποφάσεις ΕΣΡ 71/2008, 464/2007, 124/2007, 86/2007, 545/2006, 390/2006, 351/2006, 322/2006

¹²⁹ Βλ. ενδεικτικά αποφάσεις ΕΣΡ 383/2012, 560/2012, 138/2013, 136/2013, 287/2013, 165/2014, 335/2014, οι οποίες όλες αφορούν ραδιοφωνικές εκπομπές σε πρωινή ώρα μετάδοσης, για τις οποίες επιβλήθηκε διοικητική κύρωση χρηματικού προστίμου.

¹³⁰ Βλ. ενδεικτικά απόφαση ΕΣΡ 435/2005, *Α. Κεχρής*, σχόλιο σε: ΕΣΡ 432/01.11.2005, ΕφημΔΔ 1/2006, σελ. 82-86, όπου επιβλήθηκε η διοικητική κύρωση της οριστικής παύσης λειτουργίας σε ραδιοφωνικό σταθμό λόγω της παραβίασης της επιταγής για καλαίσθητη και ευπρεπή χρήση της γλώσσας. Το ΣτΕ ανέστειλε την απόφαση του ΕΣΡ με την ΣτΕ ΕΑ 33/2006, υπό τον όρο ότι δε θα μεταδοθούν πάλι στο πλαίσιο ίδιας ή παρεμφερούς εκπομπής χυδαίες εκφράσεις.

¹³¹ Βλ. επίσης νομολογία ΕΔΔΑ, το οποίο κρίνει ότι η αμεσότητα του προφορικού λόγου μπορεί να δικαιολογήσει τη χρήση εκφράσεων και χαρακτηρισμών που θα ήταν αθέμιτοι στον γραπτό λόγο. Και τούτο, με τη σκέψη ότι αυτός που τους χρησιμοποίησε «δεν είχε τη δυνατότητα να τους επαναδιατυπώσει, ούτε να τους εκλεπτύνει ή να τους ανακαλέσει προτού δημοσιοποιηθούν». (Fuentes Bobo κατά Ισπανίας, αρ. 39293/98, 29.2.2000, σκ. 46, Gündüz κατά Τουρκίας, αρ. 31249/96, 14.1.2000, σκ. 49, Filatenko κατά Ρωσίας, αρ. 73219/01, 6.12.2007, σκ. 41)

¹³² Βλ. ενδεικτικά απόφαση 208/2013 ΕΣΡ, στο αιτιολογικό της οποίας δε φαίνεται να λαμβάνεται υπόψη το είδος των βωμολογιών, οι οποίες κατά την κοινή πείρα συνιστούν καθημερινό λεξιλόγιο των ενηλίκων και δεν εντάσσονται σε υπέρ το δέον απρεπές φρασεολόγιο, με την ώρα μετάδοσης της εκπομπής, από 24.00 μέχρι 2.00, η οποία αποτελεί

1.2.2) Η μη λήψη υπόψη της ιδιότητας του προσώπου που εκφέρει λόγο

Κατά κανόνα οι αποφάσεις του ΕΣΡ για μη ορθή γραμματική και συντακτική χρήση της ελληνικής γλώσσας, η οποία οδηγεί σε κρίση για χαμηλή ποιότητα της ρ/τ εκπομπής, αφορούν καταρχήν δημοσιογράφους, καθώς και συνεργάτες – προστεθέντες του ρ/τ σταθμού, οι οποίοι έχουν επιφορτιστεί με έναν ιδιαίτερο ρόλο γλωσσικής επιμέλειας κατά την εκφορά λόγου στο «δημόσιο» τηλεοπτικό και ραδιοφωνικό πεδίο, δεδομένου ότι η ρ/τ επιτελεί και έναν παιδαγωγικό/εκπαιδευτικό ρόλο. Οι κύριοι λειτουργοί της ρ/τ οφείλουν, προφανώς στο πλαίσιο και το είδος της εκάστοτε ρ/τ εκπομπής, λαμβανομένης υπόψη και της ώρας μετάδοσης, να αυτό-περιορίζονται κατά την εκφορά του λόγου τους, όσον αφορά τη χρήση βωμολοχιών και απρεπών φράσεων, οι οποίες δεν μπορούν δικαιολογηθούν ούτε στο πλαίσιο εκφοράς τους κατά τη διάρκεια της ρ/τ εκπομπής (δημοσιογραφικού/ενημερωτικού, ψυχαγωγικού ή άλλου χαρακτήρα). Έτσι, η επιβολή διοικητικών κυρώσεων σε δημοσιογράφους, τηλεπαρουσιαστές και λοιπούς συνεργάτες και παραγωγούς¹³³, οι οποίοι έχουν συμβληθεί με τον εκάστοτε ρ/τ σταθμό, διατηρούν ρ/τ εκπομπή με συνέχεια στο χρόνο και ακροαματικότητα και παρά ταύτα παραβιάζουν επανειλημμένως τις διατάξεις για την ευπρέπεια και την καλαισθησία στη γλώσσα, συνάδει με τη συνταγματική επιταγή για την πολιτιστική ανάπτυξη της χώρας και την κοινωνική αποστολή που οφείλει να επιτελεί η ρ/τ.

Αντιθέτως, η χρήση του κανόνα της γλωσσικής ευπρέπειας ως αιτιολογική βάση για επιβολή διοικητικών προστίμων σε ρ/τ σταθμούς, αναφορικά με πρόσωπα τα οποία δεν έχουν συνεχή και αδιάλειπτη σχέση εν γένει με την ρ/τ εκπομπή αλλά έχουν προσκληθεί σε αυτήν σε συγκεκριμένη μέρα μετάδοσής της, εγείρει προβληματισμούς¹³⁴. Πρώτον, αποτελούν κατά κανόνα «καθημερινούς ανθρώπους», χωρίς τις ενδεχόμενες απαιτήσεις για ευρύτερη μόρφωση και καλλιέργεια, που υπάρχουν ευλόγως προς τους δημοσιογράφους, τηλεπαρουσιαστές και λοιπούς μόνιμους συνεργάτες και παραγωγούς του ρ/τ σταθμού. Επειδή αποτελούν ένα διαφορετικό αισθητικό δείγμα¹³⁵ από το κυρίαρχο πρότυπο του μορφωμένου, καταρτισμένου και καλλιεργημένου ανθρώπου, παρά ταύτα εκπροσωπούν μια πραγματική ομάδα ανθρώπων που υπάρχει στην ελληνική κοινωνία, δεν δικαιολογείται η επίκληση του κανόνα της γλωσσικής ευπρέπειας, σε συνδυασμό με τη χαμηλή ποιοτική στάθμη για επιβολή διοικητικών κυρώσεων τους ρ/τ σταθμούς.

ζώνη τηλεθέασης για ενήλικες. Κατά εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας, θα έπρεπε τουλάχιστον, αντί της διοικητικής κύρωσης του προστίμου ύψους 15.000 ευρώ, να είχε επιβληθεί η διοικητική κύρωση της συστάσεως.

¹³³ Βλ. ενδεικτικά την επιβολή πολλαπλών διοικητικών κυρώσεων χρηματικού προστίμου στην εκπομπή του Γιώργου Τράγκα σε ραδιοφωνικό σταθμό τα έτη 2012-2014 με την ίδια ή παραπλήσια αιτιολογική βάση, 335/2014, 287/2013, 136/2013, 138/2012, 560/2012, 77/2012. Ομοίως δεσ αποφάσεις 332/2003 και 351/2006 ΕΣΡ για την εκπομπή του Ηλία Ψινάκη.

¹³⁴ Βλ. ενδεικτικά την 395/2005 απόφαση ΕΣΡ, της οποίας αιτιολογική βάση αποτελεί, μεταξύ άλλων, η παραβίαση του κανόνα για ευπρεπής χρήση γλώσσας σε προσκληθέντες της εκπομπής της Αννίτας Πάνια «Je t' aime», οι οποίοι πράγματι έκαναν μη ορθή, κατά τους γραμματικούς και συντακτικούς κανόνες, χρήση της ελληνικής γλώσσας, χωρίς όμως να προβαίνουν σε απρεπές φρασεολόγιο.

¹³⁵ Βλ. *Α. Δεδούλη – Λαζαράκη*, ό.π., η οποία αναλύει εκτενέστερα το ζήτημα των αισθητικών προτύπων και του «γούστου» στο ρ/τ πεδίο.

1.2.3) Η μη λήψη υπόψη του είδους της εκπομπής και το πλαίσιο αυτής

Η επιταγή για καλαισθητή και ευπρεπή χρήση της γλώσσας οφείλει κατά αξιολογική σειρά της γράφουσας να αφορά πρωτίστως τα κεντρικά δελτία ειδήσεων και άλλες εκπομπές με ενημερωτικό/πολιτικό περιεχόμενο που παρουσιάζονται από δημοσιογράφους, ενημερωτικές ή ψυχαγωγικές εκπομπές γενικότερου ενδιαφέροντος με παρουσιαστές – προστηθέντες, για τις οποίες μεγάλη βαρύτητα, μεταξύ άλλων παραγόντων, έχει η ώρα μετάδοσής τους, και, τέλος, τα προϊόντα της τέχνης¹³⁶ για τα οποία πρέπει να υπάρχει μεγαλύτερη ανεκτικότητα ως προς τη χρήση ύβρεων και παρόμοιου φρασσεολογίου, με μοναδικό περιορισμό την ώρα μετάδοσής τους (π.χ. με τη σήμανση ορισμένων εκπομπών ως ακατάλληλων και με τη μετάδοσή τους σε ορισμένες ώρες μετάδοσης¹³⁷).

Σύμφωνα με την ως άνω συλλογιστική, εύλογο καθίσταται οι απαιτήσεις για δημοσιογράφους – οι οποίοι (οφείλουν να) έχουν καταρχήν την απαραίτητη μόρφωση, παιδεία και κατάρτιση – και παρουσιαστές πολιτικών/ενημερωτικών εκπομπών οφείλουν να είναι υψηλότερες, λ.χ. ως προς την ορθή, με βάση τους γραμματικούς και συντακτικούς κανόνες, χρήση της ελληνικής γλώσσας, συγκριτικά με τους λοιπούς παρουσιαστές – προστηθέντες ψυχαγωγικών εκπομπών, για τους οποίους η κρίση για παράβαση του γλωσσικού κανόνα πρέπει να περιορίζεται σε απρεπές και υβριστικό φρασσεολόγιο, καθώς σε και χρήση φράσεων και λέξεων με σεξουαλικό περιεχόμενο ή υπονοούμενα. Από την άλλη, ως προς τα προϊόντα της τέχνης, όπως είναι οι τηλεοπτικές σειρές και οι κινηματογραφικές ταινίες, η ανοχή ως προς τη μη καλαισθητή και ευπρεπή χρήση της γλώσσας πρέπει να είναι μεγαλύτερη, ιδίως όταν η χρήση της γλώσσας εντάσσεται σε συγκεκριμένο συγκείμενο, π.χ. αποτύπωση μιας υπαρκτής κοινωνικής πραγματικότητας ή μιας υπαρκτής περιθωριοποιημένης κοινωνικής ομάδας μέσω της κινηματογραφικής αλληγορίας¹³⁸.

Σύμφωνα με το ως άνω σκεπτικό, η δυνατότητα να χαρακτηρίζεται από το ΕΣΡ ένα προϊόν τέχνης ως «χαμηλής ποιότητας» λόγω της χρήσης χυδαιολογιών και συναφών απρεπών φράσεων ενδέχεται να αγγίζει ακόμα και τα όρια της λογοκρισίας, καθώς οι υποκειμενικές αισθητικές, ιδεολογικές και γλωσσικές αντιλήψεις των μελών της ανεξάρτητης αρχής δε γίνεται να αποτελούν αιτιολογική βάση επιβολής διοικητικής κύρωσης σε προϊόν τέχνης¹³⁹. Όμως, σύμφωνα με τη νομολογία του ΣτΕ η ελευθερία της τέχνης, ως ανεπιφύλακτο συνταγματικό δικαίωμα ναι μεν

¹³⁶ Βλ. Δαγτόγλου, Ατομικά Δικαιώματα, ό.π., σελ. 744, «Η κατοχύρωση της ελευθερίας της τέχνης από το Σύνταγμα δεν υπόκειται σε ειδικούς περιορισμούς, εν αντιθέσει π.χ. προς την ελευθερία του τύπου. Η αυξημένη αυτή προστασία της τέχνης υπερισχύει, ως ειδική ρύθμιση, άλλων διατάξεων του Συντάγματος με αντικείμενα που μπορούν απλώς, στη συγκεκριμένη περίπτωση, να αποτελούν μέσα εκφράσεως της τέχνης, όπως π.χ. ο τύπος»

¹³⁷ Βλ. ενδεικτικώς ψ, που επέβαλαν διοικητική κύρωση, καθώς ο ρ/τ σταθμός πρόβαλε κινηματογραφική ταινία με σήμανση για ανηλίκους άνω των 15 ετών, ενώ η ορθή σήμανση θα ήταν μόνο για ενηλίκους, λόγω του περιεχόμενου (π.χ. σκηνές βίας, υβριστικός λόγος).

¹³⁸ Βλ. ενδεικτικά απόφαση 358/2003 ΕΣΡ («Στάβλοι της Ερριέτας Ζαΐμη»), η οποία προβλήθηκε από 22.00 έως 23.00, και κατά την κρίση του ΕΣΡ «πρόκειται περί υποβαθμισμένης εκπομπής, μη ανταποκρινόμενης στην ποιοτική στάθμη», καθώς «περιείχε βωμολοχίες και χυδαιότητες, οι οποίες δεν χρησιμοποιούνται μεταξύ των ανθρώπων, έστω και όταν βρίσκονται εντός γυναικείας φυλακής.», ενώ, βάσει του αιτιολογικού, η κρίση για το αν οι προβαλλόμενες βωμολοχίες χρησιμοποιούνται μεταξύ ανθρώπων, έστω και εντός μόνο γυναικείας φυλακής, δεν μπορεί να αποτελεί μια αξιολόγηση επαφιόμενη στα μέλη του ΕΣΡ, καθώς η (γυναικεία) φυλακή αποτελεί έναν διαφορετικό κοινωνικό «μικρόκοσμο», με διαφορετικούς κανόνες και κώδικες επικοινωνίας από την υπόλοιπη ανθρώπινη κοινωνία. Σε κάθε περίπτωση επρόκειτο για μια τηλεοπτική μεταφορά, με όρους μυθοπλασίας, της «πραγματικότητας» σε γυναικεία φυλακή – πείραμα κι ως εκ τούτου ως προϊόν τέχνης θα έπρεπε να τύχει μεγαλύτερης ανοχής. Συνεπώς, κατά τη γράφουσα, ορθότερο θα ήταν η μετάθεση της εκπομπής σε ζώνη μετάδοσης, η οποία προορίζεται για ενήλικες.

¹³⁹ Βλ. Α. Δεδούλη – Λαζαράκη, ό.π., Μ. Κωστοπούλου, Το κριτήριο της ποιότητας, ό.π.

εξακολουθεί να ισχύει, πλην όμως όταν προϊόντας τέχνης προβάλλονται σε ρ/τ μέσα υπόκεινται στους ειδικότερους συνταγματικούς περιορισμούς του άρθρ. 15 παρ. 2, ήτοι στους σκοπούς δημοσίου συμφέροντος που πρέπει να εξυπηρετεί η ρ/τ, όπως η πολιτιστική ανάπτυξη της χώρας, ο σεβασμός της αξίας του ανθρώπου, καθώς και η προστασία της παιδικής ηλικίας και νεότητας¹⁴⁰ κι ως εκ τούτου επιτρέπονται περιορισμοί στην καλλιτεχνική ελευθερία που δικαιολογούνται από το συνταγματικό πλαίσιο λειτουργίας της ρ/τ.

Τέτοιοι περιορισμοί δύνανται, συνεπώς, να επιβληθούν σε έργα τέχνης που, κατά την κρίση του ΕΣΡ, δε συμβάλλουν στην πολιτιστική εξύψωση της χώρας ή έχουν περιεχόμενο βλαπτικό για τα παιδιά και τους νέους. Παρά ταύτα, χρειάζεται μια σαφής διάκριση κατά την πρακτική εναρμόνιση των συνταγματικών διατάξεων των άρθρ. 16 και άρθρ. 15 παρ. 2 Σ. Ως προς το ζήτημα της απαίτησης για ρ/τ προβολή «ποιοτικών» καλλιτεχνικών προϊόντων, η κρίση περί του ποιοτικού ή μη έργου τέχνης συνιστά μια αξιολογική, υποκειμενική και εξωνομική κρίση, η οποία δεν μπορεί να συγκροτηθεί με ασφαλή, νομικά κριτήρια και καθίσταται αλυσιτελής. Άλλωστε αποτελεί ένα γενικότερο ερώτημα κατά πόσον υφίσταται η διάκριση μεταξύ «υψηλής» και «χαμηλής» τέχνης κι ως εκ τούτου δεν μπορεί μια ανεξάρτητη διοικητική αρχή να προβεί σε τέτοιες αξιολογήσεις. Από την άλλη, σαφώς τα παιδιά και οι νέοι και νέες δεν πρέπει να έρχονται σε επαφή με καλλιτεχνικά προϊόντα που ενδέχεται να βλάψουν τον ψυχικό και ηθικό τους κόσμο, για αυτό σαφώς υπάρχουν περιορισμοί ως προς την πρόσβαση τους στην τέχνη, και εκτός του ρ/τ πεδίου. Η πιο ασφαλής λύση, εν προκειμένω, είναι η προβολή έργων τέχνης που κρίνονται κατάλληλα μόνο για ενήλικες στην κατάλληλη ζώνη μετάδοσης, όπως, τηρουμένων των αναλογιών, μπορούν να επιβληθούν ηλικιακοί περιορισμοί σε μια κινηματογραφική προβολή στις κινηματογραφικές αίθουσες. Η πλήρης απαγόρευση, όμως, έργων τέχνης στη ρ/τ, που κατά τα άλλα προβάλλονται, έστω και με περιορισμούς, σε άλλους χώρους, όπως παραδείγματος χάριν οι κινηματογραφικές αίθουσες, συνιστά ανεπίτρεπτο περιορισμό, που δε συνάδει με το ανεπιφύλακτο συνταγματικό δικαίωμα της καλλιτεχνικής ελευθερίας.

¹⁴⁰ Βλ. πάγιο, ενδεικτικό, νομολογιακό απόσπασμα για το ανωτέρω ζήτημα, «όταν μεταδίδονται σε ραδιοφωνικές ή τηλεοπτικές εκπομπές έργα τέχνης, τα έργα αυτά πρέπει, κατ' αρχήν, να επιδιώκεται να έχουν όσο το δυνατόν υψηλότερη ποιοτική στάθμη, έτσι ώστε να συντελούν στην πολιτιστική ανάπτυξη της χώρας και όχι στην υποβάθμισή της.»

2) Η προστασία της αξίας του ανθρώπου και ο σεβασμός της τιμής, της υπόληψης και της προσωπικότητας

Η προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και ο σεβασμός της προσωπικότητας του προσώπου¹⁴¹, αποτελούν κριτήρια επιβολής διοικητικών κυρώσεων σε ρ/τ εκπομπές λόγω και της ρητής συνταγματικής αναφοράς στο άρθρ. 15 παρ. 2, αλλά και σε σύνδεση με την επιταγή για ποιοτική στάθμη των προγραμμάτων. Το ΕΣΡ έχει επιληφθεί με επιβολή διοικητικών κυρώσεων λόγω παράβασης των ως άνω υποχρεώσεων σε όλου του είδους των ρ/τ εκπομπών (δελτία ειδήσεων, ενημερωτικές εκπομπές, ψυχαγωγικές εκπομπές, σάτιρα¹⁴²).

Χαρακτηριστικά είναι τα κριτήρια που διαμόρφωσε το ΕΔΔΑ για την επίλυση των συγκρούσεων μεταξύ της ελευθερίας της πληροφόρησης και κριτικής και της προστασίας της τιμής, της υπόληψης και της προσωπικότητας των πολιτικών προσώπων. Το ΕΔΔΑ¹⁴³ σε μια σειρά αποφάσεων του¹⁴⁴ έχει διαμορφώσει μια δέσμη κριτηρίων¹⁴⁵, με στόχο τη διασφάλιση στον μεγαλύτερο δυνατό βαθμό της ελευθερίας της πολιτικής συζήτησης¹⁴⁶. Σύμφωνα με το ΕΔΔΑ, κατά τη στάθμιση μεταξύ της ελευθερίας της πληροφόρησης και του δικαιώματος στην τιμή, στην υπόληψη και στην προστασία της προσωπικότητας του προσώπου, η πρώτη έχει μεγαλύτερο βάρος από το δεύτερο, όταν απευθύνεται σε πολιτικά πρόσωπα και αναφέρεται σε θέματα πολιτικού ή δημοσίου ενδιαφέροντος, επειδή ακριβώς στην περίπτωση αυτήν εμπλέκεται και το δικαίωμα των πολιτών στην πολιτική πληροφόρηση.

Η κυρωτική λειτουργία του ΕΣΡ αφορά κυρίως, πρώτον, περιπτώσεις ανεπίτρεπτης επέμβασης στην ιδιωτική, προσωπική και οικογενειακή, ζωή προσώπων¹⁴⁷, κυρίως πολιτικών προσώπων, προσώπων που κατέχουν δημόσιο αξίωμα ή ευρύτερα δημοσίων προσώπων που εκτίθενται στην επικαιρότητα, με την αποκάλυψη πτυχών της ζωής τους που σε καμία περίπτωση δεν ενδιαφέρουν το κοινό, ακόμα και υπό την προϋπόθεση ότι πρέπει να ανέχονται μεγαλύτερη επέμβαση στην προσωπική τους σφαίρα σε σύγκριση με έναν απλό ιδιώτη¹⁴⁸, με μόνο σκοπό την αύξηση της

¹⁴¹ Βλ. ενδεικτικά αποφάσεις ΕΣΡ 336/2004, 414/2004, 1/2005, 169/2005, 206/2005, 305/2005, 395/2005, 494/2006, 309/2009, 491/2009, 572/2009, 362/2010, 393/2014, 85/2017, 137/2018, 58/2019, 157/2020, 30/2023, 31/2023, 6/2024

¹⁴² Βλ. κατωτέρω το υποκεφάλαιο «Η σάτιρα που προσβάλλει την προσωπικότητα του θιγόμενου ως πρόσωπο» στο κεφάλαιο «Οι σατιρικές εκπομπές».

¹⁴³ Βλ. US Supreme Court, *New York Times κ. Sullivan* 376 U.S. 254 (1964) και *Στ. Τσακνράκη*, Η ελευθερία του λόγου στις ΗΠΑ, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης (2021), σελ. 121 επ. για τη νομολογία του US Supreme Court σχετικά με τη στάθμιση της ελευθερίας του πολιτικού λόγου και της προστασίας της τιμής, της υπόληψης και της προσωπικότητας του δημόσιου προσώπου. Η νομολογία του ΕΔΔΑ είναι αρκετά επηρεασμένη από την εμβληματική απόφαση του US Supreme Court.

¹⁴⁴ ΕΔΔΑ *Lingens κ. Αυστρίας*, ό.π., *Αυγή και Κάρης κ. Ελλάδος*, αρ. 15909/06, 5.6.2008, *Castells κ. Ισπανίας*, αρ. 11798/85, 23.4.1992, *Incal κ. Τουρκίας*, αρ. 41/1997/825/1031, 9.6.1998

¹⁴⁵ Για την κωδικοποίηση των κριτηρίων της νομολογίας του ΕΔΔΑ βλ. *Χ. Ανθόπουλος*, Ελευθερία της πολιτικής συζήτησης και προστασία της τιμής των πολιτικών προσώπων. Οι αποφάσεις 467/10.10.2006 και 51/30.1.2007 του ΕΣΡ υπό το φως της νομολογίας του ΕΔΔΑ. σε: ΕφημΔΔ 2/2009, σελ. 234 – 249

¹⁴⁶ Βλ. και ανωτέρω *Ν. Αλιβιζάτος*, *Β. Μάλλιος*, Ο πολιτικός λόγος στο Στρασβούργο, ό.π., σελ. 438 – 445

¹⁴⁷ Βλ. ενδεικτικά αποφάσεις ΕΣΡ 404/2004, 414/2004, 400/2004, 1/2005, 114/2005, 115/2005, 123/2005, 128/2005, 169/2005, 194/2005, 206/2005, 34/2005, 57/2006, 320/2005, 431/2009, 137/2018

¹⁴⁸ *Ν. Αλιβιζάτος*, Ιδιωτικότητα και δημοσιοποίηση - Επίκαιρες παρατηρήσεις για τα όρια των δημοσιογραφικών αποκάλυψεων, ΔιΜΕΕ, 1/2005, σελ. 14 – 23. Βλ. και απόφαση ΕΔΔΑ *von Hannover κατά Γερμανίας*, αρ. 59320/00, 24.9.2004, όπου επισημαίνεται ότι στην έννοια της ιδιωτικής ζωής εμπίπτουν και συμπεριφορές που ακολουθούνται σε δημόσιο χώρο, για την προστασία των οποίων το κράτος υπέχει και θετικές υποχρεώσεις, ακόμα και τρίτοι τις προσβάλλουν, όπως για παράδειγμα δημοσιογράφοι. Το κράτος οφείλει να προβαίνει κάθε φορά στην αναγκαία

τηλεθέασης της ρ/τ εκπομπής. Η παρέμβαση στην προσωπική και ιδιωτική ζωή πολιτικών προσώπων και προσώπων που κατέχουν δημόσιο αξίωμα μπορεί να είναι καταρχήν θεμιτή, εάν οι πράξεις του προσώπου είναι αξιόποινες ή παράνομες ή η αποκάλυψη των γεγονότων αυτών είναι χρήσιμη για τον έλεγχο της άσκησης των δημοσίων καθηκόντων του ή της συνέπειας ανάμεσα στον δημόσιό του λόγο και την ιδιωτική του συμπεριφορά, εφόσον τα γεγονότα αυτά είναι γνωστά στο κοινό ή έχουν γνωστοποιηθεί από τον ίδιο ή υπάρχουν βάσιμα. Αν, όμως η επέμβαση στην προσωπική και ιδιωτική ζωή του προσώπου, ακόμα και στις προαναφερθείσες περιπτώσεις καταρχήν θεμιτής επέμβασης, έγινε με τέτοιο τρόπο που πρόσβαλε συλλήβδην την προσωπικότητα και αξιοπρέπειά τους¹⁴⁹ ή βασίζεται σε κουτσομπολιά γύρω από την προσωπική και ιδιωτική ζωή του προσώπου χωρίς να συνδέονται άμεσα με το δικαιολογημένο ενδιαφέρον του κοινού στην πληροφόρηση¹⁵⁰ τότε το ΕΣΡ ορθώς επιβάλλει διοικητικές κυρώσεις στους ρ/τ σταθμούς.

Από την άλλη, αναφορικά με τα εν γένει δημόσια πρόσωπα που εκτίθενται στην επικαιρότητα, κατά τη στάθμιση μεταξύ της προστασίας της ιδιωτικής τους ζωής, αφενός, και της ελευθερίας της έκφρασης, αφετέρου, η προστασία του ιδιωτικού τους βίου δεν κατοχυρώνεται σε απόλυτο βαθμό. Παρά ταύτα, η μετάδοση πληροφοριών σχετικά με την προσωπική τους ζωή πρέπει να γίνεται με τρόπο λιτό και όχι δραματοποιημένο και να αποβλέπει στην ενημέρωση του κοινού¹⁵¹.

Δεύτερη σημαντική πτυχή της ως άνω αναφερομένης κυρωτικής λειτουργίας του ΕΣΡ αφορά την προσβολή της τιμής, της υπόληψης και της προσωπικότητας προσώπων, κυρίως σχετικά με πολιτικά πρόσωπα ή/και πρόσωπα που κατέχουν δημόσιο αξίωμα, με τη διασπορά ψευδών ισχυρισμών και γεγονότων προς το πρόσωπό τους, συχνά συνοδευόμενων με απαξιωτικούς χαρακτηριστικούς και υβριστικό φρασεολόγιο, που δεν έχουν ως σκοπό την οξεία μεν, θεμιτή δε, πολιτική κριτική προς το πρόσωπό τους¹⁵². Επιπλέον, όσον αφορά την προσβολή της τιμής, κατά το ΕΣΡ είναι δυνατό να θιχτεί όχι μόνο η τιμή ενός πολιτικού προσώπου εξατομικευμένα, αλλά και η «τιμή» ενός θεσμού του δημοκρατικού – κοινοβουλευτικού πολιτεύματος, όπως του Κοινοβουλίου, αφηρημένα και απρόσωπα από άοριστους και ατεκμηρίωτους ισχυρισμούς από δημοσιογράφο – προστηθέντα του ρ/τ σταθμού, ιδίως όταν χρησιμοποιούνται χυδαίες ή απρεπείς υβριστικές λέξεις ή φράσεις που μαρτυρούν έλλειψη κάθε σεβασμού προς τους θεσμούς αυτούς

στάθμιση, σημαντική παράμετρος της οποίας είναι να διαπιστωθεί αν η επαπειλούμενη προσβολή της ιδιωτικής ζωής συμβάλλει στην προαγωγή μιας «συζήτησης γενικού ενδιαφέροντος».

¹⁴⁹ 1337/2013 ΣτΕ Δ' Τμήματος, σχετικά με την αποκάλυψη ερωτικού δεσμού θρησκευτικού λειτουργού της Ορθόδοξης Εκκλησίας με νεαρό άνδρα, όπου όμως στη σκ. 14 επισημαίνεται ότι «η μετάδοση [του διαλόγου μεταξύ του θρησκευτικού λειτουργού και το νεαρού άνδρα] απέβλεπε πρωτίστως στον εξευτελισμό της προσωπικότητας του ανωτέρω Μητροπολίτη και στο σκανδαλισμό της κοινής γνώμης και, κατ' ακολουθία, συνιστά αφενός μεν ευθεία προσβολή της αξιοπρέπειας του ατόμου της οποίας η προστασία αποτελεί σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 2 παρ. 1 του Συντάγματος, πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας, αφετέρου δε παραβίαση της υποχρέωσης σεβασμού της ιδιωτικής ζωής του ανωτέρω και ειδικότερα, της ερωτικής του ζωής στον πυρήνα της οποίας ουδείς επιτρέπεται να διεισδύσει.»

¹⁵⁰ ΕΣΡ αποφάσεις 169/2005 και 206/2005, σχετικά με με την ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του πρώην βουλευτού Ν. Κωνσταντόπουλου.

¹⁵¹ 2748/2014 ΣτΕ Δ' Τμήματος, σκ. 7, όπου «ο προπεριγραφείς τρόπος ανάδειξης του θέματος από τον τηλεοπτικό σταθμό υπερέβαινε, σε κάθε περίπτωση, το αναγκαίο μέτρο για την επίτευξη του σκοπού ενημέρωσης και ικανοποιούσε απλώς την περιέργεια του τηλεοπτικού κοινού, προκαλώντας στα πρόσωπα στα οποία αναφέρονταν οι εκπομπές αίσθημα παρενόχλησης και εισβολής σε ευαίσθητες πτυχές της προσωπικής τους ζωής.»

¹⁵² Βλ. ενδεικτικά αποφάσεις ΕΣΡ 206/2005, 169/2005, 494/2006, 572/2009, 362/2010, 393/2014, 30/2023, 31/2023

και διατυπώνεται γενικευμένη απαξίωση προς εκπροσώπους του θεσμού αυτού με έλλειψη αισθήματος δημοσιογραφικής ευθύνης¹⁵³.

3) Η προστασία της παιδικής ηλικίας και νεότητας

Το ΕΣΡ έχει απασχολήσει αυτοτελώς η συνταγματική επιταγή για προστασία των παιδιών και των νέων σε όλου του είδους τις ρ/τ εκπομπές¹⁵⁴ (δελτία ειδήσεων, ενημερωτικές εκπομπές, ψυχαγωγικές εκπομπές, ραδιοφωνικές εκπομπές, προϊόντα τέχνης), συχνά αποτυπωμένη στο αιτιολογικό των αποφάσεών του σε συνδυασμό το κριτήριο της ποιοτικής στάθμης της ρ/τ εκπομπής ως εγγύηση πραγμάτωσης των υποχρεώσεων προστασίας της παιδικής ηλικίας και νεότητας¹⁵⁵. Η διοικητική κύρωση συνίσταται συνήθως σε χρηματικό πρόστιμο λόγω προβολής σε ώρα παιδικής και νεανικής τηλεθέασης και συνακόλουθη σύσταση για μετάθεση της εκπομπής σε άλλη ώρα μετάδοσης, με την κατάλληλη σήμανση (για ανηλίκους άνω των 15 ετών ή μόνο για ενηλίκους).

Κατά κανόνα τα κριτήρια που λαμβάνει υπόψη του το ΕΣΡ για την επιβολή διοικητικής κύρωσης με αιτιολογία την προστασία της παιδικής ηλικίας και της νεότητας είναι η χρήση απρεπούς φρασεολογίου και ύβρεων¹⁵⁶, η συζήτηση με σεξουαλικό περιεχόμενο, συχνά και με αντίστοιχο οπτικοακουστικό υλικό, ή η εν γένει προβολή σκηνών με τέτοιου είδους περιεχόμενο¹⁵⁷, οι σκηνές βίας¹⁵⁸, η εν γένει προώθηση προτύπων που δε συντελούν στην πνευματική, ηθική και ψυχική ανάπτυξη των παιδιών και των νέων¹⁵⁹.

Κατά κανόνα κρίνεται ότι η κρίση του ΕΣΡ για μετάθεση ρ/τ εκπομπών σε βραδινές και μεταμεσονύκτιες ζώνες, που προβάλλουν περιεχόμενο όπως το προαναφερθέν, είναι ορθή ως εξειδίκευση της συνταγματικής ρήτρας κι ως εκ τούτου ως συμμόρφωση προς την κανονιστική επιταγή του άρθρ. 15 παρ. 2. Σε αυτή την κατεύθυνση κινείται και η νομολογία του ΣτΕ, η οποία ως επί το πλείστον απορρίπτει αιτήσεις ακυρώσεως που επικαλούνται ότι δεν παραβίασαν τον ως άνω λόγο¹⁶⁰.

¹⁵³ ΕΣΡ 467/2006 και 51/2007. *Χ. Ανθόπουλος*, Ελευθερία της πολιτικής συζήτησης και προστασία της τιμής των πολιτικών προσώπων. Οι αποφάσεις 467/10.10.2006 και 51/30.1.2007 του ΕΣΡ υπό το φως της νομολογίας του ΕΔΔΑ. σε: ΕφημΔΔ 2/2009, σελ. 234 – 249

¹⁵⁴ Βλ. ενδεικτικά αποφάσεις ΕΣΡ 373/2003, 4/2005, 252/2005, 396/2005, 479/2005, 10/2011, 515/2011 (ελληνικές τηλεοπτικές σειρές), 178/2003, 286/2005, 430/2005, 461/2004, 1/2006, 575/2013, 424/2014 (γνωστά παιδικά κινούμενα σχέδια και νεανικές τηλεοπτικές σειρές), 405/2004, 253/2005, 352/2005, 302/2013 (ξένες ταινίες), 398/2004, 334/2005, 480/2005, 10/2006, 56/2006, 194/2006, 406/2009, 153/2010, 207/2010, 12/2020 (ενημερωτικές ή/και ψυχαγωγικές εκπομπές πρωινής και μεσημβρινής ζώνης), 431/2005, 92/2006, 450/2014, 146/2018, 134/2021 (reality shows), 113/2005, 114/2005, 456/2005, 409/2010, 662/2012 (κεντρικά δελτία ειδήσεων)

¹⁵⁵ *Χ. Τσίγκου*, Η λειτουργία του ποιοτικού κριτηρίου στον έλεγχο των ραδιοτηλεοπτικών εκπομπών, ΔιΜΕΕ, 1/2007, σελ. 46 – 57, *Π. Ζερή*, Η διασφάλιση της «ποιότητας» του ραδιοτηλεοπτικού προγράμματος. Ρυθμιστικές δυνατότητες και προοπτικές, Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης, τεύχος 22, Δεκέμβριος 2003, 53 – 68

¹⁵⁶ Βλ. ενδεικτικά αποφάσεις ΕΣΡ 410/2003, 431/2005, 194/2006, 406/2009, 5/2011, 10/2011, 515/2011

¹⁵⁷ Βλ. ενδεικτικά αποφάσεις ΕΣΡ 4/2005, 344/2005, 396/2005, 456/2005, 480/2005, 56/2006, 153/2010, 207/2010, 409/2010

¹⁵⁸ Βλ. ενδεικτικά αποφάσεις ΕΣΡ 398/2004, 286/2005, 479/2005, 1/2006, 424/2014, 461/2014, 302/2013, 12/2020

¹⁵⁹ Βλ. ενδεικτικά αποφάσεις ΕΣΡ 253/2005, 262/2005, 352/2005, 10/2006, 92/2006, 662/2012, 450/2014, 146/2018

¹⁶⁰ Βλ. ενδεικτικά αποφάσεις ΣτΕ Δ' Τμήματος 1363/2013, 495/2015, 3793/2015, 910/2018, 124/2020. Γενικά στη νομολογία του ΣτΕ επιχειρείται σύνδεση της έννοιας του ποιοτικού κριτηρίου με ορισμένες κατευθυντήριες αρχές της ισχύουσας ρ/τ νομοθεσίας που αφορούν στην περιστολή σκηνών αδικαιολόγητης βίας και πορνογραφικού περιεχομένου και την προστασία του ιδιωτικού βίου και της παιδικής ηλικίας.

4) Οι εκπομπές που τίθενται εκτός του συνταγματικού πεδίου επιτρεπτής ρ/τ προβολής

Το ΕΣΡ, βάσει της συνταγματικής διάταξης του άρθρ. 15 παρ. 2 και της ρήτρας για «ποιοτική στάθμη των προγραμμάτων», έχει αναπτύξει ένα κριτήριο θέσης εντελώς εκτός του πεδίου επιτρεπτής προβολής ρ/τ εκπομπών, που κατά την κρίση του, εκτρέπονται της ποιοτικής στάθμης που επιτάσσει το Σύνταγμα¹⁶¹, με συνέπεια να επιβάλλει διοικητικές κυρώσεις σε οποιαδήποτε ζώνη μετάδοσης και αν προβάλλονται οι ρ/τ αυτές εκπομπές, ακόμη και μετά το μεταμεσονύκτιο, όπου συνήθως πρόσβαση στη ρ/τ έχουν οι ενήλικες¹⁶². Πρόκειται κατά κανόνα για ρ/τ εκπομπές, οι οποίες όχι απλώς εμπεριέχουν, πέραν του επιτρεπτού, ύβρεις, απρεπείς φράσεις ή/και σεξουαλικά υπονοούμενα, αλλά συνολικά δεν επιτελούν κανέναν ψυχαγωγικό ρόλο που δύναται να δικαιολογήσει, στο πλαίσιο τους, τέτοιου είδους χρήση της γλώσσας με προβολή αντίστοιχου οπτικού υλικού ή/και εμπεριέχουν σκηνές εξευτελιστικές για την ανθρώπινη αξιοπρέπεια σε μια δημοκρατική κοινωνία¹⁶³. Περαιτέρω, πέραν των προαναφερθέντων εκπομπών, το ΕΣΡ θέτει, επίσης, εκτός του συνταγματικού πλαισίου και ρ/τ εκπομπές, οι οποίες προβάλλουν απόψεις μη συνυφασμένες με τη δημοκρατία ή προτρέπουν προς κατάλυση των δημοκρατικών θεσμών¹⁶⁴.

Καταρχήν η εξειδίκευση της συνταγματικής ρήτρας για ποιοτική στάθμη με απαγόρευση προβολής εκπομπών που δεν επιτελούν σε κανέναν βαθμό την κοινωνική αποστολή που οφείλει να έχει η ρ/τ μπορεί να κριθεί ως ορθή. Παρά ταύτα προβληματισμό προκαλεί ότι δεν μπορεί να εξαχθεί με ασφάλεια ένα κριτήριο υπαγωγής ρ/τ εκπομπών σε πλήρη απαγόρευση προβολή τους και σε επιτρεπτούς περιορισμούς, όπως λ.χ. η ώρα μετάδοσή τους, καθώς παρόμοιου τύπου ρ/τ εκπομπές μπορεί να έχουν υπαχθεί στη μία ή στην άλλη κατηγορία¹⁶⁵. Κατά τη γράφουσα, υφίστανται όμοιες περιπτώσεις ρ/τ εκπομπών που τίθενται μεν εντελώς εκτός της κοινωνικής αποστολής που οφείλει να επιτελεί η ρ/τ, αλλά αντιμετωπίζονται όμως με διαφορετικό τρόπο από την Ολομέλεια του ΕΣΡ¹⁶⁶, χωρίς να υπάρχει η αντίστοιχη υπαγωγή και εξειδίκευση των πραγματικών περιστατικών για να αιτιολογείται επαρκώς αυτή η διαφοροποίηση. Αντιστρόφως, υφίστανται περιπτώσεις ρ/τ εκπομπών που, ενώ πρέπει απλώς να υπαχθούν σε επιτρεπτούς

¹⁶¹ Βλ. ενδεικτικά αποφάσεις ΕΣΡ 75/2020, 45/2012, 265/2011, 521/2010, 468/2010, 360/2010, 197/2009, 350/2008, 490/2006, 390/2006, 309/2006, 215/2006, 179/2006, 321/2005, 408/2004, 84/2004, 180/2003

¹⁶² Βλ. και ενδεικτικά τις 4043/2013 και 335/2013 αποφάσεις του ΣτΕ Δ' Τμήματος, οι οποίες συντάσσονται με το αιτιολογικό των αποφάσεων του ΕΣΡ.

¹⁶³ Βλ. ενδεικτικό απόσπασμα του αιτιολογικού της απόφασης ΕΣΡ 197/2009, που επαναλαμβάνεται με παρόμοια φρασεολογία και σε άλλες αποφάσεις, «Από καμιά διάταξη νόμου δεν προκύπτει ότι οι εν λόγω εκπομπές, λόγω του χρόνου της προβολής των μπορούν να μην έχουν την από το άρθρο 15 παρ. 2 του Συντάγματος αξιουμένη ποιότητα και τον από την αυτή διάταξη του Συντάγματος αξιούμενο σεβασμό της αξίας του ανθρώπου. Αναμφισβητήτως η υπό κρίσιν εκπομπή δεν έχει τη στάθμη που επιβάλλει η κοινωνική αποστολή της τηλεόρασης, ούτε ενέχει τον απαιτούμενο σεβασμό στην αξία του ανθρώπου.»

¹⁶⁴ Βλ. χαρακτηριστικά αποφάσεις ΕΣΡ 521/2010 και 45/2012 αντίστοιχα.

¹⁶⁵ Αντιπρβλ. την 197/2009 απόφαση ΕΣΡ, η οποία έθεσε εντελώς εκτός της συνταγματικής ρήτρας εκπομπές που ασχολήθηκαν με την παραγωγή ταινιών πορνογραφικού περιεχομένου, καθώς και την αμοιβή των προσώπων που συμμετέχουν σε ομοφυλοφιλικό σεξ, με τις 299/2010, 361/2010, 403/2010, 409/2010 αποφάσεις ΕΣΡ, οι οποίες ασχολήθηκαν με πορνογραφικό υλικό γνωστής Ελληνίδας, με προβολή αποσπασμάτων του dvd σε κάποιες περιπτώσεις, και επέβαλλαν χρηματική κύρωση λόγω προβολής σε ακατάλληλη ώρα που προορίζεται και για ανηλίκους.

¹⁶⁶ Όσον αφορά τις δύο ως άνω περιπτώσεις της υποσημείωσης 158, η διαφοροποίηση σε (έμμεση) προώθηση πορνογραφικού υλικού, με ομοφυλοφιλική, αφενός, και ετεροφυλοφιλική, αφετέρου, συνέντευξη, ενδέχεται να οδήγησε στη μεταξύ τους διαφοροποίηση.

περιορισμούς μετάδοσης σε συγκεκριμένη ώρα, κατάλληλη μόνο για ενήλικες, κρίθηκαν ως εντελώς εκτός του συνταγματικού πλαισίου για ποιοτική στάθμη¹⁶⁷.

IV. Οι σατιρικές εκπομπές

Η σάτιρα συνήθως στοχεύει είτε κοινωνικές ομάδες, των οποίων χλευάζονται οι πολιτικές, θρησκευτικές ή κοινωνικές αντιλήψεις, είτε μεμονωμένα πρόσωπα (κυρίως δημόσια ή διάσημα πρόσωπα) που αποδοκιμάζονται ή διακωμωδούνται για συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, ιδιότητες ή συμπεριφορές τους¹⁶⁸ στο δημόσιο χώρο και δη στην κοινωνική ζωή και πολιτική σκηνή. Υποκειμενικές επιφυλάξεις για την αισθητική ποιότητα μιας σατιρικής εκπομπής¹⁶⁹ δεν μπορούν να αποτελέσουν περιορισμούς της σάτιρας, ούτε καν στο ρ/τ πεδίο όπου ισχύει η συνταγματική επιταγή για «ποιοτική στάθμη των προγραμμάτων», καθώς η σάτιρα εγγενώς λόγω των εγγενών χαρακτηριστικών της να στηλιτεύει, προκαλεί και αναστατώνει, δεν δύναται να γίνει καθολικά αποδεκτή.

Οι σατιρικές εκπομπές έχουν απασχολήσει το ΕΣΡ, ιδίως στην περίοδο της οικονομικής κρίσης, κατά την οποία η πολιτική κυρίως σάτιρα υπήρξε περιεχόμενο αρκετών τηλεοπτικών εκπομπών, με σκοπό στηλίτευσης της τότε πολιτικής και οικονομικής κατάστασης της χώρας. Συγκεκριμένα το ΕΣΡ έχει ασχοληθεί με σατιρικές εκπομπές που κατά την κρίση παρουσιάζουν χαμηλή ποιοτική στάθμη, συχνά σε συνδυασμό με παραβίαση τήρησης εκ μέρους του ρ/τ σταθμού της υποχρέωσης χρήσης ευπρεπούς γλώσσας¹⁷⁰, καθώς ή/και δεν υπηρετούν την υποχρέωση σεβασμού της προσωπικότητας και της τιμής του προσώπου¹⁷¹.

A. Οι σατιρικές εκπομπές υπό το πρίσμα της ελευθερίας της έκφρασης και ιδίως της νομολογίας του ΕΔΔΑ

Για την πιο λυσιτελή κατανόηση και συνακόλουθη κριτική του σκεπτικού των αποφάσεων τόσο του ΕΣΡ όσο και του ΣτΕ, κρίνεται σκόπιμη η εξέταση της σάτιρας υπό το πρίσμα της άσκησης της ελευθερίας της έκφρασης, στο πλαίσιο της οποίας εμπίπτουν η καλλιτεχνική ελευθερία και η ελευθερία πολιτικού και κοινωνικού σχολιασμού των γεγονότων και πεπραγμένων σε μια δημοκρατική κοινωνία.

Γενικά, η ελευθερία της έκφρασης, υπό την επιφύλαξη των περιορισμών που θέτει η παρ. 2 του άρθρ. 10 της ΕΣΔΑ, «περιλαμβάνει όχι μόνον πληροφορίες και ιδέες που γίνονται ευμενώς δεκτές

¹⁶⁷ Βλ. ενδεικτικά την απόφαση 408/2004 ΕΣΡ, η οποία αφορούσε ραδιοφωνική εκπομπή απευθυνόμενη κατά κύριο λόγο σε ΛΟΑΤΚΙ άτομα, η οποία προβλήθηκε από 23:00 έως 01:00, με χρήση γλώσσας και φρασεολογίου σαφέστατα ακατάλληλων για ανήλικους, πλην όμως ανεκτών για ενήλικους. Συνεπώς, θα έπρεπε λόγω της ώρας προβολής της, να μην είχε κριθεί ως «υποβαθμισμένη εκπομπή, η οποία δεν ανταποκρίνεται στην εκ του προαναφερθέντος άρθρου του Συντάγματος αξιούμενη ποιότητα».

¹⁶⁸ X. Τσίγκου, Σημείωμα στην ΣτΕ 2838/2014 (Παράβαση ραδιοτηλεοπτικής νομοθεσίας – Προστασία προσωπικότητας, ΔιΜΕΕ, 1/2015, σελ. 133 – 137

¹⁶⁹ B. Μάλλιος, Σημ. στην Απόφ. ΕΣΡ 152/2011 (Ελευθερία της έκφρασης – Η αυξημένη προστασία του πολιτικού λόγου και της σάτιρας στην ευρωπαϊκή και ελληνική νομολογία), ΔιΜΕΕ, 2/2011, σελ. 272 – 275

¹⁷⁰ Άρθρ. 2 παρ. 5 του Κανονισμού 2/1991 ΕΣΡ

¹⁷¹ Άρθρ. 3 παρ. 1 του Ν 2328/1995

και θεωρούνται ουδέτερες ή αδιάφορες, αλλά και εκείνες που προσβάλλουν, σοκάρουν και αναστατώνουν το κράτος ή ένα τμήμα του πληθυσμού. Το επιβάλλει ο πλουραλισμός, η ανεκτικότητα και το ευρύ πνεύμα, χωρίς τα οποία δεν μπορεί να υπάρξει δημοκρατική κοινωνία¹⁷²».

Υπό το προαναφερθέν πρίσμα, στο πλαίσιο ερμηνείας του άρθρου 10 της ΕΣΔΑ με το οποίο κατοχυρώνεται η ελευθερία της έκφρασης, η σάτιρα είναι μια μορφή καλλιτεχνικής έκφρασης και πολιτικού και κοινωνικού σχολιασμού και κριτικής, η οποία, μέσω των εγγενών χαρακτηριστικών της, δηλαδή, της υπερβολής και της παραμόρφωσης της πραγματικότητας επιδιώκει να προκαλέσει και να αναστατώσει¹⁷³ δεν βασίζεται στη λογική ούτε σκοπεύει να είναι αντικειμενική, αλλά δηκτική και μονόπλευρη.

Για το λόγο αυτό κάθε επέμβαση στο δικαίωμα ενός καλλιτέχνη ή μιας ρ/τ εκπομπής να χρησιμοποιεί αυτό το μέσο έκφρασης πρέπει να εξετάζεται με ιδιαίτερη προσοχή¹⁷⁴ και με εκτίμηση του συνόλου του περιεχομένου της, και όχι αποσπασματικά, διότι μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την αποθάρρυνση της χρήσης της σάτιρας ως μέσου κριτικής και σχολιασμού της πολιτικής και κοινωνικοοικονομικής επικαιρότητας. Απόψεις και σχόλια που διαφορετικά θα ενοχλούσαν, γίνονται ανεκτά, εφόσον στη σάτιρα αναγνωρίζεται ένα περιθώριο υπερβολής που διευρύνει τα όρια της ελευθερίας της έκφρασης¹⁷⁵.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η νομολογία του ΕΔΔΑ σχετικά με την πολιτική κριτική, και συνακόλουθα και την πολιτική σάτιρα, κατά της εκλεγμένης κυβέρνησης ενός κράτους ή των φορέων άσκησης δημόσιας εξουσίας.¹⁷⁶ Αν και προφανώς η ελευθερία της έκφρασης υπόκειται σε περιορισμούς, όπως όλα τα δικαιώματα, εντούτοις το ΕΔΔΑ είναι πολύ ανεκτικότερο, όταν οι χαρακτηρισμοί απευθύνονται σε δημόσια πρόσωπα και αφορούν την άσκηση των καθηκόντων τους, παρά σε απλούς ιδιώτες, με τους οποίους υφίσταται απλώς πολιτική διαφωνία. Ακόμη κατηγορηματικότερο είναι το ΕΔΔΑ όταν το θιγόμενο πρόσωπο δεν είναι απλώς πολιτικός, αλλά φορέας δημόσιας εξουσίας και δη εκλεγμένος¹⁷⁷. Επιπλέον, παρατηρείται τάση του ΕΔΔΑ να ερμηνεύει ευρέως την έννοια των δημοσίων προσώπων, ώστε να καταλαμβάνει εκτός από τα πολιτικά πρόσωπα, τους δικαστικούς λειτουργούς, τους εκπροσώπους της εκκλησίας και άλλους μετέχοντες στα κοινά¹⁷⁸.

Τα μόνα αντικειμενικά όρια που πρέπει να τεθούν στη σάτιρα είναι ο σεβασμός της προσωπικότητας του προσώπου, ήτοι της αξίας του θιγομένου ως ανθρώπου. Καθώς η έννοια της αξίας του ανθρώπου συγκροτεί το σκληρό πυρήνα του δικαιώματος της προσωπικότητας, δεν

¹⁷² Απόφαση ΕΔΔΑ Handyside κ. Ηνωμένου Βασιλείου, αρ. 5493/72, 7.12.1976, σκ. 49

¹⁷³ Βλ. αποφάσεις ΕΔΔΑ Vereinigung Bildender Künstler κ. Αυστρίας, αρ. 68354/01, 25.4.007, σκ. 33, ΕΟΝ κ. Γαλλίας, αρ. 26118/10, 14.3.2013, σκ. 60

¹⁷⁴ Βλ. αποφάσεις ΕΔΔΑ Vereinigung, ό.π. σκ. 33, ΕΟΝ κ. Γαλλίας, ό.π., σκ. 60

¹⁷⁵ Βλ. απόφαση ΕΔΔΑ ΕΟΝ κ. Γαλλίας, ό.π. σκ. 61

¹⁷⁶ Απόφαση ΕΔΔΑ Castells κ. Ισπανίας, ό.π., σκ. 46, «Τα όρια [της ελευθερίας της έκφρασης] είναι ευρύτερα όταν πρόκειται για την κυβέρνηση παρά για απλούς ιδιώτες ή ακόμη και για πολιτικούς. Σε μία δημοκρατία, οι πράξεις και παραλείψεις της κυβέρνησης πρέπει να αποτελούν αντικείμενο αυστηρού ελέγχου, όχι απλώς από τον νομοθέτη και τη δικαστική εξουσία, αλλά και από τον τύπο και την κοινή γνώμη.»

¹⁷⁷ Απόφαση ΕΔΔΑ Feldek κ. Σλοβακίας, αρ. 29032/95, 12.10.2001, σκ. 85, όπου το Δικαστήριο έκρινε ότι, προκειμένου περί υπουργού εν ενεργεία, τα όρια της επιτρεπόμενης κριτικής είναι ευρύτερα απ' ό,τι όταν πρόκειται για απλό ιδιώτη.

¹⁷⁸ Βλ. αποφάσεις ΕΔΔΑ Λιοναράκης κ. Ελλάδα, αρ. 1131/05, 5.7.2007, σκ. 45, Κατράμης κ. Ελλάδα, αρ. 19331/05, 6.12.2007, σκ. 48, Κανελλοπούλου κ. Ελλάδα, αρ. 28504/05, 11.10.2007, σκ. 38-39, Βασιλάκης κ. Ελλάδα, αρ. 25145/05, 17.1.2008, σκ. 48.

υπόκειται σε στάθμιση δικαιωμάτων¹⁷⁹, δηλαδή δεν μπορεί να υπάρξει πρακτική εναρμόνιση με την ελευθερία της έκφρασης και την καλλιτεχνική ελευθερία εν προκειμένω. Το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης με τη μορφή της σάτιρας δεν δικαιολογεί προσβολή ούτε της ιδιωτικής ζωής ούτε της ανθρώπινης αξίας¹⁸⁰.

Με βάση την ως άνω ανάλυση για τα επιτρεπτά και μη όρια της σάτιρας, θα επιχειρηθεί συστηματοποίηση και κριτική αποφάσεων του ΕΣΡ, που αφορούν επιβολή διοικητικών κυρώσεων σε ρ/τ σατιρικές εκπομπές.

B. Το σκεπτικό των αποφάσεων του ΕΣΡ

Οι αποφάσεις του ΕΣΡ που αφορούν τη ρ/τ προβολή σατιρικών εκπομπών / σατιρικού λόγου θα συστηματοποιηθούν σε 3 κατηγορίες, ήτοι (1) στη σάτιρα που δεν εμπίπτει στη συνταγματική επιταγή της ποιοτικής στάθμης λόγω μη ευπρεπούς χρήσης της ελληνικής γλώσσας, (2) στην πολιτική σάτιρα, η οποία εμπίπτει στο προστατευτικό πεδίο της ελευθερίας της έκφρασης και της καλλιτεχνικής ελευθερίας και (3) στη σάτιρα που προσβάλλει την προσωπικότητα του προσώπου.

1) Η σάτιρα που δεν εμπίπτει στη συνταγματική επιταγή της ποιοτικής στάθμης λόγω μη ευπρεπούς χρήσης της ελληνικής γλώσσας

Σε γενικές γραμμές το ΕΣΡ εφάρμοσε τη συνταγματική ρήτρα για ποιοτική στάθμη των ρ/τ προγραμμάτων με ένα σκεπτικό προσαρμογής της σάτιρας στο πλαίσιο εκφοράς τέτοιου τηλεοπτικού λόγου, ο οποίος σέβεται τους κανόνες της ελληνικής γλώσσας, καθώς και τους κανόνες για καλαισθησία και ευπρέπεια¹⁸¹, με σκοπό την πολιτιστική ανάπτυξη της χώρας και την προστασία της παιδικής ηλικίας και των νέων.

Προφανώς, το ΕΣΡ διακρίνει την επιταγή για καλαίσθητη και ευπρεπή χρήση της ελληνικής γλώσσας μεταξύ, αφενός, εκπομπών, όπως είναι τα κεντρικά δελτία ειδήσεων ή άλλου είδους ενημερωτικές και πολιτικές εκπομπές, από τις οποίες ο θεατής αναμένει, ιδίως από τους δημοσιογράφους και συντελεστές της εκπομπής, την ορθή γραμματική και συντακτική χρήση της γλώσσας, καθώς τη χρήση λέξεων και φράσεων που συνάδουν με το ενημερωτικό και πολιτικό περιεχόμενο της εκπομπής, και, αφετέρου, εκπομπών με ψυχαγωγικό περιεχόμενο, όπως είναι οι σατιρικές εκπομπές, στις οποίες αναμένεται μεγαλύτερη ελευθερία έκφρασης και συγχωρείται η μη ορθή χρήση της ελληνικής γλώσσας, η χρήση φράσεων και λέξεων που ανήκουν στην «καθομιλούμενη» γλώσσα, καθώς ακόμα και η χρήση «χυδαίων» φράσεων, εφόσον είναι συνήθεις στον σατιρικό λόγο¹⁸². Η διάκριση αυτή σαφέστατα δεν μπορεί να εξικνεύεται μέχρι του σημείου

¹⁷⁹ *I. Καρακώστας*, Προσωπικότητα και Τύπος, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, (2000), σελ. 51 – 52, του ίδιου, Το Δίκαιο των ΜΜΕ, Αντ. Ν. Σάκκουλας (2003), σελ. 226

¹⁸⁰ Βλ. απόφαση ΕΔΔΑ Goodwin κ. Ηνωμένου Βασιλείου, ό.π., για τη θέση της ανθρώπινης αξίας στην ευρωπαϊκή έννομη τάξη.

¹⁸¹ Άρθρ. 2 παρ. 5 εδ. δ' του Κανονισμού 2/1991

¹⁸² *B. Μάλλιος*, Σημ. στην Απόφ. ΕΣΡ 152, ό.π., σελ. 272 – 275

χρήσης ύβρεων, που δεν δικαιολογούνται ούτε στο πλαίσιο εκφοράς σατιρικού λόγου, και φράσεων με σεξουαλικά υπονοούμενα, ιδίως σε ζώνη παιδικής και νεανικής τηλεθέασης.

Πιο αναλυτικά, το ΕΣΡ προέβη στη διοικητική κύρωση του χρηματικού προστίμου¹⁸³ για σατιρική εκπομπή, εκ του λόγου ότι έγινε χρήση λέξεων και φράσεων με αποτέλεσμα τον «εκχυδαϊσμό της εκπομπής»¹⁸⁴. Σημειωτέον ότι επρόκειτο για ρ/τ εκπομπές οι οποίες, κατά πλειοψηφία¹⁸⁵, προβλήθηκαν σε ζώνη παιδικής και νεανικής θέασης¹⁸⁶. Πράγματι, λόγω της χρήσης απρεπών φράσεων και λέξεων, συχνά με σεξουαλικό περιεχόμενο¹⁸⁷, η προβολή των εκπομπών αυτών σε τηλεοπτική ζώνη παιδικής και νεανικής θέασης επέσυρε διοικητική κύρωση στον τηλεοπτικό σταθμό για παραβίαση του άρθρ. 15 παρ. 2 Σ¹⁸⁸. Η κρίση αυτή είναι καταρχήν ορθή, καθώς εφαρμόζεται η συνταγματική ρήτρα προστασίας της παιδικής ηλικίας και νεότητας στο πλαίσιο της ραδιοτηλεόρασης και η απαίτηση για ποιοτική στάθμη των ρ/τ προγραμμάτων, η οποία αφορά όχι μόνο τις ειδησεογραφικές, πολιτικές και εν γένει ενημερωτικές εκπομπές, αλλά και τις εκπομπές ψυχαγωγικού χαρακτήρα, αφού άλλωστε η ψυχαγωγία δεν είναι συνυφασμένη με τη χρήση εκφραστικών μέσων χαμηλής ποιότητας¹⁸⁹.

Διαφορετικό είναι το ζήτημα αν *in concreto* μπορεί να κριθεί, κατ' εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας, ότι η συγκεκριμένη σατιρική εκπομπή δεν μπορεί μεν να προβληθεί σε ζώνη παιδικής και νεανικής τηλεθέασης, πλην όμως μπορεί, λαμβάνοντας υπόψη το περιεχόμενο και τον τρόπο εκφοράς του σατιρικού λόγου, να προβληθεί σε ζώνη θέασης για ανηλίκους άνω των 15 ετών ή σε ζώνη θέασης μόνο για ενήλικες, μαζί με επιβολή της διοικητικής κύρωσης της συστάσεως¹⁹⁰.

2) Ιδίως η πολιτική σάτιρα: ενδεχόμενη φίμωση από το ΕΣΡ;

¹⁸³ Βλ. ενδεικτικά αποφάσεις ΕΣΡ 375/2010, 149/2012 και 362/2014 (Αλ Τσαντίρι Νιουζ), εκ των οποίων η κάθε μία επέβαλλε χρηματικό πρόστιμο των 30.000 ευρώ. Βλ. επίσης 468/2010 απόφαση ΕΣΡ (ΟΛΑ 10), η οποία επέβαλλε χρηματικό πρόστιμο των 50.000 ευρώ. Βλ. επίσης 383/2012 απόφαση ΕΣΡ (Στη μπανιέρα δυο-δυο), η οποία επέβαλλε χρηματικό πρόστιμο των 10.000 ευρώ σε ραδιοφωνικό σταθμό.

¹⁸⁴ Βλ. ενδεικτικά αποσπάσματα των αποφάσεων του ΕΣΡ για καλύτερη κατανόηση του σκεπτικού του «Το ότι πρόκειται περί σατιρικής εκπομπής δεν σημαίνει ότι μπορεί να είναι ασύδοτη. Η σάτιρα δεν είναι συνώνυμη της ακατάσχετης χυδαιολογίας.», «δεν συγχωρείται η δια ασχέτων προς το θέμα χρήση λέξεων και φράσεων εκχυδαϊσμός της εκπομπής.»

¹⁸⁵ Η τηλεοπτική εκπομπή «ΟΛΑ 10» προβαλλόταν σε μεταμεσονύκτια ζώνη, με σήμανση όμως «Κατάλληλο – Απαραίτητη η γονική συναίνεση».

¹⁸⁶ Η τηλεοπτική εκπομπή «Αλ Τσαντίρι Νιουζ» προβαλλόταν από 21:00 έως 23:30, ενώ η ραδιοφωνική εκπομπή «Στη μπανιέρα δυο-δυο» από 10.00 έως 12.00.

¹⁸⁷ Στις εκπομπές «Αλ Τσαντίρι Νιουζ» ήταν πολύ συχνή η χρήση φράσεων με σεξουαλικό περιεχόμενο, πολλές φορές με συνοδεία αντίστοιχου οπτικοακουστικού υλικού.

¹⁸⁸ Βλ. ενδεικτικά τις υπ' αριθμ. 4870/2014, 2241/2015 και 335/2017 αποφάσεις του ΣτΕ Δ' Τμήματος, οι οποίες απέρριψαν αιτήσεις ακύρωσης κατά των υπ' αριθμ. 375/2010, 149/2012 και 362/2014 αντίστοιχα αποφάσεων του ΕΣΡ, επικυρώνοντας την κρίση του. Βλ. επίσης την υπ' αριθμ. 2878/2016 ΣτΕ απόφαση του ΣτΕ Δ' Τμήματος, η οποία απέρριψε την αίτηση ακύρωσης κατά της υπ' αριθμ. 383/2012 απόφασης ΕΣΡ.

¹⁸⁹ Βλ. ενδεικτικά ΣτΕ Δ' Τμήματος 3946/2014, 1363/2013.

¹⁹⁰ Για παράδειγμα, κατά τη γράφουσα, στην υπ' αριθμ. 375/2010 απόφαση του ΕΣΡ, οι ύβρεις που χρησιμοποιούνται, να μεν είναι ανεπίτρεπτες σε ζώνη παιδικής και νεανικής τηλεθέασης, πλην όμως εμπίπτουν στις συνήθειες ύβρεις που χρησιμοποιούν οι ενήλικες, και στον καθημερινό τους λόγο, κι ως εκ τούτου θα μπορούσε να είχε επιβληθεί η διοικητική κύρωση της συστάσεως και της αλλαγής ζώνης θέασης. Ομοίως για την υπ' αριθμ. 468/2010 απόφαση του ΕΣΡ, η οποία προβλήθηκε κιόλας σε μεταμεσονύκτια ζώνη, η οποία ενδείκνυται για ενήλικες, με ακατάλληλη όμως σήμανση.

Ενδιαφέρον προκαλούν αποφάσεις του ΕΣΡ¹⁹¹, οι οποίες επέβαλαν διοικητικές κυρώσεις χρηματικών προστίμων σε ρ/τ σατιρικές εκπομπές, στις οποίες δεν παρατηρείται ούτε «εκχυδαϊσμένη» εκφορά λόγου και απρεπούς και μη καλαίσθητης χρήσης της ελληνικής γλώσσας είτε προσβολή της προσωπικότητας του στηλιτευμένου, με αποτέλεσμα να πρόκειται για εκπομπές αυθεντικής πολιτικής σάτιρας.

Επισημαίνεται ότι η σάτιρα εν γένει και η πολιτική σάτιρα ειδικότερα, προστατεύεται από τη διάταξη του άρθρ. 10 ΕΣΔΑ, καθότι, λόγω της δι' αυτής παρεμβολής του στοιχείου του χιούμορ, είναι δύσκολο να αιτιολογηθεί επιθετικότητα ή προσβολή της αξιοπρέπειας του υποκειμένου προς το οποίο απευθύνεται. Εάν στόχευση της πολιτικής σάτιρας είναι αμιγώς η άσκηση κριτικής και όχι η προσβολή του υποκειμένου προς το οποίο απευθύνεται, τότε τυγχάνει πράγματι της προστασίας του άρθρ. 10 ΕΣΔΑ.

Στην πλειοψηφία των αποφάσεων που αφορούσαν πολιτική σάτιρα, το ΕΣΡ, με επίκληση στο συνταγματικό σκοπό της ρ/τ για πολιτιστική ανάπτυξη της χώρας και στην κοινωνική αποστολή της ρ/τ, θεώρησε εκτός του προστατευτικού πεδίου της σάτιρας εκφορά λόγου με συνοδεία οπτικοαστικού υλικού, η οποία είτε στηλίτευε την τότε πολιτική κατάσταση και συγκυρία της χώρας, καθώς και θεσμών του δημοκρατικού πολιτεύματος¹⁹² είτε δήθεν η σάτιρα χρησιμοποιούνταν ως μέσο προτροπής των τηλεθεατών σε αντικοινωνικές συμπεριφορές¹⁹³ είτε έθετε ως στόχο της σάτιρας έναν φορέα δημόσιας εξουσίας, λόγω της αρμοδιότητάς του και όχι ως ιδιώτη – φυσικού προσώπου, ή έναν θεσμό, όπως η Εκκλησία, με στόχο την κριτική της κρατικής ευνοϊκής μεταχείρισης που απολάμβανε σε περίοδο οικονομικής κρίσης¹⁹⁴.

Οι αποφάσεις αυτές έχουν ως κοινή συνισταμένη ότι δεν πρόσβαλαν κάποιο πρόσωπο λόγω κάποιας ατομικής του ιδιότητας (π.χ. φύλο, σεξουαλικός προσανατολισμός, επαγγελματική ιδιότητα) ή λόγω κάποιας κατάστασης ή κοινωνικού συμβάντος (π.χ. με αφορμή τη σύναψη γάμου), αλλά προέβησαν σε θεμιτή πολιτική στηλίτευση προσώπων ως θεσμών (π.χ. πρωθυπουργού, βουλευτών) είτε και θεσμών καθ' εαυτών, όπως είναι η Εκκλησία. Μάλιστα, η διασάλευση μιας κοινωνικής ομάδας (π.χ. χριστιανών) μέσω της σάτιρας δεν μπορεί να αποτελέσει επιτρεπτό περιορισμό αυτής. Τούτο διότι αντικείμενο της σάτιρας αποτελούν είτε κοινωνικές ομάδες, των οποίων χλευάζονται οι πολιτικές, θρησκευτικές ή κοινωνικές αντιλήψεις, είτε μεμονωμένα πρόσωπα που αποδοκιμάζονται ή διακωμωδούνται για συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, ιδιότητες ή συμπεριφορές τους¹⁹⁵, που δεν εξικνείται μέχρι της προσβολής, όμως, της προσωπικότητάς τους.

¹⁹¹ Βλ. ενδεικτικά αποφάσεις ΕΣΡ 157/2009 (Ελληνοφρένεια), 373/2010 (Ράδιο Αρβύλα), 152/2011 (Ράδιο Αρβύλα), 335/2011 (Αλ Τσαντίρι Νιουζ), 219/2012 (Ράδιο Αρβύλα).

¹⁹² Βλ. απόσπασμα της αιτιολογίας των αποφάσεων του ΕΣΡ, «επεκτάθηκε σε γενίκευση και σε απαξίωση του βασικού θεσμού της λαϊκής κυριαρχίας και εντεύθεν του δημοκρατικού πολιτεύματος, που είναι η Βουλή των Ελλήνων» (152/2011), «Οι σατυρικές εκπομπές χαρακτηρίζονται από ελευθεριότητα, αλλά αυτή δεν μπορεί να εξικνείται έως της προσβολής βασικών θεσμών του δημοκρατικού πολιτεύματος.» (335/2011).

¹⁹³ Βλ. απόσπασμα της αιτιολογίας του ΕΣΡ (157/2009), «ζαφνικά εκτοξεύθηκε (με χρήση εφέ) γιαούρτι και λέρωσε το πρόσωπό του [του Υπουργού Κ.Χ.]. Πρόκειται περί συγκεκριμένης εκπομπής η οποία αναμφισβητήτως ενθαρρύνει τηλεθεατές σε ακραία αντικοινωνική συμπεριφορά.»

¹⁹⁴ Βλ. απόσπασμα της αιτιολογίας του ΕΣΡ (335/2011), «επεκτάθηκε στην γελοιοποίηση διαφόρων λειτουργικών αντικειμένων της Εκκλησίας [...] Πρόκειται περί εκπομπής η οποία [...] έχει προκαλέσει αντίδραση των χριστιανών, όπως θα προκαλούσε παρόμοια αντίδραση η γελοιοποίηση του ισλαμισμού από πιστούς της αντιστοίχου θρησκείας.»

¹⁹⁵ Χ. Τσίγκου, Σημείωμα στην ΣτΕ 2838/2014, ό.π., σελ. 133 – 137

Κάποιες εκ των αποφάσεων του ΕΣΡ επικρίθηκαν τόσο από τη θεωρία¹⁹⁶ όσο και από τη νομολογία¹⁹⁷. Η τελευταία επιχείρησε εν μέρει¹⁹⁸, με επίκληση στη νομολογία του ΕΔΔΑ, να προστατεύσει την πολιτική σάτιρα στο ρ/τ πεδίο. Παρόλα αυτά παρατηρείται ασυνέπεια στο σκεπτικό των αποφάσεων του ΣτΕ, καθώς, πρώτον, αντιμετωπίζει διαφορετικά δύο όμοιες περιπτώσεις που σκοπούσαν στη στηλίτευση θεσμών του δημοκρατικού πολιτεύματος (των βουλευτών / της Βουλής και του πρωθυπουργού)¹⁹⁹. Χρησιμοποιώντας την ίδια βάση αιτιολογίας και στις δύο αποφάσεις, ήτοι ότι υπήρξε πράγματι στόχος της σάτιρας η απαξίωση βασικών θεσμών του δημοκρατικού πολιτεύματος, θεώρησε στη μεν πρώτη περίπτωση την αιτιολογία της απόφασης του ΕΣΡ νόμιμη, στη δε δεύτερη μη νόμιμη. Δεύτερον, το ΣτΕ θεώρησε γελοιοποίηση και εξευτελισμό θρησκευτικού λειτουργού της Ορθοδόξου Ανατολικής Εκκλησίας την ταύτισή του με γνωστό υπερ-ήρωα προς τον σκοπό της σάτιρας στο πλαίσιο²⁰⁰, ενώ στόχος σαφέστατα δεν ήταν ο θρησκευτικός λειτουργός ως πρόσωπο καθαυτό, αλλά ο θεσμός που αντιπροσωπεύει.

Είναι σαφές ότι οι κρίσεις αυτές του ΕΣΡ δεν θέτουν επιτρεπτά αντικειμενικά όρια στη σάτιρα, αλλά αποτελούν υποκειμενικές αξιολογικές κρίσεις υπό το πέπλο της συνταγματικής επιταγής του άρθρ. 15 παρ. 2 Σ. Όμως, στο πλαίσιο του δημοκρατικού πολιτεύματος προστατεύεται η ελευθερία της έκφρασης, και κατά συνέπεια και η σάτιρα ως έκφραση αυτής, ακόμα και όταν στρέφεται κατά του ίδιου του δημοκρατικού πολιτεύματος και των θεσμών της. Επιπλέον, το ΕΣΡ δε φαίνεται να συμβαδίζει επαρκώς με την πλούσια νομολογία του ΕΔΔΑ σχετικά με την επιτρεπτή σατιρική κριτική σε δημόσια πρόσωπα και δη φορείς δημόσιας εξουσίας, καθώς το ΕΔΔΑ αποδίδει περισσότερο περιθώριο ανοχής έναντι της κριτικής.

3) Η σάτιρα που προσβάλλει την προσωπικότητα του θιγόμενου ως προσώπου

Όπως προελέχθη, το μόνο αντικειμενικό όριο που δύναται να τεθεί στη σάτιρα είναι η υποχρέωση αποχής από την προσβολή της προσωπικότητας του στηλιτευμένου προσώπου, το οποίο συνήθως είναι δημόσιο πρόσωπο του πολιτικού, καλλιτεχνικού, αθλητικού ή άλλου χώρου. Το ΕΣΡ έχει επιβάλλει διοικητικές κυρώσεις²⁰¹ σε ρ/τ σταθμούς για εκπομπές σατιρικού περιεχομένου, οι

¹⁹⁶ Β. Μάλλιος, Σημ. στην Απόφ. ΕΣΡ 152/2011, ό.π., σελ. 272 – 275

¹⁹⁷ Βλ. την υπ' αριθμ. 1960/2012 απόφαση του ΣτΕ Δ' Τμήματος, η οποία ακύρωσε την 157/2009 απόφαση ΕΣΡ και την υπ' αριθμ. 1734/2017 του ΣτΕ Δ' Τμήματος, η οποία ακύρωσε την 335/2011 απόφαση ΕΣΡ.

¹⁹⁸ Βλ. όμως την υπ' αριθμ. 1038/2019 απόφαση του ΣτΕ Δ' Τμήματος, η οποία θεώρησε νόμιμη την αιτιολογία της 152/2011 απόφασης ΕΣΡ και την υπ' αριθμ. 675/2016 απόφαση του ΣτΕ Δ' Τμήματος, η οποία επίσης θεώρησε νόμιμη την αιτιολογία της 373/2010 απόφασης ΕΣΡ.

¹⁹⁹ ΣτΕ Δ' Τμήματος 1734/2017, σκ. 9 « η κρίση του Ε.Σ.Ρ. ότι δια της προβολής της εν λόγω εκπομπής επήλθε «ταύτιση» του δημοκρατικά εκλεγμένου πρωθυπουργού «με τον παρανόμως καταλαβόντα την εξουσία δικτάτορα [...] είναι μη νομίμως και επαρκώς αιτιολογημένη», ενώ βλ. ΣτΕ 1038/2019, σκ. 9, «η ως άνω κρίση του Ε.Σ.Ρ. περί του ότι η επίμαχη σατιρική εκπομπή, [...] λόγω της χρήσης γενικευτικών απαξιωτικών εκφράσεων, αναφερόμενων στο σύνολο των βουλευτών, προέβη σε κριτική αποδομητική για όλο το θεσμό και στην απαξίωση του ίδιου του δημοκρατικού πολιτεύματος, είναι νομίμως και επαρκώς αιτιολογημένη»

²⁰⁰ Βλ. όμως μειοψηφήσασα γνώμη Παρέδρου Ι. Μιχαλακόπουλου της 675/2016 απόφασης του ΣτΕ Δ' Τμήματος, ο οποίος θεωρεί ότι η ταύτιση του θρησκευτικού λειτουργού με σούπερ-ήρωα δεν του αποδίδει ηθική απαξία καθώς ο σούπερ-ήρωας έχει αποτυπωθεί με θετικό τρόπο στο συλλογικό υποσυνείδητο, ενώ περαιτέρω επισημαίνει ότι σε συνδυασμό με το λογοπαίγνιο ήταν σαφής ο παιγνιώδης χαρακτήρας του όλου περιεχομένου της σατιρικής κριτικής.

²⁰¹ Βλ. ενδεικτικά αποφάσεις ΕΣΡ 626/2008 (Αλ Τσαντίρι Νιουζ), 220/2010 (Αλ Τσαντίρι Νιουζ), 467/2010 (ΟΛΑ 10)

οποίες, αν και μπορεί να εκκινούσαν με σκοπό τη σατιρική κριτική, έφτασαν μέχρι το σημείο προσβολής της προσωπικότητας του επίκεντρου της κριτικής (πολιτικού, ηθοποιού).

Προφανώς, η προστασία της προσωπικότητας κάμπτεται όταν ο φορέας του δικαιώματος επιτρέπει τη διείσδυση του δημόσιου χώρου στην ιδιωτική του σφαίρα. Έτσι, οι πολιτικοί και οι λοιποί δημόσιοι λειτουργοί (δημόσια πρόσωπα), αλλά και όσοι μετέχουν στην κοινωνική ζωή είτε λόγω επαγγέλματος (διάσημα πρόσωπα) οφείλουν να ανέχονται επεμβάσεις στην προσωπικότητά τους, οι οποίες σχετίζονται με την δραστηριότητα και τον τρόπο ζωής που επέλεξαν. Όταν, όμως, υφίσταται προσβολή της στατικής σφαίρας της προσωπικότητας, ήτοι της αξίας του θιγομένου ως ανθρώπου²⁰², τότε η κάμψη αυτή αίρεται και κατά συνέπεια καθίσταται και μη επιτρεπτή η σατιρική κριτική.

Συγκεκριμένα, όσον αφορά την προσβολή της προσωπικότητας πολιτικών προσώπων, ορθώς επισημαίνεται ότι η σάτιρα είναι τρόπος κοινωνικού σχολιασμού, ο οποίος όμως δεν μπορεί να εξικνεύεται έως του διασυρμού και της προσβολής του αναφερόμενου προσώπου²⁰³. Από την άλλη, αναφορικά με τα διάσημα πρόσωπα, είναι και αυτά μέρος της δημόσιας σφαίρας κι ως εκ τούτου θα πρέπει να ανέχονται πιο εύκολα από έναν ιδιώτη σατιρική κριτική, όμως αυτή δεν μπορεί να εξικνεύεται μέχρι του σημείου διακωμώδησης προσωπικών τους επιλογών, σε συνδυασμό μάλιστα με χαρακτηριστικά ή ιδιότητές τους²⁰⁴. Μάλιστα, όπως επισημαίνεται, ως κριτήρια υπέρβασης της σάτιρας και προσβολής της προσωπικότητας του θιγομένου προσώπου λαμβάνονται υπόψη τα εξής, ήτοι η σφαίρα της προσωπικότητας που προσβάλλεται, ήτοι το πεδίο της προσβολής ο τρόπος της προσβολής και το μέσο που χρησιμοποιήθηκε²⁰⁵.

V. Η στάση του ΕΣΡ ως προς ζητήματα διακρίσεων και ρητορικής μίσους

Η στάση του ΕΣΡ ως προς κοινωνικά ζητήματα, όπως οι διακρίσεις λόγω φύλου, σεξουαλικότητας, εθνικότητας, φυλής, αναπηρίας, έχει μετασηματιστεί μέσα στην τελευταία εικοσαετία που λειτουργεί ως ανεξάρτητη διοικητική αρχή, με πλήθος αποφάσεων, ιδίως τα τελευταία δέκα

²⁰² Χ. Τσίγκου, Σημείωμα στην ΣτΕ 2838/2014, ό.π., σελ. 133 – 137

²⁰³ 467/2010 απόφαση ΕΣΡ (ΟΛΑ 10), όπου «σε κάθε περίπτωση δεν έχει επιδείξει τον επιβαλλόμενο σεβασμό στην προσωπικότητα και τον ιδιωτικό βίο του τέως Πρωθυπουργού». Επίσης, 2877/2016 απόφαση ΣτΕ Δ' Τμήματος, σκ. 9 «εν προκειμένω, δεν επιβλήθηκε στην αιτούσα κύρωση για παρουσίαση πολιτικού σχολίου ή απόψεως [...] οι σατιρικές εκπομπές υπόκειται στο ειδικό καθεστώς και τους περιορισμούς του άρθρου 15 παρ. 2 του Συντάγματος, με το οποίο επιδιώκεται [...] ο σεβασμός της αξίας του ανθρώπου, έκφραση της οποίας είναι ο σεβασμός της προσωπικότητας και του ιδιωτικής ζωής κάθε προσώπου»

²⁰⁴ 326/2008 απόφαση ΕΣΡ (Αλ Τσαντίρι Νιουζ), όπου «έχει προσβληθεί η προσωπικότητα της ηθοποιού και σε κάθε περίπτωση κατά τις αναφορές στο πρόσωπό της η μεταχείριση δεν ήταν δικαία, ορθή και αξιοπρεπής.». Επίσης, 2838/2014 απόφαση του ΣτΕ Δ' Τμήματος, σκ. 7 «ο «καυστικός», όπως δέχεται και η αιτούσα, «σχολιασμός» δεν αφορούσε, όπως προβάλλεται, στην υπερβολική δημοσιότητα και προβολή, από τα μέσα μαζικής ενημερώσεως, του γάμου της ανωτέρω ηθοποιού, αλλά σε αυτήν, καθ' εαυτήν, την απόφασή της να προβεί σε γάμο, με αναφορές, μάλιστα, στην ηλικία της.»

²⁰⁵ Χ. Τσίγκου, Σημείωμα στην ΣτΕ 2838/2014, ό.π., σελ. 133 – 137, η οποία επισημαίνει ότι εν προκειμένω, πρώτον, αντικείμενο της σάτιρας δεν αποτέλεσε το γεγονός του επικείμενου γάμου, αλλά η ίδια η προσωπικότητα του θιγόμενου προσώπου, δεύτερον, ο καυστικός σχολιασμός των γεγονότων συνοδεύτηκε από σκηνές κινηματογραφικών ταινιών με παραποιημένες εικόνες (μοντάζ) όπου οι ήρωες έφεραν την εικόνα των διακωμωδούμενων προσώπων και, τρίτον, η σάτιρα μεταδόθηκε σε τηλεοπτικό πρόγραμμα.

χρόνια, που επιβάλλουν ως αυτοτελή νομική και αιτιολογική βάση διοικητική κύρωση σε ρ/τ σταθμούς λόγω της παράβασης της αρχής των μη διακρίσεων²⁰⁶.

Καταρχήν το ΕΣΡ, στην αρχή της θητείας του ως ανεξάρτητης αρχής μέχρι και ιδίως το 2015, δεν επέβαλλε διοικητικές κυρώσεις με αιτιολογική βάση την αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων. Οποιαδήποτε μορφή διάκρισης ή/και λόγου μίσους εμφανιζόταν σε ρ/τ εκπομπή δεν αποτυπωνόταν με τέτοιο τρόπο στο αιτιολογικό της απόφασης του ΕΣΡ κι ως εκ τούτου δεν επέσυρε, ως αυτοτελής βάση του αιτιολογικού, την κύρωση, αλλά ενδεχομένως εντασσόταν στα γενικά κριτήρια της «υποβαθμισμένης εκπομπής» ή ειδικότερα στην εξειδίκευση της έλλειψης ποιοτικής στάθμης ως «χρήσης απρεπούς και μη καλαίσθητης γλώσσας»²⁰⁷. Επίσης, η λεκτική αποτύπωση του αιτιολογικού στις αποφάσεις του ΕΣΡ, ανεξαρτήτως της επισυρόμενης παράβασης, πολύ συχνά ενείχε λόγο προσβλητικό για πρόσωπα που υφίστανται διακρίσεις, ιδίως προς την ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα²⁰⁸.

Χαρακτηριστική της προαναφερθείσας στάσης του ΕΣΡ ήταν η επιβολή διοικητικής κύρωσης σε τηλεοπτική σειρά, με αιτιολογική βάση την έλλειψη ποιοτικής στάθμης, λόγω προβολής ερωτικής σκηνής μεταξύ ομόφυλου ζευγαριού, χωρίς να εμπεριέχεται πορνογραφικό περιεχόμενο²⁰⁹. Η απόφαση αυτή ακυρώθηκε με απόφαση του ΣτΕ²¹⁰, επισημαίνοντας το αυτονόητο, ήτοι ότι είναι άδηλο τι κύρωση θα επέβαλε το ΕΣΡ, αν δεν συμπεριλαμβανόταν η συγκεκριμένη σκηνή μεταξύ εκείνων που καταλογίσθηκαν στον τηλεοπτικό σταθμό και μνημονεύθηκαν στο αιτιολογικό της απόφασής του, αναδεικνύοντας ότι η σκηνή αυτή αυτοτελώς οδήγησε στην επιβολή τέτοιου χρηματικού προστίμου. Η αρμόδια ανεξάρτητη αρχή για τον έλεγχο του περιεχόμενου των ρ/τ προγραμμάτων, ακόμα και όταν διαθέτει ευρύ πεδίο παρέμβασης και εξειδίκευσης των αόριστων

²⁰⁶ Βλ. και *Τ. Σταυρινάκη*, Άρθρο 10 Ελευθερία έκφρασης σε: Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Ερμηνεία κατ' άρθρο ό.π., σελ. 501, σχετικά με την απόφαση ΕΔΔΑ Sigma Radio Television Ltd κ. Κύπρου, αρ. 32181/04 και 35122/05, 21.10.2011, παρ. 207- 208 και την υποχρέωση που υπέχουν τα τηλεοπτικά μέσα προς καταπολέμηση του ρατσισμού και τις διακρίσεις των φύλων, με αποτέλεσμα την επιβολή επιτρεπτών περιορισμών στο δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης.

²⁰⁷ Βλ. ενδεικτικά αποφάσεις ΕΣΡ 176/2003, 406/2004, 226/2006

²⁰⁸ Βλ. ενδεικτικά αποσπάσματα των αιτιολογικών των αποφάσεων ΕΣΡ, «Αναμφιβόλως το θέμα της συζήτησης [εννοώντας τον γάμο των ομόφυλων ζευγαριών] καθιστούσε βέβαιο τον εκχυδαϊσμό της» (406/2004), «έγινε συζήτηση για συγκεκριμένο πρόσωπο το οποίο γεννήθηκε γένους θηλυκού και κατόπιν επεμβάσεων κατέληξε σε γένος αρσενικό.» (207/2010), «εναντίον προσώπου το οποίο είχε πρόβλημα προσδιορισμού φύλου» (219/2010), «έγινε συζήτηση για τον [...], ο οποίος είχε αναφερθεί στις σεξουαλικές του ιδιαιτερότητες» (233/2014)

²⁰⁹ Πρόκειται για την χαρακτηριστική απόφαση του ΕΣΡ 371/2003 («Κλείσε τα μάτια»), η οποία έχει αποτυπωθεί στη συλλογική συνείδηση ως «το Φιλί του Παπακαλιάτη» και επέβαλλε το χρηματικό πρόστιμο των 100.000 ευρώ. Μετά από αίτηση θεραπείας, εκδόθηκε η 44/2007 απόφαση ΕΣΡ, η οποία δεν μείωσε το ύψος του προστίμου, αλλά αφαίρεσε από το αιτιολογικό της απόφασης τις επίμαχες σκηνές της ομοφυλοφυλικής επιθυμίας, σε συμμόρφωση προς την κριτική που κυριαρχούσε στον επιστημονικό και γενικότερο διάλογο. Δογματικά η μετά την άσκηση αίτησης θεραπείας απόφαση είναι λανθασμένη, καθώς ενώ οι επίμαχες σκηνές ελήφθη υπόψη αρχικά για την επιμέτρηση του προστίμου, μετά την αφαίρεσή τους το πρόστιμο δεν μειώθηκε αναλογικά.

²¹⁰ 3490/2006 ΣτΕ Δ' Τμήματος, βλ. σκ 6 όπου το ΣτΕ ανέδειξε την ομοφοβική αιτιολογία της απόφασης του ΕΣΡ «Με την παράσταση στην επίμαχη ενδιάμεση σκηνή της εκφράσεως ομοφυλόφιλης ερωτικής επιθυμίας, γίνεται παρουσίαση μίας υπαρκτής κοινωνικής πραγματικότητας, η οποία σχετίζεται με μία κοινωνική ομάδα, μεταξύ των πολλών, οι οποίες συνθέτουν μία ανοικτή και σύγχρονη δημοκρατική κοινωνία, οι ερωτικές επιλογές της οποίας, όχι μόνο δεν αποδοκιμάζονται από την συνταγματική τάξη της χώρας, αλλά τουναντίον επιβάλλεται από τις διατάξεις των άρθρων 2 (σεβασμός και προστασία της αξίας του ανθρώπου) και 5 παρ. 1 (προστασία της προσωπικής ελευθερίας), ως εκδήλωση ελεύθερης επιλογής των αποτελούντων αυτή, να γίνονται απολύτως σεβαστές και μπορούν να εκφράζονται στα έργα τέχνης.» Όμως, το ΣτΕ παρά ταύτα επικυρώνει την κρίση του ΕΣΡ περί χαμηλής ποιοτικής στάθμης της σειράς, παρά το γεγονός ότι η κρίση αυτή δεν αιτιολογείται ειδικώς σε σχέση με το σύνολο της εκπομπής (η εκπομπή δεν παρουσίαζε εν γένει χαμηλή ποιοτική στάθμη) και τον χαρακτήρα της (τηλεοπτική σειρά – καλλιτεχνικό δημιούργημα που απεικονίζει καταστάσεις της σύγχρονης νεολαίας με αντίστοιχο λεξιλόγιο που χρησιμοποιείται από αυτή την κοινωνική ομάδα). Στο διατακτικό της αναπέμει την υπόθεση στο ΕΣΡ για να ασκήσει την διακριτική του ευχέρεια σχετικά με τις λοιπές παραβάσεις.

νομικών εννοιών που εμπεριέχονται στο άρθρ. 15 παρ. 2 Σ, δεν μπορεί να επιβάλλει διοικητική κύρωση λόγω προβολής τηλεοπτικής σειράς που αποτυπώνει την κοινωνική πραγματικότητα, με τρόπο που σε καμία περίπτωση δεν επιδείκνυε χαμηλή ποιοτική στάθμη ή επέσυρε σοβαρή ψυχική ή/και ηθική βλάβη στους ανηλίκους, καθώς δεν προκύπτει από το αιτιολογικό η παραβίαση των διατάξεων περί προστασίας των ανηλίκων, ούτε δύναται να αποκλείσει, ιδίως σε έργα τέχνης, την παρουσίαση προσώπων και καταστάσεων που εκφεύγουν του κοινωνικά αποδεκτού και κυρίαρχου, καθώς έτσι ελλοχεύει ο κίνδυνος της πατερναλιστικής επιβολής της ίδιας ηθικής των μελών του ΕΣΡ εν συνόλω στην κοινωνία²¹¹.

Στις αρχές της προηγούμενης δεκαετίας το ΕΣΡ, σε μια προσπάθεια αναγνώρισης της εκφοράς λόγου στα ρ/τ μέσα που ενέχει διακρίσεις με βάση συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, προέβη μεν σε επιβολή διοικητικών κυρώσεων σε ρ/τ μέσα για βλάβη της ηθικής ανάπτυξης των ανηλίκων²¹² ή απρεπή και μη καλαίσθητη χρήση γλώσσας²¹³, με δευτερεύουσα όμως αιτιολογική βάση τις σεξιστικές ή ομοφοβικές αναφορές που υπήρχαν, αντίστοιχα, και επιβολή μικρών σε ύψος χρηματικών προστίμων²¹⁴.

Η οριστική αλλαγή της στάσης της ανεξάρτητης αρχής επήλθε από το 2015 και εξής²¹⁵ με επιβολή διοικητικών κυρώσεων με αυτοτελή βάση τις διακρίσεις ή τον μισαλλόδοξο λόγο, συχνά και συνδυαστικά και με άλλες αυτοτελείς βάσεις, όπως η ποιότητα του προγράμματος ή μη ευπρεπής και καλαίσθητη χρήση της γλώσσας. Το ΕΣΡ πλέον με ρητά νομικά ερείσματα, μεταξύ άλλων, στο άρθρ. 5 παρ. 2 του Σ και στο άρθρ. 14 ΕΣΔΑ, δεν προβαίνει σε απορρόφηση της διάκρισης εις βάρος των γυναικών, της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας, των μεταναστών και της σεξιστικής / ομοφοβικής / μισαλλόδοξης εκφοράς λόγου στην ποιοτική στάθμη του προγράμματος ή στους κανόνες χρήσης της γλώσσας, όπως έκανε σε παλιότερες αποφάσεις, αλλά επιβάλλει χρηματικά πρόστιμα, μεταξύ άλλων, και για τις συγκεκριμένες παραβάσεις²¹⁶.

Πέραν της προαναφερθείσας και αδιαμφισβήτητης θετικής εξέλιξης στο αιτιολογικό των αποφάσεων του ΕΣΡ στο χρονικό διάστημα των τελευταίων δέκα ετών, δεν ελλείπει η δημιουργική κριτική. Καταρχήν αποτελεί ρωγμή απόφαση του ΕΣΡ, η οποία επέβαλλε διοικητική κύρωση μόνο

²¹¹ Μ. Κωστοπούλου, ό.π., σελ. 705 – 711

²¹² Βλ. απόφαση ΕΣΡ 391/2011, όπου «οι διάλογοι, οι προκλητικές κινήσεις, τα υπονοούμενα και η όλη εμφάνιση της τηλεπαρουσιάστριας αφενός μεν ήταν ικανά να βλάψουν σοβαρά την ηθική ανάπτυξη των ανηλίκων και αφετέρου μπορούσαν να ενθαρρύνουν τον εξευτελισμό του γυναικείου φύλου».

²¹³ Βλ. απόφαση ΕΣΡ 233/2014, όπου ενώ στο αιτιολογικό της απόφασης αναφέρονται οι συγκεκριμένοι ομοφοβικοί χαρακτηρισμοί που αρθρώθηκαν από τον παρουσιαστή προς συγκεκριμένο δημόσιο πρόσωπο, παρά ταύτα η παράβαση συνίστατο εν τέλει στο ότι «δεν τηρήθηκαν οι γενικά παραδεκτοί κανόνες που αφορούν την ορθή, ευπρεπή και καλαίσθητη εκφορά του λόγου» .

²¹⁴ Η απόφαση 391/2011 επέβαλε χρηματικό πρόστιμο ύψους 15.000 ευρώ σε τηλεοπτικό σταθμό πανελλαδικής εμβέλειας, το οποίο κατά την επιμέτρησή του κρίνεται ως αρκετά χαμηλό, ενώ η απόφαση 233/2014 επέβαλε χρηματικό πρόστιμο ύψους 3.000 ευρώ σε ραδιοφωνική εκπομπή, κατά την οποία η εκφορά λόγου από τον παρουσιαστή ενείχε ολοφάνερες ομοφοβικές και προσβλητικές φράσεις προς συγκεκριμένο δημόσιο πρόσωπο.

²¹⁵ Βλ. ενδεικτικά αποφάσεις ΕΣΡ 204/2015, 250/2015, 276/2015, 303/2015, 145/2018, 155/2018, 44/2019, 192/2019 (μαζί με 5/2020), 157/2020, 5/2021, 78/2021, 126/2021, 131/2021, 208/2022, 200/2021, 208/2021, 210/2021, 39/2022, 194/2022, 271/2022, 191/2023, 65/2024

²¹⁶ Βλ. ενδεικτικά αποσπάσματα των αιτιολογικών των αποφάσεων του ΕΣΡ για καλύτερη κατανόηση της αλλαγής της στάσης του, «β) απαγόρευση ενθάρρυνσης δυσμενών διακρίσεων λόγω γενετήσιου προσανατολισμού» (145/2018), «γ) [...] για την προβολή συμπεριφορών που υποτείνουν το γυναικείο φύλο» (5/2021), «α) παραβίασε τις διατάξεις περί ρητορικής μίσους και δυσμενούς διάκρισης έναντι μεταναστών» (131/2021), «οι θέσεις της παρουσιάστριας [...] ισοδυναμούσαν με ρητορική μίσους και τα σχόλιά της μπορούσαν να προκαλέσουν συναισθήματα δυσπιστίας, απόρριψης ή ακόμα και μίσους απέναντι στους τρανσέξουαλ, ιδιαίτερα [...] βάσει φύλου και σεξουαλικού προσανατολισμού.» (204/2015), «ii) της προβολής μειωτικών σχολίων και της χρήσης εκφραστικών μέσων που μπορούν να ευνοήσουν τις δυσμενείς διακρίσεις στη βάση της φυλής» (155/2018)

για το αδίκημα της ποιοτικής υποβάθμισης προγράμματος, για τη θεμελίωση του οποίου συνεκτιμήθηκαν και τα πραγματικά περιστατικά που συνιστούσαν το (απορροφώμενο) αδίκημα της δυσμενούς διάκρισης λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού και σωματικών χαρακτηριστικών²¹⁷. Το ΕΣΡ σε αυτή την απόφαση υποτίμησε την βαρύτητα του μισαλλόδοξου λόγου, καθώς έκρινε ως πιο βαρύνον παράπτωμα της «ακραίας ποιοτικής υποβάθμισης». Η εκφορά ρητορικής μίσους λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού συνιστά ένα διαφορετικό νομικό μέγεθος σε σχέση με την υποβάθμιση του προγράμματος²¹⁸. Η κρίση αυτή είναι νομικά εσφαλμένη, καθώς δεν νοείται απορρόφηση όταν τα αδικήματα βάλλουν κατά διαφορετικών εννόμων αγαθών και εξάλλου το ΕΣΡ δύναται να επιβάλλει πολλαπλές διοικητικές κυρώσεις, όμοιες (π.χ. χρηματικά πρόστιμα) ή διάφορες μεταξύ τους (π.χ. χρηματικό πρόστιμο και σύσταση) για τις αυτοτελώς διαπιστωθείσες παραβάσεις. Συνεπώς, δεν ήταν υποχρεωμένο να στηρίξει τη διοικητική κύρωση σε μια αυτοτελή νομική βάση, αλλά ήταν μια επιλογή στην οποία προέβη το ΕΣΡ, κατά λανθασμένη αξιολόγηση του συνόλου του περιεχόμενου της εκπομπής. Το ΕΣΡ, κυρίως, δε διέγνωσε ότι η χρήση της γλώσσας από τον παρουσιαστή με προφανές απρεπές και υβριστικό φρασολόγιο έγινε ως μέσο, και όχι ως αυτοτελής σκοπός, για να εκφέρει εν τέλει λόγο μειωτικό και απαξιωτικό προς συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα (σκοπός). Δεύτερον, το ΕΣΡ δεν έχει επιβάλλει, σε κάποιες περιπτώσεις, διοικητικές κυρώσεις σε ρ/τ σταθμούς για εκπομπές που εμπεριείχαν εκφορά λόγου στη βάση των διακρίσεων²¹⁹. Παρά ταύτα, λόγω της συνολικής θετικής αλλαγής που έχει επέλθει τόσο στη νομική όσο και στην αιτιολογική βάση των αποφάσεων του ΕΣΡ, κρίνουμε πως οι αποφάσεις αυτές παρεκκλίνουν αποσπασματικώς από το γενικό κριτήριο της αρχής των μη διακρίσεων και της μη εκφοράς ρητορικής μίσους.

²¹⁷ Απόφαση ΕΣΡ 270/2022

²¹⁸ Β. Σωτηρόπουλος, Πρόστιμο σε τηλεοπτικό σταθμό για αναφορά σε εικαζόμενο σεξουαλικό προσανατολισμό, σε ΛΟΑΤΚΙ+ δικαιώματα & ελευθερίες, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη (2024), σ. 408

²¹⁹ Αποφάσεις ΕΣΡ 170/2018 (κρίθηκε ότι δεν μεταδόθηκαν ρατσιστικά ή ξενοφοβικά μηνύματα εις βάρος προσφύγων ενώ κατά τη διάρκεια προβολής ειδήσεων για το προσφυγικό ζήτημα εκφράστηκαν μειωτικοί χαρακτηρισμοί για τους πρόσφυγες, ως «υγειονομικές βόμβες», «άχρηστα αντικείμενα» κ.α.), 64/2024 και 65/2024 (ενώ διεγνώστη περιφρόνηση προς άτομα λόγω του σεξουαλικού τους προσανατολισμού, δεν επιβλήθηκε καμία κύρωση).

Κεφάλαιο Τέταρτο: Συμπεράσματα και αποτίμηση του έργου του ΕΣΡ

Η συστηματοποίηση των αποφάσεων του ΕΣΡ, όσα χρόνια λειτουργεί ως ανεξάρτητη αρχή, με βάση μεγάλες θεματικές ενότητες που απορρέουν από τις συνταγματικές επιταγές του άρθρ. 15 παρ. 2 Σ βοήθησε στην πιο λυσιτελή συγκριτική ανασκόπηση του έργου του ΕΣΡ και στην εξαγωγή συμπερασμάτων.

Πρώτον, παρατηρείται ότι το ΕΣΡ έχει αναδιαμορφώσει τη δομή των αποφάσεών του, με τέτοιο τρόπο, ώστε η αιτιολογία τους να κρίνεται με μεγαλύτερη ασφάλεια ως νόμιμη από το ΣτΕ. Συγκεκριμένα, στη δεκαετία του 2000 οι αποφάσεις του ΕΣΡ περιείχαν με συνοπτικό τρόπο, και συνήθως με απλή παράθεση, το συνταγματικό και νομοθετικό πλαίσιο που διέπει τη ρ/τ, παρέθεταν τα πραγματικά περιστατικά, ήτοι αυτούσια αποσπάσματα από το επίμαχο ρ/τ πρόγραμμα, αν και πολύ συχνά, ιδίως στην αρχή της λειτουργίας του ως ανεξάρτητης αρχής, εξέλιπαν τα συγκεκριμένα πραγματικά περιστατικά που οδήγησαν στην επιβολή διοικητικής κύρωσης. Το κύριο πρόβλημα, όμως, συνίστατο σε απλή αναπαραγωγή, στο αιτιολογικό της απόφασης, των κριτηρίων που τίθενται, κυρίως από τη συνταγματική διάταξη του άρθρ. 15 παρ. 2 αλλά και κατ' εξειδίκευση αυτής στη ρ/τ νομοθεσία, χωρίς υπαγωγή αυτών στην προκείμενη περίπτωση. Επομένως, πολλές αποφάσεις του ΕΣΡ είχαν ακυρωθεί από το ΣτΕ λόγω μη νόμιμης αιτιολογίας.

Εξ αυτού του λόγου, παρατηρείται, ιδίως από το 2015 και έπειτα, μια αλλαγή στη δομή που διαρθρώνονται οι αποφάσεις με τον εξής τρόπο: πρώτον, υπάρχει διακριτό νομικό μέρος, όπου γίνεται ανάλυση του νομικού (συνταγματικού, υπερνομοθετικού και νομοθετικού) πλαισίου που αφορά τα συγκεκριμένα πραγματικά περιστατικά του υπό κρίσιν ρ/τ προγράμματος, με αναφορά σε νομολογία τόσο του ΣτΕ όσο και του ΕΔΔΑ και παραχώρηση σχετικών χωρίων αποφάσεων που αφορούν στην υπό κρίσιν υπόθεση, δεύτερον, διακριτό μέρος με παράθεση όλων των πραγματικών περιστατικών που αφορούν την υπόθεση και, τρίτον, διακριτό μέρος υπαγωγής των πραγματικών περιστατικών στο προηγουμένως αναλυθέν νομικό πλαίσιο με τελική κρίση για τέλεση ή όχι της φερόμενης παράβασης και επιβολή της κατάλληλης διοικητικής κύρωσης. Επιπλέον, σε περίπτωση πλειόνων παραβάσεων, υπάρχει ξεχωριστή νομική ανάλυση για κάθε παράβαση, καθώς και αυτοτελής διοικητική κύρωση, με αποτέλεσμα να διευκολύνεται το ΣτΕ κατά τον έλεγχο της πράξης να κρίνει αν τα πραγματικά περιστατικά εμπίπτουν στις πλείονες νομικές βάσεις ή μόνο σε κάποιες εξ αυτών ή σε καμία και συνακόλουθα σε περίπτωση θετικής κρίσης, να ακυρώσει την πράξη για τα συγκεκριμένα πλημμελή κεφάλαια. Συνεπώς, η αλλαγή της τυπικής δομής των αποφάσεων του ΕΣΡ, αλλά και η ενσωμάτωση στην αιτιολογία του άρθρ. 10 ΕΣΔΑ και «πρακτικής εφαρμογής» αυτού μέσω της πλούσιας νομολογίας του ΕΔΔΑ σχετικά με την ελευθερία της έκφρασης και τους περιορισμούς αυτής, βοηθάει το ΣτΕ να προβαίνει σε πιο πλήρη και λυσιτελή νομικό έλεγχο της ατομικής διοικητικής πράξης και ταυτόχρονα διασώζεται ευκολότερα η νομιμότητά της απόφασης του ΕΣΡ.

Δεύτερον, αρκετές φορές οι αποφάσεις του ΕΣΡ είναι αντιφατικές μεταξύ τους, καθώς συχνά οι ίδιες ή όμοιες παραβάσεις αντιμετωπίζονται με διαφορετικό βαθμό αυστηρότητας ανάλογα με τις συνθήκες και την υποκειμενική αξιολόγηση των πραγματικών περιστατικών, σε συνδυασμό και με την εκάστοτε σύνθεση της Ολομέλειας του ΕΣΡ. Τούτο οδηγεί στην ρευστοποίηση των

κριτηρίων που χρησιμοποιεί το ΕΣΡ κατά τον έλεγχο του περιεχομένου των ρ/τ προγραμμάτων σύμφωνα με τις συνταγματικές επιταγές. Κατά αυτόν τον τρόπο, πρώτον, δημιουργείται ανασφάλεια δικαίου προς τους διοικούμενους, εν προκειμένω τους ρ/τ σταθμούς, με αποτέλεσμα να δυσχεραίνονται στη διαμόρφωση του περιεχομένου των προγραμμάτων τους με ασφαλή κριτήρια, προς αποφυγή επιβολής διοικητικών κυρώσεων κατά την άσκηση της κυρωτικής αρμοδιότητας του ΕΣΡ, και, δεύτερον, δεν δημιουργείται ένα «πάγιο οιονεί νομολογιακό προηγούμενο» για τα κριτήρια του ΕΣΡ που θα αποτελέσει τη βάση των αποφάσεων του, ανεξαρτήτως της εκάστοτε σύνθεσης της Ολομέλειάς του. Επιπρόσθετα, εντύπωση δημιουργεί ότι, πέραν της αντιφατικότητας των αποφάσεων του ίδιου του ΕΣΡ μεταξύ τους, παρατηρείται ότι ακόμα και τον δικαστικό – ακυρωτικό έλεγχό τους από το ΣτΕ, συχνά και το ίδιο το Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο υποπίπτει σε αντιφατικές δικαστικές κρίσεις σχετικά με ίδια ή όμοια ουσιώδη πραγματικά περιστατικά.

Τρίτον, λόγω της απόλυτης ουσιαστικής κρίσης του ΕΣΡ κατά την εξειδίκευση των συνταγματικών κριτηρίων για την ποιότητα του περιεχομένου των ρ/τ προγραμμάτων, παρατηρείται ότι πολλές φορές η αιτιολογία των αποφάσεων του οργάνου συνίστατο απλώς στην παράθεση και αναπαραγωγή στερεότυπων φράσεων, που κατά την κρίση του αρκούσαν για την επιβολή της εκάστοτε διοικητικής κύρωσης. Η απόλυτη ελευθερία υποκειμενικής και ιδεολογικής εξειδίκευσης των συνταγματικών κριτηρίων αντιστρέφει τον ρόλο που οφείλει να έχει μια ανεξάρτητη διοικητική αρχή που ρυθμίζει το ρ/τ πεδίο. Μια εκπομπή πρέπει να κρίνεται καταρχήν ως ποιοτική, καθώς σε διαφορετική περίπτωση η επίκληση αορίστων αξιολογικών και ιδεολογικών κριτηρίων οδηγεί σε ένα ιδιότυπο καθεστώς λογοκρισίας που δεν εξασφαλίζει πάρα ταύτα το κανονιστικό περιεχόμενο του άρθρ. 15 παρ. 2 Σ. Η κρίση για υποβαθμισμένη εκπομπή οφείλει να γίνεται κατ' εξαίρεση μόνο όταν θίγονται αποδεδειγμένα κατοχυρωμένα συνταγματικά δικαιώματα και αρχές, όπως η προστασία της προσωπικής, ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής ενός προσώπου, ο σεβασμός της τιμής, της υπόληψης και της προσωπικότητας του, η προστασία της αξίας του ανθρώπου κ.ά. Όσον αφορά ιδίως την προστασία της παιδικής ηλικίας και νεότητας, αποτελεί συνταγματική αρχή που μπορεί να χρησιμοποιηθεί μόνο για τη μετάθεση της εκπομπής σε κατάλληλη ζώνη τηλεθέασης και όχι προσχηματικά προς επιβολή διοικητικής κύρωσης. Γενικά, η χρήση των ως άνω αναφερόμενων συνταγματικών δικαιωμάτων και αρχών, ως μόνων επιτρεπτών περιορισμών του περιεχομένου των προγραμμάτων κατά τον έλεγχο της ποιότητας αυτών, πρέπει να υπάγονται στα εκάστοτε πραγματικά περιστατικά με σαφήνεια, ώστε να καθίσταται ευχερέστερος ο δικαστικός έλεγχος.

Τέταρτον, σε μια γενικότερη αποτίμηση του έργου του ΕΣΡ τα χρόνια που λειτουργεί ως ανεξάρτητη αρχή, παρατηρείται ότι η αυστηρότητα που είχε επιδείξει στην αρχή του έργου του, με επιβολή διοικητικών κυρώσεων, και κυρίως υψηλών χρηματικών προστίμων, σε ρ/τ σταθμούς έχει οδηγήσει σε γενικές γραμμές σε συμμόρφωση του περιεχομένου των προγραμμάτων των ρ/τ σταθμών προς τα συνταγματικά minima του άρθρ. 15 παρ. 2 Σ. Πράγματι, το περιεχόμενο των προγραμμάτων της σύγχρονης ελληνικής ρ/τ σέβεται καταρχήν τη συνταγματική επιταγή για ποιοτική στάθμη, προστασία της παιδικής ηλικίας και νεότητας και σεβασμό της αξίας του ανθρώπου, καθώς εκπομπές που περιέχουν πέραν του συνταγματικά επιτρεπτού απρεπείς φράσεις και βωμολοχίες, σεξουαλικό περιεχόμενο καθώς και καταπάτηση βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ιδίως σε ζώνες παιδικής και νεανικής τηλεθέασης, έχουν εκλείψει. Τούτο συνάγεται από την χρονολογική ανασκόπηση των αποφάσεων του ΕΣΡ, όπου παρατηρείται ότι οι αποφάσεις

που αφορούσαν τις ως άνω παραβάσεις ήταν ποσοτικά περισσότερες την περίοδο της δεκαετίας του 2000 σε σύγκριση ιδίως με την περίοδο από το 2015 και εφεξής.

Κύριο πρόβλημα της σύγχρονης ρ/τ παραμένει, βέβαια, η εξασφάλιση της πολιτικής πολυφωνίας και ακριβούς και με αίσθημα ευθύνης ενημέρωσης και μετάδοσης ειδήσεων και γεγονότων²²⁰. Στην αντιμετώπιση του προβλήματος δεν βοηθάει, κατά τη γράφουσα, η προσαρμογή των κριτηρίων του ΕΣΡ προς τη νομολογία του ΣτΕ για εισαγωγή και ποιοτικών κριτηρίων για την κρίση περί παραβίασης ή μη της πολιτικής πολυφωνίας. Όσο η ελληνική αγορά των ΜΜΕ, συμπεριλαμβανομένης της ρ/τ, χαρακτηρίζεται από τον υψηλό βαθμό συγκέντρωσης τους σε λίγους επιχειρηματίες (εξωτερική πολυμέρεια) και όσο παρατηρείται σημαντική ποσοτική απόκλιση των προβαλλόμενων απόψεων, δράσεων και γεγονότων μεταξύ των πολιτικών κομμάτων, καθώς και μετάδοση των ειδήσεων και γεγονότων χωρίς την απαιτούμενη αντικειμενικότητα και ουδετερότητα (εσωτερική πολυμέρεια), τα ποσοτικά κριτήρια αρκούν καταρχήν για να κρίνει το ΕΣΡ αν τελέστηκε η ως άνω αναφερόμενη παράβαση και ποια κατάλληλη διοικητική κύρωση θα επιβάλλει.

Τέλος, ζητούμενο αποτελεί η οργανωτική ενίσχυση του ΕΣΡ με το κατάλληλο διοικητικό και επιστημονικό προσωπικό²²¹, ώστε να μπορεί η αρχή να ελέγχει αυτεπαγγέλτως το περιεχόμενο των προγραμμάτων των ρ/τ σταθμών και να μην αναμένει καταγγελίες ιδιωτών προς διερεύνηση τυχούσας παράβασης ή/και την κοινωνική κατακραυγή λόγω έλλειψης επαρκούς προσωπικού, καθώς και να εκδίδει σε συντομότερο χρόνο αποφάσεις.

²²⁰ Βλ. ανωτέρω την Έρευνα (2024) του Ινστιτούτου Reuters, σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης, του *N. Newman* “Overview and key findings of the 2024 Digital News Report”, όπου η Ελλάδα συγκέντρωσε τη χαμηλότερη βαθμολογία (23%) -μαζί με την Ουγγαρία -στην εμπιστοσύνη του κοινού στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, σε σύνολο 47 χωρών.

²²¹ Σύμφωνα με την δήλωση της Προέδρου του ΕΣΡ στο επιστημονικό συνέδριο που διοργανώθηκε την 1.11.2023 για τις συνταγματικά κατοχυρωμένες ανεξάρτητες Αρχές, στο ΕΣΡ υπηρετούν μόλις 36 υπάλληλοι εκ των οποίων οι 19 είναι ειδικοί επιστήμονες.

Επίμετρο: Η έκταση της αρμοδιότητας του ΕΣΡ σε παρόχους τηλεοπτικών εκπομπών αποκλειστικά μέσω διαδικτύου

Η αρμοδιότητα του ΕΣΡ να ασκεί ουσιαστικό έλεγχο επί του περιεχομένου των προγραμμάτων εκτείνεται αδιαμφισβήτητα στους «παραδοσιακούς» ρ/τ σταθμούς, ήτοι στους σταθμούς που εκπέμπουν είτε μέσω ρ/τ συχνοτήτων, αναλογικά ή ψηφιακά, είτε μέσω δορυφόρου, είτε ακόμα και μέσω ευρυζωνικών δικτύων²²². Παράλληλα, στην ελληνική νομολογία²²³ δεν αμφισβητείται η ελεγκτική αρμοδιότητα του ΕΣΡ και σε όσους εκ των «παραδοσιακών» ρ/τ σταθμών εκπέμπουν ταυτόχρονα το οπτικοακουστικό τους περιεχόμενο και μέσω ηλεκτρονικών ιστοτόπων, καθώς η παροχή των υπηρεσιών αυτών και μέσω του διαδικτύου λειτουργεί συμπληρωματικά και βοηθητικά της ελευθερίας έκφρασης μέσω της παραδοσιακής ρ/τ ²²⁴. Ο προβληματισμός περί αρμοδιότητας ή μη του ΕΣΡ εκτείνεται στη δραστηριότητα εκείνη που προσφέρει ρ/τ υπηρεσίες αποκλειστικά μέσω του διαδικτύου²²⁵.

Το ιστορικό επιχείρημα που έχει κατά κύριο λόγο χρησιμοποιηθεί σε ελληνική θεωρία και νομολογία για τη διαφορετική νομική αντιμετώπιση των ρ/τ υπηρεσιών, ανάλογα με τη τεχνολογία που χρησιμοποιείται για την εκπομπή των προγραμμάτων τους, αφορά, πρώτον, στη σπανιότητα του περιορισμένου φυσικού πόρου του ηλεκτρομαγνητικού φάσματος που αποτελεί εξ αυτού του λόγου εθνική περιουσία και ευρωπαϊκή περιουσία, και, δεύτερον, στη δύναμη που έχουν οι «παραδοσιακές» ρ/τ εκπομπές να επηρεάζουν την κοινή γνώμη και να διεισδύουν μαζί και οριζόντια στην κοινωνία²²⁶.

Αναφορικά με το πρώτο σκέλος του ιστορικού επιχειρήματος, η ανάπτυξη του ψηφιακού τρόπου μετάδοσης, με συνέπεια όλο και περισσότερο να διευρύνεται ο αριθμός των διαθέσιμων συχνοτήτων, έχει συμβάλλει στην κατάρρευση του επιχειρήματος περί σπανιότητας των συχνοτήτων²²⁷. Ταυτόχρονα, αναφορικά με το δεύτερο σκέλος του επιχειρήματος, με την ανάπτυξη του διαδικτύου και την εγκαθίδρυσή του ως «νέου δημόσιου χώρου»²²⁸, πρώτον, υπάρχουν ιστοσελίδες, που είναι έτσι δομικά διαμορφωμένες, ώστε να προσελκύουν μεγάλο αριθμό χρηστών και να ασκούν αντίστοιχη δύναμη και επιρροή στους χρήστες με αυτή που ασκεί η ρ/τ στους τηλεθεατές, δεύτερον, παρατηρούνται πλέον τάσεις συγκέντρωσης, αντίστοιχες με

²²² Άρθρ. 3 του ν. 3592/2007.

²²³ ΣτΕ 1349/2023, σκ. 5 και ΣτΕ 1350/2023, σκ. 5.

²²⁴ Μέσω συνδυαστικής ερμηνείας των διατάξεων των άρθρ. 3 παρ. 1 περ. α του ν. 2328/1995 (για τους ιδιωτικούς ρ/τ σταθμούς) και άρθρ. 3 παρ. 1, 2, 3 του ν. 4173/2013 (το οποίο αναφέρεται στις υποχρεώσεις της ΕΡΤ ΑΕ για το περιεχόμενο των ηλεκτρονικών ιστοτόπων της).

²²⁵ Α. Κουσουνή-Πανταζοπούλου, Η συνταγματική έννοια της τηλεόρασης και οι σύγχρονες τεχνολογικές εξελίξεις, ΔιΜΕΕ, 2/2009, σελ. 179 – 185

²²⁶ Κ. Στρατηλάτης, Τα παραδοσιακά επιχειρήματα υπέρ της διαφοροποιημένης κανονιστικής μεταχείρισης του γραπτού και του ηλεκτρονικού τύπου αντίστοιχα σε: Συντάσσοντας το δικαίωμα στη δημόσια ηλεκτρονική επικοινωνία, εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη (2006), σελ. 194

²²⁷ Α. Οικονόμου, Η συνταγματική κατοχύρωση του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης και η αναθεώρηση του άρθρου 15 του Συντάγματος, σε: Γ. Παπαδημητρίου (επιμ.), Αναθεώρηση του Συντάγματος και εκσυγχρονισμός των θεσμών, εκδόσεις Σάκκουλας Αντ. Ν. (2000), σελ. 117 επ., Π. Μαντζούφρας, Ο πλουραλισμός στην ενημέρωση και το δημόσιο αγαθό των τηλεοπτικών συχνοτήτων, ό.π., σελ. 202 – 211

²²⁸ Βλ. απόφαση US Supreme Court Packingham κ. North Carolina, 582 (2017), για την έννοια του διαδικτύου ως «νέας δημόσιας πλατείας», σκ. III, σελ. 8.

αυτές του οικονομικού χώρου της ρ/τ, τρίτον, το διαδίκτυο έχει πλέον ιεραρχική δομή, καθώς με τη χρήση μηχανών αναζήτησης, προβάλλονται πρώτες οι ιστοσελίδες με τη μεγαλύτερη ζήτηση και επισκεψιμότητα και, τέταρτον, οι μεταδιδόμενες στο διαδίκτυο πληροφορίες είναι ολοένα και περισσότερο το αποτέλεσμα μιας επαγγελματικής και εμπορικής διαδικασίας, αντίστοιχης με εκείνη που εμφανίζουν τόσο τα έντυπα μέσα ενημέρωσης όσο και η τηλεόραση²²⁹.

Το ζήτημα επέκτασης της ελεγκτικής αρμοδιότητας του ΕΣΡ και στους παρόχους αυτούς απασχολεί τον ζώντα επιστημονικό διάλογο, με αφορμή τις υπ' αριθμ. 1349/2023 και 1350/2023 αποφάσεις του ΣτΕ Δ' Τμήματος, με τις οποίες αποφασίστηκε προδικαστική παραπομπή στις ΔΕΕ C-555/23 και C-556/23. Τα προδικαστικά ερωτήματα αφορούν τρία βασικά ζητήματα, ήτοι, πρώτον, αν η απαίτηση για προστασία της ανθρώπινης αξίας προς τους παρόχους οπτικοακουστικού περιεχομένου εμπίπτει στο ρυθμιστικό πεδίο της Οδηγίας (ΕΕ) 13/2010, δεύτερον, αν αντίκειται στην ενωσιακή αρχή της ίσης μεταχείρισης να προβλέπει ένα κράτος – μέλος υποχρεώσεις και κυρώσεις επί θεμάτων προστασίας της ανθρώπινης αξιοπρέπειας για όλους τους υπαγόμενους παρόχους ΜΜΕ, εκτός από όσους παρέχουν οπτικοακουστικό περιεχόμενο αποκλειστικά μέσω διαδικτύου, και τρίτον, αν το ΕΣΡ ήταν υποχρεωμένο να ερμηνεύσει την υφιστάμενη εθνική νομοθεσία υπό το φως και το πνεύμα της Οδηγίας (ΕΕ) 13/2010, εφαρμόζοντας αδιακρίτως και επί εκείνων των παρόχων που προσφέρουν οπτικοακουστικό περιεχόμενο αποκλειστικά μέσω διαδικτύου το σύνολο της ρ/τ νομοθεσίας που ισχύει για τα «παραδοσιακά» ρ/τ μέσα²³⁰.

Μέχρι και πριν την έκδοση των αποφάσεων του ΣτΕ, το ΕΣΡ επέβαλλε διοικητικές κυρώσεις²³¹ σε παρόχους, που εκπέμπουν περιεχόμενο αποκλειστικά μέσω ηλεκτρονικών ιστοτόπων και πλατφορμών, με νομική βάση τον ν. 4779/2021, ο οποίος ενσωματώνει στην ελληνική έννομη τάξη την Οδηγία (ΕΕ) 13/2010, όπως έχει τροποποιηθεί με την Οδηγία (ΕΕ) 1808/2018, εντάσσοντας στις έννοιες της «υπηρεσίας οπτικοακουστικών μέσων» και του «προγράμματος» κάθε οπτικοακουστικό υλικό, με στόχο την ενημέρωση, την επιμόρφωση και την ψυχαγωγία, που παρέχεται σε μαζικό κοινό μέσω ελεύθερα προσβάσιμων ηλεκτρονικών ιστοτόπων και το οποίο μπορεί να έχει σαφείς επιπτώσεις σε αυτούς που το παρακολουθούν ανάλογες με εκείνες που προκαλούνται από τη μετάδοση αντίστοιχου υλικού από τους κλασικούς παρόχους. Συνεπώς, η Οδηγία (ΕΕ) 13/2010 επιδιώκοντας την εφαρμογή των ίδιων νομικών κανόνων στους φορείς που απευθύνονται στους ίδιους κατά τεκμήριο αποδέκτες, αποφεύγει με αυτόν τον τρόπο στρεβλώσεις, που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε πρακτικές που ανταγωνίζονται με αθέμιτο τρόπο τα παραδοσιακά ρ/τ μέσα.

Το ζήτημα που ανακύπτει σχετικά με την αρμοδιότητα του ΕΣΡ να επιβάλει διοικητικές κυρώσεις σε φορείς που παρέχουν περιεχόμενο αποκλειστικά μέσω διαδικτύου είναι ότι ο ν. 4779/2021 έχει τυποποιήσει ως παραβάσεις για όλους τους φορείς που παρέχουν ρ/τ υπηρεσίες, ανεξαρτήτως των τεχνολογικών μέσων που χρησιμοποιούν, μόνο όσες ρητώς αναφέρονται στην Οδηγία (ΕΕ) 13/2010, ήτοι την απαγόρευση υποκίνησης σε βία ή μίσος, την προστασία των ανηλίκων, την προσβασιμότητα των αναπήρων στα ρ/τ μέσα και τη διασφάλιση της πολυφωνίας, της ελευθερίας

²²⁹ Α. Κουσουνή-Πανταζοπούλου, Η συνταγματική έννοια της τηλεόρασης ό.π., σελ. 179 – 185

²³⁰ Γ. Αναγνωσταράς, Η έκταση της ελεγκτικής αρμοδιότητας του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης επί των νέων μέσων. Οι προδικαστικές παραπομπές στις ΔΕΕ C-555/23 (ΜΑΚΕΛΕΙΟ ΕΠΕ) και C-556/23 (ΖΟΥΓΛΑ GR ΑΕ), ΕφημΔΔ 6/2023 σελ. 675 – 687

²³¹ Αποφάσεις ΕΣΡ 99/2021, 140/2021, 107/2022, 108/2022, 109/2022, 7/2023, 45/2023, 46/2023, 47/2023, 48/2023

του λόγου και της πολιτισμικής πολυμορφίας²³². Όμως, η Οδηγία θεσπίζει απλώς τις ελάχιστες προδιαγραφές, με αποτέλεσμα να επαφίεται στην ευχέρεια των κρατών – μελών να προβλέπουν λεπτομερέστερους ή αυστηρότερους κανόνες από αυτούς που τυποποιεί η Οδηγία²³³ και συνεπώς, ο κοινός νομοθέτης μπορούσε, με γνώμονα μια πιο άρτια νομοτεχνική ρύθμιση, να υπαγάγει ρητώς όλους τους ρ/τ φορείς, ανεξαρτήτως των τεχνολογικών μέσων που χρησιμοποιούν, σε όλες τις υποχρεώσεις από την υφιστάμενη, προ του ν. 4779/2021, νομοθεσία. Αποτέλεσμα αυτής της ενσωμάτωσης είναι ότι δεν υπάρχει σαφή νομοθετική ρύθμιση για το αν μπορούν να επιβληθούν διοικητικές κυρώσεις για παραβάσεις της ρ/τ νομοθεσίας, με παραπομπή σε παλαιότερα νομοθετήματα²³⁴, τα οποία κατά τον χρόνο έκδοσής τους ελάμβαναν υπόψη μόνο τα «παραδοσιακά» ρ/τ μέσα, στους παρόχους που προσφέρουν ρ/τ υπηρεσίες αποκλειστικά μέσω διαδικτύου, όπως για παράδειγμα τη διασφάλιση του σεβασμού της ανθρώπινης αξίας ή αξιοπρέπειας ή την καλαισθητή και ευπρεπή χρήση της γλώσσας.

Δημιουργείται, έτσι, μια καταρχήν άνιση νομική μεταχείριση, κατά παράβαση και της ενωσιακής αρχής της ίσης μεταχείρισης, ουσιωδώς όμοιων φορέων, ήτοι των «παραδοσιακών» ρ/τ μέσων, αφενός, και των παρόχων που προσφέρουν ρ/τ υπηρεσίες αποκλειστικά μέσω διαδικτύου, αφετέρου, και, ανασφάλεια δικαίου για τις υποχρεώσεις τήρησης της ρ/τ νομοθεσίας στις οποίες υπόκεινται οι πάροχοι που προσφέρουν ρ/τ υπηρεσίες αποκλειστικά μέσω διαδικτύου. Ειδικότερα, τα παραδοσιακά ρ/τ μέσα υπόκεινται στο σύνολο των κανόνων και των υποχρεώσεων της κείμενης νομοθεσίας ακόμα και στην περίπτωση προβολής προγράμματος με τη χρήση ηλεκτρονικών ιστοτόπων. Αντιθέτως, όλοι οι υπόλοιποι πάροχοι που προβάλλουν οπτικοακουστικό περιεχόμενο αποκλειστικά και μόνο μέσω ηλεκτρονικών ιστοτόπων και πλατφορμών υπόκεινται μόνο στους κανόνες του ν. 4779/2021 που ενσωματώνουν ρητώς τις ρυθμίσεις της Οδηγίας (ΕΕ) 2010/13.

Πάρα ταύτα, ο ίδιος ο ν. 2328/1996, στο άρθρ. 4, όπου ρυθμίζονται οι αρμοδιότητες του ΕΣΡ, αναφέρεται σε τηλεοπτικές υπηρεσίες «κάθε είδους», με αποτέλεσμα να τίθεται ζήτημα ερμηνείας, ήτοι αν θα ληφθεί υπόψη μόνο η υφιστάμενη τεχνολογία κατά τον χρόνο έκδοσης του νόμου ή αν ο όρος θα ερμηνευτεί διασταλτικά, με βάση τα εκάστοτε τεχνολογικά δεδομένα. Η πλειοψηφία του ΣτΕ Δ' Τμήματος στις ως άνω αναφερόμενες αποφάσεις προσέγγισε την έννοια της ρ/τ με βάση ένα ιστορικό-γραμματικό επιχείρημα, ήτοι ότι ο όρος τηλεοπτικές υπηρεσίες «κάθε είδους» νοηματοδοτείται με βάση τα δεδομένα της εποχής του και η νοηματοδότηση αυτή αποτελεί τη μόνη δεσμευτική, θεωρώντας ταυτόχρονα ότι για την διαδικτυακή τηλεόραση, υπάρχει κενό δικαίου, το οποίο θα ήταν προβληματικό να πληρωθεί, μέσω αναλογικής εφαρμογής ή διασταλτικής ερμηνείας²³⁵. Έτσι, προκρίθηκε μια στατική αντίληψη της έννοιας της τηλεοπτικής υπηρεσίας, με αποτέλεσμα να μη δύναται το ΕΣΡ να βασιστεί ευθέως στους κανόνες της αμιγώς

²³² Άρθρ. 8-11 του ν. 4779/2021 και άρθρ. 6, 6^α, 7, 7^α της Οδηγίας (ΕΕ) 13/2010 αντίστοιχα, συνδυαστικά με το άρθρ. 36 του ν. 4479/2021.

²³³ Άρθρ. 4 της Οδηγίας (ΕΕ) 13/2010.

²³⁴ Κατά τα στοιχεία β και ε της παρ. 1 του άρθρ. 4 του ν. 2863/2000, το ΕΣΡ ελέγχει την τήρηση των όρων που προβλέπονται στην εκάστοτε ισχύουσα ραδιοτηλεοπτική νομοθεσία (ν. 2328/1995, π.δ. 77/20030) και επιβάλλει, σε περίπτωση παραβάσεων, τις από το άρθρ. 4 του ν. 2328/1995 προβλεπόμενες κυρώσεις.

²³⁵ Π. Δημητρόπουλος, Παρατηρήσεις στην ΣτΕ 1350/2023 (7μ) - Διαδικτυακή τηλεόραση και αρμοδιότητα του ΕΣΡ για την επιβολή κυρώσεων, ΔιΜΕΕ, 3/2023, σελ. 460 – 464

εθνικής νομοθεσίας για να επιβάλει διοικητικές κυρώσεις στους μη «παραδοσιακούς» ρ/τ φορείς²³⁶.

Η αντίληψη αυτή ωστόσο, πρώτον, παραγνωρίζει την εμφάνιση νέων μορφών παροχής περιεχομένου με ηλεκτρονικά μέσα, και δεύτερον, τον σκοπό της Οδηγίας (ΕΕ) 13/2010, ο οποίος συνίσταται στο να εξασφαλιστεί σε ένα ιδιαιτέρως ανταγωνιστικό περιβάλλον ΜΜΕ η εφαρμογή των ίδιων κανόνων στους φορείς που απευθύνονται στο ίδιο κοινό²³⁷. Καθώς, λοιπόν, από τεχνικής πλευράς έχει γίνει πλέον αποδεκτό ότι ο τρόπος μετάδοσης δεν είναι αποφασιστικής σημασίας για να μπορεί να χαρακτηριστεί κάτι ως ρ/τ, τότε η συνταγματική έννοια της ρ/τ πρέπει να ερμηνευθεί με λειτουργική έννοια, ήτοι ως ρ/τ η οποία είναι τεχνικά ουδέτερη και ανοιχτή στις καινούριες τεχνολογίες²³⁸. Έτσι, και η διαδικτυακή ρ/τ υπάγεται στις ρυθμίσεις του άρθρ. 15 παρ. 2 Σ, εφόσον το διαδικτυακά μεταδιδόμενο πρόγραμμα έχει διάρκεια, απευθύνεται σε ευρύ κοινό και είναι αντίστοιχο, ως προς την επίδραση και τη δύναμη που έχει, με εκείνο των παραδοσιακών ρ/τ σταθμών, αποκλείοντας εξ αντιδιαστολής το περιεχόμενο που απευθύνεται σε συγκεκριμένο, κλειστό και εκ των προτέρων καθορισμένο αριθμό χρηστών²³⁹.

Το αιτούμενο εν τέλει είναι αν η υφιστάμενη νομοθετική ρύθμιση καλύπτει και τα μη «παραδοσιακά» ρ/τ μέσα ή αν παρά το γεγονός ότι στη συνταγματική έννοια της ρ/τ εμπίπτουν και οι νέες μορφές παροχής οπτικοακουστικού περιεχομένου, παρά ταύτα χωρίς νομοθετική αλλαγή το ΕΣΡ²⁴⁰ δεν έχει την ελεγκτική και κυρωτική αρμοδιότητα επί των φορέων αυτών, παρά μόνο για τα όσα ρητώς ορίζονται στον ν. 4779/2021.

Η διαφορετική νομική αντιμετώπιση ουσιωδώς όμοιων περιπτώσεων δεν μπορεί να γίνει ανεκτή στην έννομη τάξη, όταν σκοπός της Οδηγίας (ΕΕ) 13/2010 είναι ακριβώς η δημιουργία ενός ενιαίου νομικού πλαισίου για όλους τους παρόχους οπτικοακουστικού περιεχομένου, ανεξαρτήτως της τεχνολογίας του φορέα μετάδοσης, με παραβάσεις και αντίστοιχες κυρώσεις για όλους. Υπό το φως και το πνεύμα της Οδηγίας είναι εύλογο ένας πάροχος οπτικοακουστικού περιεχομένου αποκλειστικά μέσω διαδικτύου να αναμένει ότι εκπομπή που παραβιάζει την αρχή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας ή έχει εν γένει υποβαθμισμένη ποιοτική στάθμη θα επισύρει τις κυρώσεις από την κλίμακα των κυρώσεων που προβλέπει η εθνική νομοθεσία για όλους τους παρόχους ΜΜΕ, χωρίς να τίθεται ζήτημα μη προβλεψιμότητας της επιβληθείσας κύρωσης. Τούτο διότι από την ίδια την Οδηγία²⁴¹ προκύπτει με σαφήνεια ότι τα κράτη - μέλη υποχρεούνται να μεριμνήσουν κατά την

²³⁶ Α. Κουσουνή-Πανταζοπούλου, Η συνταγματική έννοια της ό.π., σελ. 179 – 185, Γ. Αναγνωσταράς, Η έκταση της ελεγκτικής αρμοδιότητας του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης επί των νέων μέσων, ό.π., σελ. 675 – 687. Βλ. και μειοψηφία των ΣτΕ Δ' Τμήματος 1349/2023 και 1350/2023, η οποία υποστηρίζει ότι η συνταγματική έννοια της τηλεόρασης συναρτάται με την εκάστοτε αλλαγή στον τομέα των πληροφοριών και των επικοινωνιών και εντάσσονται επομένως σε αυτήν όλες οι οπτικοακουστικές υπηρεσίες που έχουν τα χαρακτηριστικά του οργανωμένου προγράμματος προς το ευρύ κοινό με όποια τεχνολογία και αν παρέχονται και ανεξαρτήτως του φορέα που τις παρέχει

²³⁷ Αιτιολογικές σκέψεις 11, 21 και 24 της Οδηγίας (ΕΕ) 13/2010.

²³⁸ Α. Κουσουνή-Πανταζοπούλου, Η συνταγματική έννοια της τηλεόρασης ό.π., σελ. 179 – 185

²³⁹ Α. Κουσουνή-Πανταζοπούλου, Η συνταγματική έννοια της τηλεόρασης ό.π., σελ. 179 – 185

²⁴⁰ Βλ. Π. Λαζαράτος, Αναρμοδιότητα του ΕΣΡ στο Διαδίκτυο (γνωμ.), ΔιΔικ 3/2021, σελ. 387 – 400, ο οποίος υποστηρίζει ότι η εκ του Συντάγματος αρμοδιότητα του ΕΣΡ αφορά αποκλειστικώς την ραδιοφωνία και την τηλεόραση, με αποτέλεσμα ο κοινός νομοθέτης να μπορεί βεβαίως να διευρύνει την συνταγματικώς χορηγηθείσα αρμοδιότητα του ΕΣΡ και ως προς τους παρόχους εκπομπών αποκλειστικά μέσω διαδικτύου, πλην όμως με σαφή νομοθετική ρύθμιση και πως η αρμοδιότητα του ΕΣΡ αφορά αποκλειστικά και μόνο την παροχή «ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών υπηρεσιών» υπό την παραδοσιακή έννοια του όρου.

²⁴¹ Άρθρ. 2 παρ. 1, όπου «κάθε κράτος μέλος μεριμνά ώστε όλες οι υπηρεσίες οπτικοακουστικών μέσων οι οποίες μεταδίδονται από παρόχους υπηρεσιών οπτικοακουστικών μέσων που υπάγονται στη δικαιοδοσία του, να τηρούν τους κανόνες δικαίου που ισχύουν σε αυτό το κράτος μέλος για τις υπηρεσίες οπτικοακουστικών μέσων που απευθύνονται στο κοινό».

ενσωμάτωση για την ύπαρξη κατάλληλων μηχανισμών ελέγχου και επιβολής κυρώσεων για ενδεχόμενες προσβολές της ανθρώπινης αξιοπρέπειας από όλους τους παρόχους. Το γεγονός ότι η ενσωμάτωση της Οδηγίας στην ελληνική έννομη τάξη έγινε χωρίς την απαραίτητη επιμέλεια και νομοτεχνική ρύθμιση δεν μπορεί να εξικνεύεται μέχρι τη στρέβλωση του ρυθμιστικού πεδίου της Οδηγίας. Σε κάθε περίπτωση είναι απαραίτητη η άμεση τροποποίηση του υφιστάμενου εθνικού νομοθετικού πλαισίου, ώστε να προκύπτει με σαφήνεια και χωρίς καμία αμφιβολία η ελεγκτική και κυρωτική αρμοδιότητα του ΕΣΡ για το σύνολο των παρόχων οπτικοακουστικού περιεχομένου, ανεξαρτήτως της τεχνολογίας που χρησιμοποιούν, καθώς από την έκδοση των παραπεμπτικών αποφάσεων και εξής το ΕΣΡ, αναμένοντας ευλόγως την τελική κρίση του ΔΕΕ, ασκεί πλέον περιορισμένο έλεγχο στους παρόχους που προσφέρουν οπτικοακουστικές υπηρεσίες αποκλειστικά μέσω διαδικτύου²⁴².

²⁴² Γ. Αναγνωσταράς, Η έκταση της ελεγκτικής αρμοδιότητας του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης επί των νέων μέσων, ό.π., σελ. 675 – 687

Βιβλιογραφία - Αρθρογραφία

Βιβλιογραφία

- Συλλογικό Έργο, Ν. Αλιβιζάτος/Χ. Ανθόπουλος/Ε. Βενιζέλος, Το Σύνταγμα εν εξελίξει, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη (2019)
- Ν. Αλιβιζάτος, Κράτος και ραδιοτηλεόραση. Η θεσμική διάσταση, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα (1986)
- Χ. Ανθόπουλος, Νέες διαστάσεις των θεμελιωδών δικαιωμάτων, εκδόσεις Σάκκουλας Αθήνα – Θεσσαλονίκη (2001)
- Σ. Βλαχόπουλος, Θεμελιώδη Δικαιώματα, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα (2017)
- Σ. Βλαχόπουλος, Κ. Χρυσόγονος, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, τέταρτη αναθεωρημένη έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη (2017)
- Π.Δ. Δαγτόλου, Συνταγματικό Δίκαιο – Ατομικά Δικαιώματα, 4η έκδ., Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη (2012)
- Του ίδιου, Ραδιοτηλεόραση και Σύνταγμα, Εκδόσεις Σάκκουλας Αντ. Ν., Αθήνα (1989)
- Ι. Καρακώστας, Προσωπικότητα και Τύπος, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα (2000)
- Του ίδιου, Το Δίκαιο των ΜΜΕ, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα (2003)
- Ντ. ΜακΚουέλ, Εισαγωγή στη θεωρία της μαζικής επικοινωνίας, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα (1997)
- Γ. Παπαδημητρίου, Αναθεώρηση του Συντάγματος και εκσυγχρονισμός των θεσμών, εκδόσεις Σάκκουλας Αντ. Ν., Αθήνα (2000)
- Μ. Πικραμένος, Η αιτιολογία των διοικητικών πράξεων, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη (2012)
- Ε. Πρεβέδρου, Η σύνθετη διοικητική ενέργεια, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη (2005)
- Της ίδιας, Κανόνες soft law στο Διοικητικό Δίκαιο, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη (2017)
- Λ.-Α. Σισιλιάνος, Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Ερμηνεία κατ' άρθρο, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα (2017)
- Κ. Στρατηλάτης, Συντάσσοντας το δικαίωμα στη δημόσια ηλεκτρονική επικοινωνία, εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη (2006)
- Β. Σωτηρόπουλος, ΛΟΑΤΚΙ+ δικαιώματα & ελευθερίες, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη (2024)
- Χ. Χρυσόγονος, Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα - Θεσσαλονίκη (2023)

Αρθρογραφία

Γ. Αναγνωσταράς, Οι αποφάσεις του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης μέσα από τη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας: τομείς βασικών αποκλίσεων, ΕφημΔΔ 3/2019

Του ίδιου, Η έκταση της ελεγκτικής αρμοδιότητας του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης επί των νέων μέσων. Οι προδικαστικές παραπομπές στις ΔΕΕ C-555/23 (ΜΑΚΕΛΕΙΟ ΕΠΕ) και C-556/23 (ΖΟΥΓΛΑ GR ΑΕ), ΕφημΔΔ 6/2023

Του ίδιου, Ιδιωτικότητα και δημοσιοποίηση - Επίκαιρες παρατηρήσεις για τα όρια των δημοσιογραφικών αποκαλύψεων, ΔιΜΕΕ, 1/2005

Ν. Αλιβιζάτος, Β. Μάλλιος, Ο πολιτικός λόγος στο Στρασβούργο, ΔιΜΕΕ, 4/2008

Ν. Ανδρουτσόπουλος, Η αντικειμενικότητα και η κοινωνική αποστολή της τηλεόρασης, ΕλλΔνη 7/1996

Χ. Ανθόπουλος, Ελευθερία της πολιτικής συζήτησης και προστασία της τιμής των πολιτικών προσώπων. Οι αποφάσεις 467/10.10.2006 και 51/30.1.2007 του ΕΣΡ υπό το φως της νομολογίας του ΕΔΔΑ. σε: ΕφημΔΔ 2/2009

Του ίδιου, Σύνταγμα, τηλεόραση και πλουραλισμός, Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΔτΑ) 71/2012

Σ. Βλαχόπουλος, Άρθρο 2, σε: Σύνταγμα Ερμηνεία Κατ' Άρθρο, Επιμέλεια Σ. Βλαχόπουλου \ Ξ. Κοντιάδη \ Γ. Τασόπουλου, Ηλεκτρονική έκδοση (2023

Ο. Γαρουφαλιά, Πολιτική πολυφωνία στη ραδιοτηλεόραση, ΔιΜΕΕ, 1/2024

Κ. Γιαννακόπουλος, Η μετάλλαξη του υποκειμένου των συνταγματικών δικαιωμάτων, ΕφημΔΔ 2/2012

Α. Δεδούλη – Λαζαράκη, Το ζητούμενο της ποιοτικής στάθμης στις ραδιοτηλεοπτικές εκπομπές: το κριτήριο της ευπρέπειας και καλαισθησίας στη γλώσσα και στη συμπεριφορά, ΔιΜΕΕ, 4/2008

Π. Δημητρόπουλος, Παρατηρήσεις στην Απόφ.ΕΣΡ 75/2020 - Το κριτήριο της ποιότητας κατά τον έλεγχο των τηλεοπτικών προγραμμάτων και η επιβολή κυρώσεων από το ΕΣΡ, ΔιΜΕΕ, 3/2020

Του ίδιου, Παρατηρήσεις στην ΣτΕ 1350/2023 (7μ) - Διαδικτυακή τηλεόραση και αρμοδιότητα του ΕΣΡ για την επιβολή κυρώσεων, ΔιΜΕΕ, 3/2023

Π. Ζερή, Η διασφάλιση της «ποιότητας» του ραδιοτηλεοπτικού προγράμματος. Ρυθμιστικές δυνατότητες και προοπτικές, Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης, τεύχος 22, Δεκέμβριος 2003

Της ίδιας, Ραδιοτηλεοπτική πολιτική και ραδιοτηλεοπτική τάξη. Ελληνικές ιδιαιτερότητες, Το Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών, τεύχος 22, Σεπτέμβριος 1997

Γ. Καπετάνιος, Αναρμοδιότητα του ΕΣΡ βάσει της εθνικής ραδιοτηλεοπτικής νομοθεσίας να επιβάλλει πρόστιμα σε παρόχους τηλεοπτικών εκπομπών αποκλειστικά μέσω διαδικτύου – Υποβολή προδικαστικών ερωτημάτων στο ΔΕΕ, ΕΕΕυρΔ 2/2023

Α. Κεσσόπουλος, Δημοκρατικός διάλογος και ραδιοτηλεοπτική μεροληψία

Α. Κερχής, σχόλιο σε: ΕΣΡ 432/01.11.2005, ΕφημΔΔ 1/2006

Α. Κουσουνή-Πανταζοπούλου, Η ελευθερία της τηλεόρασης – Κρατικός έλεγχος και απαγόρευση της Λογοκρισίας, ΔιΜΕΕ, 1/2010

Της ίδιας, Η συνταγματική έννοια της τηλεόρασης και οι σύγχρονες τεχνολογικές εξελίξεις, ΔιΜΕΕ, 2/2009

Μ. Κωστοπούλου, σχόλιο σε: ΣτΕ 3490/2006 Τμ. Δ', Το κριτήριο της ποιότητας κατά την άσκηση των ελεγκτικών αρμοδιοτήτων του ΕΣΡ, ΕφημΔΔ 6/2006

Π. Λαζαράτος, Αναρμοδιότητα ΕΣΡ στο Διαδίκτυο (γνωμ.), ΔιΔικ 3/2021

Β. Μάλλιος, Σημ. στην Απόφ. ΕΣΡ 152/2011 (Ελευθερία της έκφρασης – Η αυξημένη προστασία του πολιτικού λόγου και της σάτιρας στην ευρωπαϊκή και ελληνική νομολογία), ΔιΜΕΕ, 2/2011

Π. Μαντζούφας, Ο πλουραλισμός στην ενημέρωση και το δημόσιο αγαθό των τηλεοπτικών συχνοτήτων στη διαδικασία αδειοδότησης των ραδιοτηλεοπτικών σταθμών, ΕφημΔΔ 2/2018

Κ. Μανωλάκογλου, Η αρχή της αναλογικότητας ως τεχνική του δικαστικού ελέγχου πράξεων διακριτικής ευχέρειας της διοίκησης

Η. Μαυρομούστακου, Ρύθμιση και Δικαιώματα: συγκλίνουσες ή αποκλίνουσες τάσεις;, ΕφημΔΔ 3/2008

Η. Μικρούλας, Ραδιοτηλεοπτικό πρόγραμμα και Ραδιοτηλεοπτικοί Φορείς - Με αφορμή την απόφαση 1901/2014 της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας, ΔιΜΕΕ, 3/2014

Α. Οικονόμου, Ρυθμίσεις και αρρυθμίες στην εφαρμογή της αρχής της πολυφωνίας στην τηλεόραση (με αφορμή το ιταλικό παράδειγμα), ΔιΜΕΕ, 4/2021

Του ίδιου, Quo Vadis Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης; Μια πρόταση για το μέλλον της Ανεξάρτητης Αρχής, e-ΠΟΛΙΤΕΙΑ, τεύχος 8

Ε. Πρεβεδούρου, Η αιτιολογία των διοικητικών πράξεων (Γενικό Διοικητικό Δίκαιο. Εμβάθυνση Δημοσίου Δικαίου. Διάγραμμα)

Κ. Σαμαρτζής, Σχόλιο στην 3490/2006 απόφαση ΣτΕ Δ' Τμήματος, ΝοΒ 2007

Φ. Σπυρόπουλος - Σ. Τσακυράκης, Ποιοτική στάθμη εκπομπών και άλλοι τινές περιορισμοί της τηλεόρασης (γνωμ.), ΔιΜΕΕ, 2/2007

Κ. Στρατηλάτης, Άρθρο 15 σε Σύνταγμα, Κατ' άρθρο Ερμηνεία, Επιμέλεια Σ. Βλαχόπουλος, Ξ. Κοντιάδης, Γ. Τασόπουλος, Ηλεκτρονική Έκδοση (2023)

Του ίδιου, Η ανεκπλήρωτη συνταγματική επιταγή για αντικειμενική και με ίσους όρους μετάδοση πληροφοριών και ειδήσεων. Μελέτη που δημοσιεύτηκε στη σειρά «Θεσμοί, Δημοκρατία, Πολιτική» του Ινστιτούτου «Νίκος Πουλαντζάς»

Του ίδιου, Το πρόβλημα της πολιτικής πολυφωνίας στην τηλεοπτική ενημέρωση (με αφορμή την απόφαση του ΕΣΡ 239/2022), ΔιΜΕΕ, 4/2022,

Α. Τσεβάς, Η κυρωτική λειτουργία του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης και ο δικαστικός της έλεγχος, ΔιΔικ 4/2002

Του ίδιου, Πολυφωνία και έλεγχος συγκέντρωσης στα μέσα ενημέρωσης [Pluralism and media concentration control]

Χ. Τσίγκου, Η λειτουργία του ποιοτικού κριτηρίου στον έλεγχο των ραδιοτηλεοπτικών εκπομπών, ΔιΜΕΕ, 1/2007

Της ίδιας, Σημείωμα στην ΣτΕ 2838/2014 (Παράβαση ραδιοτηλεοπτικής νομοθεσίας – Προστασία προσωπικότητας, ΔιΜΕΕ, 1/2015

Β. Χρήστου, σχόλιο σε ΕΣΡ 51/30.1.2007, ΕφημΔΔ 1/2007

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ ΕΣΡ

I. Πολιτική πολυφωνία – Άνιση προβολή πολιτικών κομμάτων

Απόφαση	Ρ/τ σταθμός	Παράβαση	Κύρωση
18/2004	STAR CHANNEL	Μη διασφάλιση πολιτικής πολυφωνίας – Άνιση προβολή πολιτικών κομμάτων	80.000 ευρώ
47/2004	ANTENNA TV	Παράβαση της αντικειμενικής και με ίσους όρους ενημέρωση και μη διασφάλιση πολιτικής πολυφωνίας – Άνιση προβολή πολιτικών κομμάτων	20.000 ευρώ
48/2004	MEGA CHANNEL	Παράβαση της αντικειμενικής και με ίσους όρους ενημέρωση και μη διασφάλιση πολιτικής πολυφωνίας – Άνιση προβολή πολιτικών κομμάτων	30.000 ευρώ
89/2004	ΤΗΛΕ ΑΣΤΥ	Μη διασφάλιση πολιτικής πολυφωνίας – Άνιση προβολή πολιτικών κομμάτων	Σύσταση
164/2005	ALPHA CHANNEL	Μη διασφάλιση πολιτικής πολυφωνίας – Άνιση προβολή πολιτικών κομμάτων	20.000 ευρώ
165/2005	ALTER CHANNEL	Μη διασφάλιση πολιτικής πολυφωνίας – Άνιση προβολή πολιτικών κομμάτων	20.000 ευρώ
166/2005	STAR CHANNEL	Μη διασφάλιση πολιτικής πολυφωνίας – Άνιση προβολή πολιτικών κομμάτων	20.000 ευρώ
167/2005	MEGA CHANNEL	Μη διασφάλιση πολιτικής πολυφωνίας – Άνιση προβολή πολιτικών κομμάτων	20.000 ευρώ
168/2005	ANTENNA TV	Μη διασφάλιση πολιτικής πολυφωνίας – Άνιση προβολή πολιτικών κομμάτων	20.000 ευρώ
36/2006	CORFU CHANNEL	Παράβαση της αντικειμενικής και με ίσους όρους ενημέρωση – Άνιση προβολή βουλευτών	50.000 ευρώ
235/2006	ANTENNA TV	Μη διασφάλιση πολιτικής πολυφωνίας – Άνιση προβολή πολιτικών κομμάτων	20.000 ευρώ
236/2006	ANTENNA TV	Μη διασφάλιση πολιτικής πολυφωνίας – Άνιση προβολή πολιτικών κομμάτων	20.000 ευρώ
237/2006	MEGA CHANNEL	Μη διασφάλιση πολιτικής πολυφωνίας – Άνιση προβολή πολιτικών κομμάτων	30.000 ευρώ
100/2007	ANTENNA TV	Μη διασφάλιση πολιτικής πολυφωνίας – Άνιση προβολή πολιτικών κομμάτων	40.000 ευρώ
167/2007	MEGA CHANNEL	Μη διασφάλιση πολιτικής πολυφωνίας – Άνιση προβολή πολιτικών κομμάτων	30.000 ευρώ
274/2007	ALTER CHANNEL	Μη διασφάλιση πολιτικής πολυφωνίας – Άνιση προβολή πολιτικών κομμάτων	30.000 ευρώ
275/2007	ALTER CHANNEL	Μη διασφάλιση πολιτικής πολυφωνίας – Άνιση προβολή πολιτικών κομμάτων	30.000 ευρώ

344/2007	ALPHA CHANNEL	Μη διασφάλιση πολιτικής πολυφωνίας – Άνιση προβολή πολιτικών κομμάτων	30.000 ευρώ
345/2007	STAR CHANNEL	Μη διασφάλιση πολιτικής πολυφωνίας – Άνιση προβολή πολιτικών κομμάτων	30.000 ευρώ
425/2007	ANTENNA TV	Μη διασφάλιση πολιτικής πολυφωνίας – Άνιση προβολή πολιτικών κομμάτων	Σύσταση
427/2007	ALTER CHANNEL	Μη διασφάλιση πολιτικής πολυφωνίας – Άνιση προβολή πολιτικών κομμάτων	Σύσταση
482/2007	STAR CHANNEL	Μη διασφάλιση πολιτικής πολυφωνίας – Άνιση προβολή πολιτικών κομμάτων	Σύσταση
135/2008	ALPHA CHANNEL	Μη διασφάλιση πολιτικής πολυφωνίας – Άνιση προβολή πολιτικών κομμάτων	30.000 ευρώ
136/2008	MEGA CHANNEL	Μη διασφάλιση πολιτικής πολυφωνίας – Άνιση προβολή πολιτικών κομμάτων	40.000 ευρώ
138/2008	STAR CHANNEL	Μη διασφάλιση πολιτικής πολυφωνίας – Άνιση προβολή πολιτικών κομμάτων	30.000 ευρώ
139/2008	ALTER CHANNEL	Μη διασφάλιση πολιτικής πολυφωνίας – Άνιση προβολή πολιτικών κομμάτων	30.000 ευρώ
368/2008	ALPHA CHANNEL	Μη διασφάλιση πολιτικής πολυφωνίας – Άνιση προβολή πολιτικών κομμάτων	Σύσταση
462/2008	STAR CHANNEL	Μη διασφάλιση πολιτικής πολυφωνίας – Άνιση προβολή πολιτικών κομμάτων	Σύσταση
550/2009	ΣΚΑΪ	Μη διασφάλιση πολιτικής πολυφωνίας – Άνιση προβολή πολιτικών κομμάτων	Σύσταση
133/2010	ΣΚΑΪ	Μη διασφάλιση πολιτικής πολυφωνίας – Άνιση προβολή πολιτικών κομμάτων	30.000 ευρώ
528/2010	STAR CHANNEL	Μη διασφάλιση πολιτικής πολυφωνίας – Άνιση προβολή πολιτικών κομμάτων	Σύσταση
529/2010	ΣΚΑΪ	Μη διασφάλιση πολιτικής πολυφωνίας – Άνιση προβολή πολιτικών κομμάτων	15.000 ευρώ
572/2010	MEGA CHANNEL	Μη διασφάλιση πολιτικής πολυφωνίας – Άνιση προβολή πολιτικών κομμάτων	Σύσταση
46/2011	ΣΚΑΪ	Μη διασφάλιση πολιτικής πολυφωνίας – Άνιση προβολή πολιτικών κομμάτων	Σύσταση
49/2011	ALTER CHANNEL	Μη διασφάλιση πολιτικής πολυφωνίας – Άνιση προβολή πολιτικών κομμάτων	Σύσταση
146/2011	ALTER CHANNEL	Μη διασφάλιση πολιτικής πολυφωνίας – Άνιση προβολή πολιτικών κομμάτων	Σύσταση
355/2011	ALTER CHANNEL	Μη διασφάλιση πολιτικής πολυφωνίας – Άνιση προβολή πολιτικών κομμάτων	Σύσταση
666/2011	ΣΚΑΪ	Μη διασφάλιση πολιτικής πολυφωνίας – Άνιση προβολή πολιτικών κομμάτων	Σύσταση
92/2013	MEGA CHANNEL	Μη διασφάλιση πολιτικής πολυφωνίας – Άνιση προβολή πολιτικών κομμάτων	Σύσταση

530/2013	MEGA CHANNEL	Μη διασφάλιση πολιτικής πολυφωνίας – Άνιση προβολή πολιτικών κομμάτων	Σύσταση
554/2013	ANTENNA TV	Μη διασφάλιση πολιτικής πολυφωνίας – Άνιση προβολή πολιτικών κομμάτων	Σύσταση
69/2014	ANTENNA TV	Μη διασφάλιση πολιτικής πολυφωνίας – Άνιση προβολή πολιτικών κομμάτων	Σύσταση
125/2014	STAR CHANNEL	Μη διασφάλιση πολιτικής πολυφωνίας – Άνιση προβολή πολιτικών κομμάτων	30.000 ευρώ
223/2014	ALPHA CHANNEL	Μη διασφάλιση πολιτικής πολυφωνίας – Άνιση προβολή πολιτικών κομμάτων	Σύσταση
267/2014	ANTENNA TV	Μη διασφάλιση πολιτικής πολυφωνίας – Άνιση προβολή πολιτικών κομμάτων	Σύσταση
121/2015	ALPHA CHANNEL	Μη διασφάλιση πολιτικής πολυφωνίας – Άνιση προβολή πολιτικών κομμάτων	15.000 ευρώ
145/2015	MEGA CHANNEL	Μη διασφάλιση πολιτικής πολυφωνίας – Άνιση προβολή πολιτικών κομμάτων	Σύσταση
239/2022	ΣΚΑΪ	Μη διασφάλιση πολιτικής πολυφωνίας – Άνιση προβολή πολιτικών κομμάτων	Απαλλαγή
240/2022	ANTENNA TV	Μη διασφάλιση πολιτικής πολυφωνίας – Άνιση προβολή πολιτικών κομμάτων	Απαλλαγή
241/2022	MEGA CHANNEL	Μη διασφάλιση πολιτικής πολυφωνίας – Άνιση προβολή πολιτικών κομμάτων	Απαλλαγή
242/2022	STAR CHANNEL	Μη διασφάλιση πολιτικής πολυφωνίας – Άνιση προβολή πολιτικών κομμάτων	Απαλλαγή
243/2022	OPEN BEYOND	Μη διασφάλιση πολιτικής πολυφωνίας – Άνιση προβολή πολιτικών κομμάτων	Απαλλαγή
244/2022	ALPHA CHANNEL	Μη διασφάλιση πολιτικής πολυφωνίας – Άνιση προβολή πολιτικών κομμάτων	Απαλλαγή

II. Η ανακριβής μετάδοση γεγονότων και η μη αντικειμενική ενημέρωση

Απόφαση	Ρ/τ σταθμός	Παράβαση	Κύρωση
80/2015	MEGA CHANNEL	Μη αντικειμενική, αμερόληπτη και ισότιμη παρουσίαση των απόψεων των πολιτικών κομμάτων	Σύσταση
83/2015	ALPHA CHANNEL	Μη αντικειμενική, αμερόληπτη και ισότιμη παρουσίαση των απόψεων των πολιτικών κομμάτων	15.000 ευρώ
97/2015	ANTENNA TV	Μη αντικειμενική, αμερόληπτη και ισότιμη παρουσίαση των απόψεων των πολιτικών κομμάτων	15.000 ευρώ
298/2015	REAL FM	Μετάδοση γεγονότων χωρίς αίσθημα ευθύνης στο Δημοψήφισμα (2015)	5.000 ευρώ

301/2015	MEGA CHANNEL	Ανακριβής ενημέρωση στο Δημοψήφισμα (2015)	20.000 ευρώ
333/2015	ΣΚΑΪ	Παραβίαση αντικειμενικής και ισομερούς ενημέρωσης στο Δημοψήφισμα (2015)	20.000 ευρώ
88/2017	MEGA CHANNEL	Παραβίαση αντικειμενικής και ισομερούς ενημέρωσης στο Δημοψήφισμα (2015)	20.000 ευρώ
91/2017	MEGA CHANNEL	Παραβίαση αντικειμενικής και ισομερούς ενημέρωσης στο Δημοψήφισμα (2015)	Απαλλαγή
96/2017	ΣΚΑΪ 100,3 FM	Ανακριβής ενημέρωση στο Δημοψήφισμα (2015)	Απαλλαγή

III. Η εμπεριστατωμένη και ψύχραιμη ενημέρωση και πληροφόρηση

Απόφαση	Ρ/τ σταθμός	Παράβαση	Κύρωση
64/2006	ΡΑΔΙΟ ΖΥΓΟΣ	Μεροληπτική μετάδοση γεγονότων	3.000 ευρώ
457/2006	ANTENNA TV	Δραματοποίηση γεγονότος	70.000 ευρώ
476/2006	ΡΑΔΙΟ ΖΥΓΟΣ	Μεροληπτική μετάδοση γεγονότων	3.000 ευρώ
497/2006	ALTER CHANNEL	Δραματοποίηση γεγονότος	150.000 ευρώ
498/2006	ALPHA CHANNEL	Δραματοποίηση γεγονότος	200.000 ευρώ
499/2006	MEGA CHANNEL	Δραματοποίηση γεγονότος	50.000 ευρώ
500/2006	ANTENNA TV	Δραματοποίηση γεγονότος	150.000 ευρώ
51/2007	ALTER CHANNEL	Παρωχημένη μετάδοση γεγονότος	150.000 ευρώ
70/2008	ALPHA CHANNEL	Δραματοποίηση γεγονότος	70.000 ευρώ
33/2020	ALPHA CHANNEL	Παραπλάνηση κοινού	30.000 ευρώ
74/2021	STAR CHANNEL	Ακριβή και αληθή μετάδοση γεγονότων	Απαλλαγή
159/2021	STAR CHANNEL	Ανακριβής μετάδοση γεγονότων και μη έλεγχος πληροφοριών – Ανακριβής μετάδοση φωτογραφίας	35.000 ευρώ
251/2022	STAR CHANNEL	Ατεκμηρίωτη προβολή γεγονότων	Σύσταση
186/2023	ΣΚΑΪ	Ανακριβής μετάδοση γεγονότων – «Πλάνα αρχείου»	30.000 ευρώ

187/2023	ALPHA CHANNEL	Ανακριβής μετάδοση γεγονότων – «Πλάνα αρχείου»	Απαλλαγή
22/2024	MEGA CHANNEL	Δραματοποιημένη αναπαράσταση γεγονότος	15.000 ευρώ
75/2024	ΣΚΑΪ	Μη ψύχραιμη μετάδοση γεγονότος	Απαλλαγή
94/2024	ALPHA CHANNEL	Δραματοποιημένη αναπαράσταση γεγονότος	Σύσταση
95/2024	ΣΚΑΪ	Ανακριβής μετάδοση γεγονότων – Ανακριβής μετάδοση οπτικοακουστικού υλικού	20.0 ρώ

IV. Η ευπρεπής και καλαίσθητη χρήση της γλώσσας

Απόφαση	Ρ/τ σταθμός	Παράβαση	Κύρωση
395/2005	ALTER CHANNEL	Μη τήρηση των κανόνων περί ευρεπούς και καλαίσθητης χρήσης της γλώσσας	50.000 ευρώ
435/2005	BEST RADIO	Μη τήρηση των κανόνων περί ευρεπούς και καλαίσθητης χρήσης της γλώσσας	Οριστική διακοπή λειτουργίας
322/2006	ALPHA CHANNEL	Μη τήρηση των κανόνων περί ευρεπούς και καλαίσθητης χρήσης της γλώσσας	150.000 ευρώ
351/2006	ALPHA CHANNEL	Μη τήρηση των κανόνων περί ευρεπούς και καλαίσθητης χρήσης της γλώσσας	50.000 ευρώ
390/2006	ALPHA CHANNEL	Μη τήρηση των κανόνων περί ευρεπούς και καλαίσθητης χρήσης της γλώσσας	50.000 ευρώ
545/2006	ACTION 24	Μη τήρηση των κανόνων περί ευρεπούς και καλαίσθητης χρήσης της γλώσσας	Σύσταση
86/2007	ALPHA CHANNEL	Μη τήρηση των κανόνων περί ευρεπούς και καλαίσθητης χρήσης της γλώσσας	Σύσταση
124/2007	ΣΚΑΪ 100,3 FM	Μη τήρηση των κανόνων περί ευρεπούς και καλαίσθητης χρήσης της γλώσσας	Σύσταση

464/2007	BEST RADIO	Μη τήρηση των κανόνων περί ευρεπούς και καλαισθητης χρήσης της γλώσσας	8.000 ευρώ
71/2008	ΜΕΤΡΟΠΟΛΙΣ 95,5 ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ	Μη τήρηση των κανόνων περί ευρεπούς και καλαισθητης χρήσης της γλώσσας	3.000 ευρώ
77/2012	REAL FM	Μη τήρηση των κανόνων περί ευρεπούς και καλαισθητης χρήσης της γλώσσας	10.000 ευρώ
383/2012	ΜΕΤΡΟΠΟΛΙΣ 95,5 ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ	Μη τήρηση των κανόνων περί ευρεπούς και καλαισθητης χρήσης της γλώσσας	10.000 ευρώ
560/2012	REAL FM	Μη τήρηση των κανόνων περί ευρεπούς και καλαισθητης χρήσης της γλώσσας	5.000 ευρώ
136/2013	REAL FM	Μη τήρηση των κανόνων περί ευρεπούς και καλαισθητης χρήσης της γλώσσας	5.000 ευρώ
138/2013	REAL FM	Μη τήρηση των κανόνων περί ευρεπούς και καλαισθητης χρήσης της γλώσσας	10.000 ευρώ
208/2013	EUROPE ONE ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ	Μη τήρηση των κανόνων περί ευρεπούς και καλαισθητης χρήσης της γλώσσας	15.000 ευρώ
287/2013	REAL FM	Μη τήρηση των κανόνων περί ευρεπούς και καλαισθητης χρήσης της γλώσσας	20.000 ευρώ
165/2014	REAL FM	Μη τήρηση των κανόνων περί ευρεπούς και καλαισθητης χρήσης της γλώσσας	3.000 ευρώ
335/2014	REAL FM	Μη τήρηση των κανόνων περί ευρεπούς και καλαισθητης χρήσης της γλώσσας	5.000 ευρώ

V. Η προστασία της αξίας του ανθρώπου και ο σεβασμός της τιμής, της υπόληψης και της προσωπικότητας

Απόφαση	Ρ/τ σταθμός	Παράβαση	Κύρωση
336/2004	ALTER CHANNEL	Παρέμβαση στην ιδιωτική ζωή	20.000 ευρώ
1/2005	STAR CHANNEL	Παρέμβαση στην ιδιωτική ζωή	50.000 ευρώ
169/2005	ANTENNA TV	Προσβολή προσωπικότητας	100.000 ευρώ

206/2005	ALTER CHANNEL	Προσβολή προσωπικότητας	80.000 ευρώ
305/2005	EXTA CHANNEL	Προσβολή προσωπικότητας	40.000 ευρώ
395/2005	ALTER CHANNEL	Προσβολή ανθρώπινης αξιοπρέπειας	50.000 ευρώ
309/2006	ALPHA CHANNEL	Προσβολή ανθρώπινης αξιοπρέπειας	200.000 ευρώ
494/2006	ALPHA CHANNEL	Προσβολή προσωπικότητας	50.000 ευρώ
491/2009	ANTENNA TV	Προσβολή προσωπικότητας	20.000 ευρώ
572/2009	ALTER CHANNEL	Προσβολή προσωπικότητας	70.000 ευρώ
362/2010	ALTER CHANNEL	Προσβολή προσωπικότητας	60.000 ευρώ
393/2014	SUPER FM ΧΑΝΙΩΝ	Προσβολή προσωπικότητας	3.000 ευρώ
85/2017	MEGA CHANNEL	Προσβολή ανθρώπινης αξιοπρέπειας	Σύσταση
137/2018	EPSILON TV	Προσβολή προσωπικότητας	30.000 ευρώ
58/2019	STAR CHANNEL	Προσβολή προσωπικότητας	50.000 ευρώ
157/2020	METROPOLIS RADIO 95,5,	Προσβολή προσωπικότητας, αξιοπρέπειας και ιδιωτικής ζωής	3.000 ευρώ
30/2023	ΠΑΡΑΠΟΛΙΤΙΚΑ 90,1 FM ΑΤΤΙΚΗΣ	Προσβολή προσωπικότητας	5.000 ευρώ
31/2023	«ΣΚΑΪ 100,3 FM	Προσβολή προσωπικότητας	5.000 ευρώ
6/2024	MEGA CHANNEL	Προσβολή προσωπικότητας	30.000 ευρώ

VI. Η προστασία της παιδικής ηλικίας και νεότητας

Απόφαση	Ρ/τ σταθμός	Παράβαση	Κύρωση
178/2003	STAR CHANNEL	Προστασία ανηλίκων - Σήμανση	Σύσταση
398/2004	MAGIC ΠΕΙΡΑΙΑ	Προστασία ανηλίκων - Σήμανση	Σύσταση
405/2004	STAR CHANNEL	Προστασία ανηλίκων - Σήμανση	50.000 ευρώ
4/2005	MEGA CHANNEL	Προστασία ανηλίκων - Σήμανση	50.000 ευρώ
252/2005	MEGA CHANNEL	Προστασία ανηλίκων - Σήμανση	Σύσταση
253/2005	MEGA CHANNEL	Προστασία ανηλίκων - Σήμανση	Σύσταση
286/2005	STAR CHANNEL	Προστασία ανηλίκων - Σήμανση	Σύσταση
344/2005	ANTENNA TV	Προστασία ανηλίκων - Σήμανση	50.000 ευρώ
352/2005	MEGA CHANNEL	Προστασία ανηλίκων - Σήμανση	Σύσταση
396/2005	MEGA CHANNEL	Προστασία ανηλίκων - Σήμανση	Σύσταση
430/2005	ALTER CHANNEL	Προστασία ανηλίκων	Σύσταση
431/2005	ALPHA CHANNEL	Προστασία ανηλίκων	30.000 ευρώ
456/2005	STAR CHANNEL	Προστασία ανηλίκων	Σύσταση
479/2005	MEGA CHANNEL	Προστασία ανηλίκων - Σήμανση	Σύσταση
480/2005	ALPHA CHANNEL	Προστασία ανηλίκων - Σήμανση	100.000 ευρώ
514/2005	ALPHA CHANNEL	Προστασία ανηλίκων - Σήμανση	50.000 ευρώ
1/2006	STAR CHANNEL	Προστασία ανηλίκων - Σήμανση	15.000 ευρώ
10/2006	ALPHA CHANNEL	Προστασία ανηλίκων - Σήμανση	50.000 ευρώ
56/2006	ANTENNA TV	Προστασία ανηλίκων - Σήμανση	50.000 ευρώ
92/2006	ANTENNA TV	Προστασία ανηλίκων - Σήμανση	50.000 ευρώ
194/2006	ALPHA CHANNEL	Προστασία ανηλίκων - Σήμανση	Σύσταση
406/2009	ALTER CHANNEL	Προστασία ανηλίκων - Σήμανση	15.000 ευρώ

153/2010	STAR CHANNEL	Προστασία ανηλίκων – Σήμανση	50.000 ευρώ
207/2010	STAR CHANNEL	Προστασία ανηλίκων – Σήμανση	20.000 ευρώ
409/2010	STAR CHANNEL	Προστασία ανηλίκων – Σήμανση	50.000 ευρώ
10/2011	MEGA CHANNEL	Προστασία ανηλίκων – Σήμανση	20.000 ευρώ
515/2011	ANTENNA TV	Προστασία ανηλίκων – Σήμανση	Σύσταση
662/2012	ANTENNA TV	Προστασία ανηλίκων – Σήμανση	15.000 ευρώ
302/2013	ACTION 24	Προστασία ανηλίκων – Σήμανση	50.000 ευρώ
575/2013	STAR CHANNEL	Προστασία ανηλίκων – Σήμανση	20.000 ευρώ
424/2014	NICKELODEN	Προστασία ανηλίκων – Σήμανση	20.000 ευρώ
450/2014	ANTENNA TV	Προστασία ανηλίκων – Σήμανση	20.000 ευρώ
461/2014	NICKELODEN	Προστασία ανηλίκων – Σήμανση	15.000 ευρώ
146/2018	STAR CHANNEL	Προστασία ανηλίκων – Σήμανση	Σύσταση
134/2021	ANTENNA TV	Προστασία ανηλίκων – Σήμανση	15.000 ευρώ
75/2020	STAR CHANNEL	Προστασία ανηλίκων – Σήμανση	30.000 ευρώ
77/2024	EPT 2	Προστασία ανηλίκων – Σήμανση	Σύσταση

VII. Σατιρικές εκπομπές

Απόφαση	Ρ/τ σταθμός	Παράβαση	Κύρωση
626/2008	ALPHA CHANNEL	Ποιοτική Στάθμη – Σεβασμός αξίας ανθρώπου	Σύσταση
157/2009	ΣΚΑΪ	Ποιοτική Στάθμη	Σύσταση
220/2010	ALPHA CHANNEL	Ποιοτική στάθμη – προσβολή προσώπου	Σύσταση
373/2010	ANTENNA TV	Αξία του ανθρώπου – γλωσσική ευπρέπεια	15.000 ευρώ

465/2010	ANTENNA TV	Ποιοτική στάθμη – γλωσσική ευπρέπεια	50.000 ευρώ
467/2010	ANTENNA TV	Ποιοτική στάθμη – προσβολή προσωπικότητας και ιδιωτικού βίου	Σύσταση
152/2011	ANTENNA TV	Ποιοτική στάθμη – γλωσσική ευπρέπεια	70.000 ευρώ
335/2011	ALPHA CHANNEL	Ποιοτική Στάθμη	15.000 ευρώ
149/2012	ALPHA CHANNEL	Ποιοτική στάθμη – γλωσσική ευπρέπεια	15.000 ευρώ
219/2012	ANTENNA TV	Ποιοτική στάθμη	15.000 ευρώ
383/2012	ΜΕΤΡΟΠΟΛΙΣ 95,5 ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ	Ποιοτική στάθμη – γλωσσική ευπρέπεια	10.000 ευρώ

VIII. Ζητήματα διακρίσεων και ρητορικής μίσους

Απόφαση	Ρ/τ σταθμός	Παράβαση	Κύρωση
204/2015	ALPHA CHANNEL	Προστασία ανηλίκων – σεξουαλικός προσανατολισμός και έκφραση φύλου	15.000 ευρώ
250/2015	ΤΗΛΕΑΣΤΥ	Υποτίμηση γυναικείου φύλου	15.000 ευρώ
276/2015	ANTENNA TV	Ποιοτική στάθμη – προστασία ανηλίκων	15.000 ευρώ
303/2015	ΜΕΤΡΟΠΟΛΙΣ 95,5 ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ	Υποτίμηση γυναικείου φύλου	3.000 ευρώ
145/2018	ART TV	Ενθάρρυνση διακρίσεων	150.00 ευρώ
155/2018	STAR CHANNEL	Ενθάρρυνση διακρίσεων	15.000 ευρώ
44/2019	ALPHA CHANNEL	Υποτίμηση γυναικείου φύλου	10.000 ευρώ
192/2019	ΣΚΑΪ	Ενθάρρυνση διακρίσεων	Προσωρινή αναστολή μετάδοση εκπομπής
157/2020	METROPOLIS RADIO 95,5	Ενθάρρυνση διακρίσεων	3.000 ευρώ
5/2021	ΣΚΑΪ	Υποτίμηση γυναικείου φύλου	30.00 ευρώ

78/2021	APT TV	Ενθάρρυνση διακρίσεων	20.000 ευρώ
126/2021	ALERT	Ρητορική μίσους και ενθάρρυνση διακρίσεων	20.000 ευρώ
131/2021	ΣΗΤΕΙΑ TV	Ρητορική μίσους και ενθάρρυνση διακρίσεων	20.000 ευρώ
208/2021	ALPHA CHANNEL	Διάκριση λόγω φύλου	Απαλλαγή
200/2021	ALPHA CHANNEL	Διάκριση λόγω αναπηρίας	Σύσταση
208/2021	ALPHA CHANNEL	Διάκριση λόγω φύλου	Απαλλαγή
210/2021	ALPHA CHANNEL	Διάκριση λόγω φύλου	50.000 ευρώ
39/2022	ΣΚΑΪ	Ενθάρρυνση διακρίσεων	30.000 ευρώ
271/2022	KIDSRADIO	Ενθάρρυνση διακρίσεων	5.000 ευρώ
191/2023	OPEN BEYOND	Ενθάρρυνση διακρίσεων	15.000 ευρώ
65/2024	REAL FM	Ενθάρρυνση διακρίσεων	Απαλλαγή